

**Кумитаи давлатии
сармоягузорӣ ва идораи
амволи давлатии
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

**Котиботи Шӯрои машваратии
назди Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон оид ба бехтар
намудани фазои сармоягузорӣ**

**ТАҲЛИЛИ
ВАЗЪ, МАСЪАЛАҲО ВА ДУРНАМОИ
РУШДИ ФАЪОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ
ВА САРМОЯГУЗОРӢ ДАР
ТОҶИКИСТОН**

Душанбе-2014

Мундариҷа

Сарсухан

БОБИ ВАЗЪИ КУНУНӢ ВА ТАМОҶУЛӢ АСОСИИ РУШДИ

1. БАХШИ ХУСУСӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

1.1. Ҳиссаи бахши хусусӣ дар иқтисодиёти миллӣ: таъмини шуғли аҳоли ва даромади бахши хусусӣ

1.2. Сохтори бахши хусусӣ

БОБИ ТАҲЛИЛИ ФАЗОИ САРМОЯГУЗОРӢ ВА СОҶИБКОРӢ

2. ДАР МАМЛАКАТ

2.1. Танзими фаъолияти соҳибкорӣ

Бақайдгирии фаъолияти соҳибкорӣ

Бақайдгирии давлатии қатъи фаъолияти соҳибкорӣ
Иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ

Андозбандии субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ

Санҷишҳои фаъолияти соҳибкорӣ

Таъмини шароити рақобати озод барои бахши хусусӣ

2.2. Дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ

Мушкилоти рушди низоми бонкӣ

Қалби интиқоли пулии муҳочирони меҳнатӣ барои рушди бахши хусусӣ

2.3. Масъалаҳои таъмини сифат

2.4. Имкониятҳои татбиқи шароити давлат ва бахши хусусӣ

2.5. Масъалаи қалби сармоягузориҳо ба соҳаҳои иқтисодиёти миллӣ

Фазои сармоягузорӣ дар бахшҳои саноат

Мушкилоти рушди бахши кишоварзӣ

2.6. Масъалаҳои рушди тиҷорати беруна

Хулоса

Сарсухан

Рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар иқтисодиёти миллӣ аз як қатор омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, аз ҷумла суботи сиёсӣ, вазъи макроиқтисодӣ, иқтисодии бозори дохилӣ, шароити рақобати озод, арзиши пасти захираҳои истеҳсолӣ (ашёи хом, қувваи корӣ ва ғайра), мавҷудият ва дастрас будани захираҳои табиӣ, инчунин дастгирии давлатӣ вобаста мебошанд.

Дар баробари ин омилҳои низ мавҷуданд, ки барои ҷалби сармоягузорию дохиливу хориҷӣ монеаҳо эҷод менамоянд, аз қабили номукаммалии заминаи меъёрию ҳуқуқӣ, рушди нокифояи инфрасохтори иқтисодии бозорӣ, нокифоягии (норасоии) мавсимии қувваи барқ ва ғайра.

Аз ин рӯ ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани фазаи сармоягузорӣ, рушди бахши хусусиву соҳибкорӣ ва ҳамгирӣ ба иқтисодии ҷаҳонӣ яке аз ҳадафҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пазируфта шудааст. Бо мақсади тадричан аз байн бурдани омилҳои манфии ҷалби сармоягузорию ба иқтисодиёти мамлакат, Ҳукумати ҷумҳурӣ солҳои охир ислоҳоти ҷиддиро пеш бурда истодааст.

Аз ҷумла соли 2012 Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Созмони Ҷаҳонии Савдо ва Конвенсияи Созмони Милалӣ Муттаҳид ё худ Конвенсияи Нью-Йорк оид ба эътироф ва мавриди иҷро қарор додани қарорҳои арбитражии хориҷӣ шомил гардид, ки бешубҳа ба боло рафтани нуфузи байналмилалӣ Тоҷикистон, рушди савдои байналмилалӣ, ҷалби сармоя, рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ дар бозорҳои ҷаҳонӣ, беҳтар намудани фаъолияти соҳибкорӣ ва рушди бахши хусусӣ таконе хоҳад бахшид.

Дар идомаи ислоҳоти татбиқшуда қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҷимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ” дар таҳрири нав, “Дар бораи созишномаҳои сармоягузорӣ”, “Дар бораи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ”, “Дар бораи низоми иҷозатдиҳӣ”, “Дар бораи мораторияи санҷиши фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ”, Консепсияи сиёсати давлатии ҷалб ва ҷимояи сармоягузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон, Барномаи дастгирии давлатии соҳибкорӣ барои солҳои 2012-2020 ва якҷанд барномаву стратегияҳои соҳавӣ қабул гардида, ба як қатор санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ тағйиру иловаҳо ворид карда шуданд, ки пурра барои ҷалби сармоя ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ равона карда шудаанд.

Аз ҷумла, дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҷимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ” дар таҳрири нав, ки ҳамагӣ ду моҳ пеш қабул гардид, ба принципҳои асосии дастгирии давлатии соҳибкорӣ, хусусиятҳои таҳия ва қабули санадҳои меъёрию ҳуқуқие, ки манфиатҳои субъектҳои соҳибкориро ифода мекунанд, диққати махсус дода шуда, қонуни мазкур аз қонуни қаблӣ ба қуллӣ фарқ мекунад.

Дар ин замина барои ташаққули муколамаи давлат ва бахши хусусӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ, ташкили бизнес-инкубаторҳо ва

дигар омилҳои зарурии рушди соҳибкорӣ шароити муосиди ҳуқуқӣ фароҳам оварда шудааст.

Бо мақсади соддагардони расмиёти бақайдгирии соҳибкорӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ” қабул гардида, бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкорӣ тибқи низоми “Равзанаи ягона” ба роҳ монда шуд. Дар натиҷа шумораи сохторҳои ба раванди бақайдгирӣ ҷалбшуда аз 4 ба 1, муҳлати бақайдгирӣ аз 49 то 3-5 рӯз кам карда шуданд. Тибқи Қонуни мазкур талабот оид ба ташкили сармояи оинномавӣ барои ширкатҳо пеш аз бақайдгирии давлатӣ бартараф карда шуда, он метавонад дар тӯли 1 соли фаъолият аз лаҳзаи бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ ташаккул дода шавад.

Дар қонунгузорӣ вобаста ба танзими фаъолияти соҳибкориву сармоягузорӣ ҷиҳати ҷалби бештари сармоягузориҳо, 40 намуди имтиёзҳои андозию гумрукӣ муқаррар карда шудаанд. Асосан ин имтиёзҳо дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёти ҷумҳурӣ, аз қабили кишоварзӣ, истифодаи қабри замин, коркарди ниҳони маҳсулот, энергетика ва дигар соҳаҳо пешбинӣ шудаанд.

Дар самти ислоҳоти низоми андозбандӣ, Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав таҳия гардида, аз оғози соли 2013 амал мекунад.

Дар асоси Кодекси нав номгӯи андозҳо аз 21 то 10 намуд кам карда шуда, аз 1 январи соли 2017 ба 9 намуд расонида мешавад. Илова бар ин, бо мақсади иҷрои муқаррароти Паёми Роҳбари давлат ба Маҷлиси Олӣ шумораи эълонияҳои андоз то 41 фоиз, шумораи ҳисоботҳои андозӣ то 86 фоиз ва шумораи умумии пардохтҳои андозӣ то 43 фоиз кам карда шуданд.

Дар баробари ин, то ҳол баъзе муқаррароти Кодекси андоз дар таҳрири нав ба такмил ниёз дорад.

Аз ин лиҳоз, бо мақсади омӯзиш, таҳлил ва такмили Кодекси андоз дар назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон гуруҳи кории доимоамалкунанда фаъолият намуда истодааст, ки тақлифу пешниҳодоти андозсупорандагонро ҷиҳати ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси андоз амалӣ менамояд.

Ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ, ки аз ҷониби Ҳукумати Тоҷикистон гузаронида шуд, яке аз ислоҳоти муҳим маҳсуб меёбад. Кам кардани шумораи иҷозатҳо аз 605 то 86 адад, намунаи беназир буда, ба ақидаи коршиносони байналмилалӣ нишондиҳандаи баланди бомуваффақ будани ислоҳот арзёбӣ гардидааст.

Дар заминаи ислоҳот имконият даст дод, ки дар ҷумҳурӣ Феҳристи ягонаи давлатии электронии ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ ҷорӣ карда шавад. Ҳамзамон дар Вазорати нақлиёт, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли тартиби додани ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ тариқи электронӣ ба роҳ монда шуданд, ки маҷмӯан 35 фоизи ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳиро ташкил медиҳанд.

Солҳои минбаъда дар заминаи ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ, ислоҳоти низоми иҷозатномадиҳӣ гузаронида мешавад.

Ҷиҳати иҷрои дастуру супоришҳои Президенти мамлакат, лоиҳаи қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи санҷиши фаъолияти субъектҳои хоҷагидор” бо дарназардошти таҷрибаи байналмилалӣ таҳия гардида, дар минтақаҳои ҷумҳур муаррифӣ карда шуд.

Бо қабул гардидани лоиҳаи қонуни мазкур бори аввал дар Ҷумҳурии Тоҷикистон санҷиши фаъолияти субъектҳои хоҷагидор аз рӯи низоми хавфҳо, истифодаи манбаи маълумот ва технологияҳои иттилоотӣ ҳангоми гузаронидани санҷиш амалӣ карда мешавад ва қорҳои фаҳмондадиҳӣ яке аз ҳадафҳои асосии фаъолияти мақомоти санҷишӣ ба шумор мераванд.

Бо мақсади таъмини рушди иқтисодии мамлакат тавассути беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ Шӯрои машваратӣ оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар сатҳи олии таъсис дода шудааст, ки ба ҳайати он намоёндагони мақомоти давлатӣ, бахши хусусии ватанию хориҷӣ ва шарикони рушд шомил мебошанд.

Таъсиси чунин як Шӯрои бонуфуз дар сатҳи олии роҳбарияти мамлакат аз иродаи қавии Сарвари давлат ва Ҳукумати ҷумҳурӣ ҷиҳати гузаронидани диғаргуниҳои куллии иқтисодӣ ва баланд бардоштани симои сармоягузори мамлакат шаҳодат медиҳад.

Шӯрои машваратӣ оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ муколамаи озоди байни давлат ва бахши хусусиро мунтазам таъмин намуда, тавассути он қарорҳои муҳими давлатӣ оид ба рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ бо иштироки бахши хусусӣ ва ё дар мувофиқа бо онҳо қабул карда мешаванд.

Дар доираи фаъолияти Шӯро як қатор ислоҳоти муҳим вобаста ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ гузаронида шуда, то имрӯз 13 ҷаласаи Шӯро таҳти раёсти Президенти мамлакат-Раиси Шӯрои машваратӣ гузаронида шуд.

Бо мақсади рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ ва баррасии масъалаҳои соҳа дар минтақаҳои ҷумҳурӣ, дар назди раисони вилоятҳо ва баъзе шахру ноҳияҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар назди Раиси вилояти Суғд, шахрҳои Истаравшан, Исфара ва Панҷакент шӯроҳои машваратӣ таъсис дода шудаанд.

Мақсади омода намудани таҳлили мазкур тадқиқи вазъ ва дурнамои рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар мамлакат, арзёбии шароити пешбурди онҳо ва пешниҳоди тавсияҳо ҷиҳати беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ мебошад. Таҳлили мазкур тибқи супориши Президенти мамлакат, Раиси Шӯрои машваратӣ, Ҷаноби олии мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи 13-уми Шӯрои машваратии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ аз 30 майи соли 2014 бахшида ба мулоқоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо соҳибкорон ва сармоягузoron, ки 14-15 октябри соли 2014 доир мегардад, омода карда шудааст.

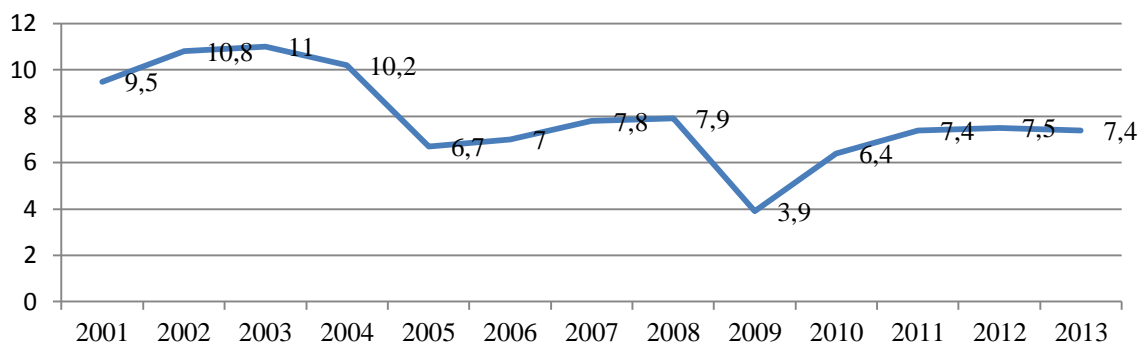
Ҳуҷҷати мазкур вазъи кунунӣ, мушкилот ва дурнамои рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорию дар Тоҷикистон инъикос мекунад. Таҳлили мазкур аз 2 боби асосӣ оид ба вазъи кунунӣ ва тамоюлҳои рушди баҳши хусусӣ дар Тоҷикистон ва таҳлили фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар мамлакат иборат аст, ки дар онҳо масъалаҳои муҳими рушди соҳибкориву сармоягузорӣ баррасӣ гардида, диққати асосӣ ба саҳми баҳши хусусӣ дар иқтисодиёти миллӣ ва боз ҳам баланд бардоштани нақши баҳши хусусӣ дар таъмини рушди иқтисодӣ ва баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардуми Тоҷикистон нигаронида шудааст.

БОБИ 1. ВАЪБИ МУОСИР ВА ТАМОЮЛҲОИ АСОСИИ РУШДИ БАХШИ ХУСУСӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

1.1. Ҳиссаи бахши хусусӣ дар иқтисодиёти миллӣ: таъмини шуғли аҳоли ва даромади бахши хусусӣ

Баъди пастравии кутоҳмуддати иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 2006 инҷониб устуворона рушд намуда, суръати рушди иқтисодӣ дар давоми солҳои 2006-2013 дар як сол ба ҳисоби миёна 6,9 %-ро ташкил дод.

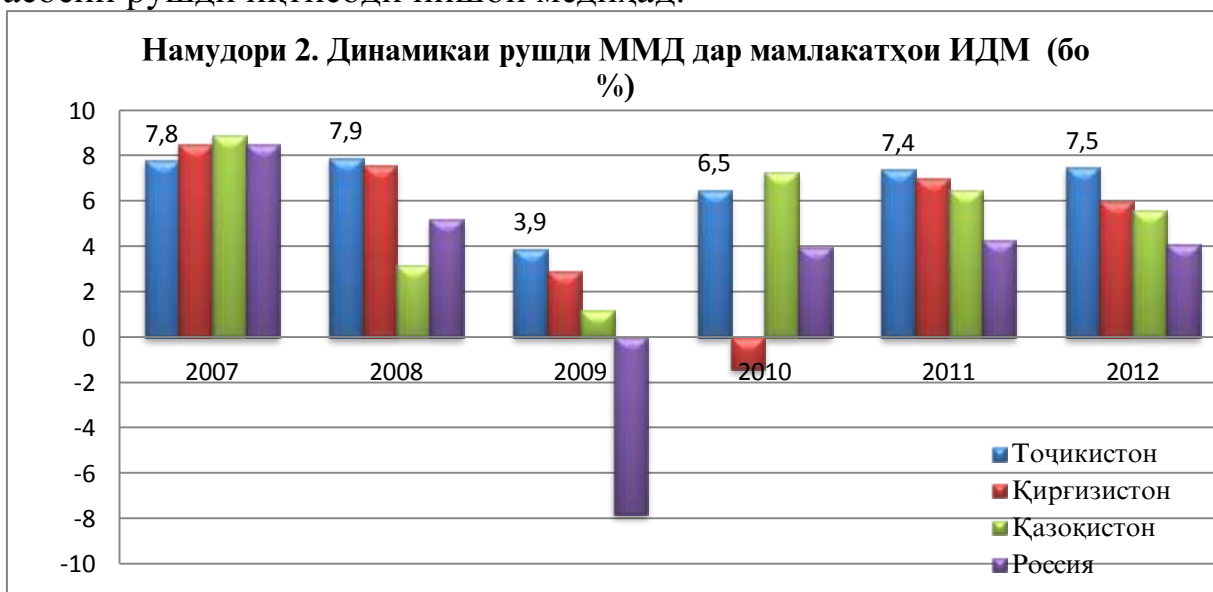
Намудори 1. Суръати рушди ММД, (%)

Сарчашма: Агентии омури назди Президенти ҶТ.

Тавре аз намудори боло аён аст, Ҳукумати Тоҷикистон тавонист, кидар натиҷаи ислоҳоти гузаронидашуда сарфи назар аз таъсири манфии бӯҳрони молиявӣ иқтисодии ҷаҳонӣ ва дигар мушкилоти мавҷуда, амалигардонии барномаҳои қабулкардаи худ ва рушди тадриҷии иқтисоди миллиро дар ҳафт соли охир таъмин намояд. Рушди устувори Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилии Тоҷикистон нисбат ба баъзе мамлакатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, ки дар намудори 2 аён аст, нақши ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусиро ҳамчун яке аз омилҳои асосии рушди иқтисодӣ нишон медиҳад.

Намудори 2. Динамикаи рушди ММД дар мамлакатҳои ИДМ (бо %)

Дар ин давра, маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ба ҳар нафар аз 1335 то 4580 сомонӣ ё 3,4 баробар зиёд гардид. Даромадҳои пулии аҳоли 4,2

баробар, ҳаҷми пасандозҳо чоруним ва маоши миёнаи воқеии як корманд панҷуним баробар афзоиш ёфт.

Ҷадвали 1. Нишонидиҳандаҳои асосии макроиқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ниш-даҳои асосӣ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ММД (долл.ИМА)	2,8	3	5164	4979,6	5641,6	5236	7592,6	8506
Суръати рушди ММД, (%)	7	7,8	7,9	3,9	6,4	7,4	7,5	7,4
ММД ба як нафар аҳоли (долл. ИМА)	404,8	515,5	707,9	668,1	745	846,3	963,7	1042,4
Суръати бекурбшавӣ (%)	12,5	19,7	27,2	28,2	12,1	13,3	11,9	4,3

Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҚТ.

Бояд таваққуф дод, ки рушди устувори иқтисодӣ ба ҳалли масъалаи камбизоатӣ низ мусоидат намуд ва сатҳи камбизоатӣ дар мамлакат аз 53,5 фоизи соли 2007 то 38 фоиз дар соли 2013 паст гардид, яъне қариб 71 фоиз коҳиш дода шуд. Паст шудани сатҳи камбизоатӣ асосан натиҷаи гузаронидани ислоҳотдар самти беҳтар гардонидани фазои сармоягузорӣ ва рушди соҳибкорӣ, инчунин таъмин гардидани суботи макроиқтисодиву иҷтимоӣ мебошад.

Яке аз бахшҳои асосие, ки дар таъмини рушди устувори иқтисодӣ мамлакат нақши муҳим мебошад, бахши хусусӣ мебошад. Тавассути рушди бахши хусусӣ, пеш аз ҳама, шуғли аҳоли, истеҳсолоти миллии мому хизматрасонӣ, баландшавии сатҳу сифати зиндагии мардум, инчунин рушди сифатии сохтори соҳавии иқтисодӣ милли ва суръати баланду устувори рушди иқтисодӣ таъмин карда мешавад.

Имрӯз бахши хусусӣ аз имкониятҳои мавҷуда истифода бурда, дар ободонӣ, рушди иқтисодии мамлакат ва баланд бардоштани неқӯаҳволии мардуми ҷумҳурӣ саҳми босазо гузошта истодааст. Агар ба рақамҳои мушаххас назар кунем, дар давоми ҳафт соли охир дар мамлакат зиёда аз 1600 корхонаи нави саноатӣ бо 50 ҳазор ҷойи корӣ, аз ҷумла корхонаҳои саноати коркарди маъдан ва дигар намудҳои ашёи хоми саноатӣ, нахи пахта, истеҳсоли маводи сохтмон, коркарди меваю сабзавот бунёд карда шудаанд ва ба ин раванд бояд суръат бахшида шавад.

Ҷадвали 2. Афзоиши сохтмони иншооти гуногун ва ташкили ҷойҳои корӣ аз ҷониби бахши хусусӣ

Номгӯй	соли 2011	соли 2012	соли 2013	6-моҳи соли 2014	Ҳамагӣ
Иншоотҳо	905	949	1055	318	3 227
Ҷойҳои корӣ	24 278	17 534	12189	2555	56 556

Сарчашма: маълумоти Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи низоми “Равзанаи ягона” ва Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон

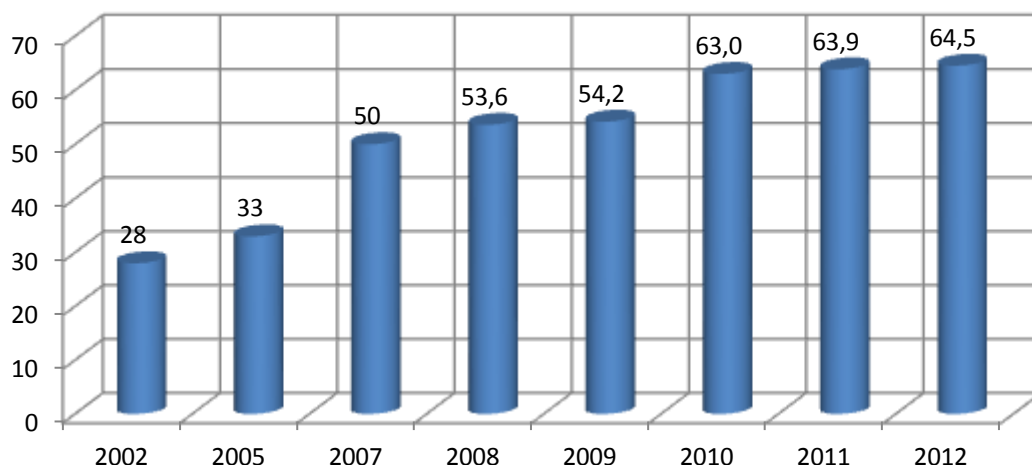
Танҳодар соли гузашта аз ҷониби бахши хусусӣ 1055 иншооти гуногун сохта ба истифода дода шуд, ки дар заминаи он 12 189 ҷойҳои нави корӣ ташкил ёфт. Дар давоми 6 моҳи аввали соли ҷорӣ бошад аз ҷониби соҳибкорон 318 иншоот сохта ба истифода дода шуд. Инчунин дар 6 моҳи аввали соли 2014 2 555 ҷойҳои нави корӣ ташкил ёфт, ки ин нисбат ба соли гузашта 14 фоиз зиёдтар мебошад.

Тибқи маълумотҳои оморӣ дар ҷор соли охир шумораи субъектҳои соҳибкорӣ аз 186 ҳазору 534 адади соли 2010 то ба 292 ҳазору 987 адад дар соли 2014 расонида шуд, ки афзоиши он 57 фоизро ташкил медиҳад.

Дарсоли 2014 аз шумораи умумии соҳибкорони бақайдгирифташуда 57,6 фоизашон дар бахши воқеӣ (истехсоли мол ва маҳсулот) ва 42,4 фоизи онҳо дар бахши хизматрасонӣ фаъолият менамоянд.

Дар ин замина, бахши хусусӣ дар мамлакат зиёда аз 1 076 000 нафар коргаронро бо ҷои кор таъмин менамояд, ки ин зиёда аз 64,5%-и шугли аҳолиро дар Тоҷикистон ташкил медиҳад. Тавре аз намудор маълум аст, рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар мамлакат ба афзоиши мунтазами ҷойҳои корӣ мусоидат намуда истодааст.

Намудори 3. Ҳиссаи бахши хусусӣ дар шугли аҳоли

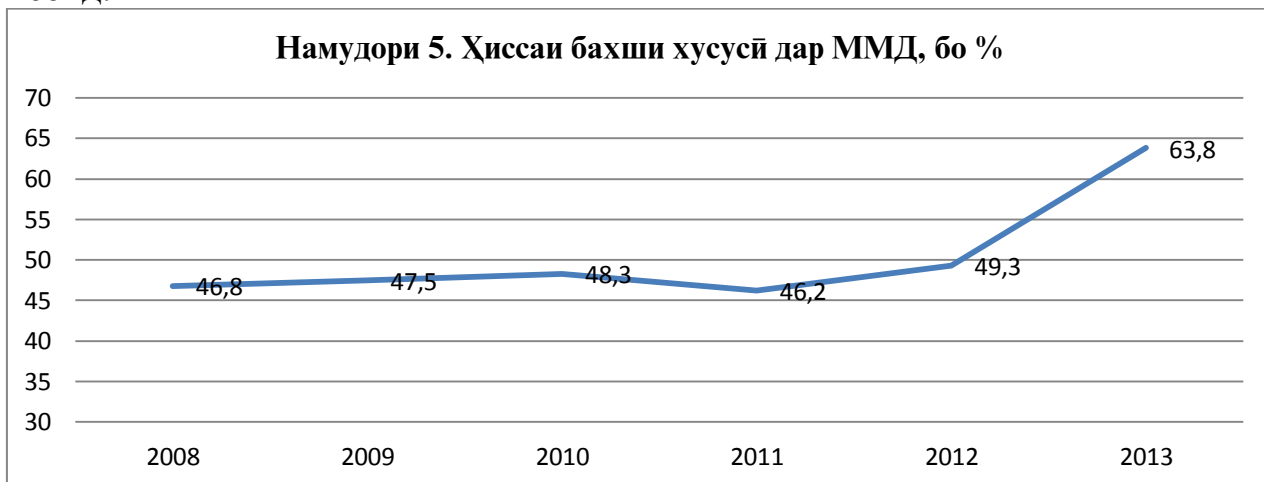
Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҶТ.

Саҳми соҳибкорон дар самти дастгирии иҷтимоии оилаҳои камбизоат, бартарафсозии оқибатҳои офатҳои табиӣ, сохтмони манзилҳои зист, ташкили туйҳои дастаҷамъона ва хатнасури фарзандони оилаҳои камбизоат ва бепарастор низ назаррас буда, дар давоми солҳои 2011-2014 аз ҷониби онҳо қариб 5,5 ҳазор ҷуфти домодию арусӣ хонадор гардида, зиёда аз 36 ҳазор фарзандони оилаҳои камбизоат хатнасур карда шуданд.

Афзоиши саҳми бахши хусусӣ дар давоми солҳои 2007-2013, ки аз намудори 3 аён мебошад, ҳамчунин аз таъсири мусбии ислоҳоти мазкур шаҳодат медиҳад.

Соли гузашта ҳаҷми Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилӣ дар Тоҷикистон 40,5 млрд. сомонино ташкил намуд, ки аз ин миқдор зиёда аз 25 млрд. сомонӣ ё 63,8 фоизи он ба бахши хусусӣ рост меояд.

Дар соли 2013 аз ҳисоби пардохтҳои андоз ба буҷаи давлат ба маблағи 8 миллиарду 526,7 миллион сомонӣ ворид гардидааст, ки аз он 6 миллиарду 762 миллион сомонӣ ё 79,3 фоизи он ба бахши хусусӣ рост меояд.

Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҶТ.

Бо вучуди дастовардҳои назаррас дар ислоҳот оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ мушқилот ҳоло ҳам ба назар мерасад ва идома додани ислоҳот дар ин самт зарур доништа мешавад.

Дар баробари ин бояд имкониятҳои то ҳанӯз истифоданашуда барои ба кор андохтани иқтидорҳои нави истеҳсолӣ, тавлидоти маҳсулоти қобили рақобат ва ба содиротнигаронидашуда, коркарди ниҳони ашёи хоми ватанӣ бояд ҳарчӣ бештар ҷалб карда шаванд.

1.2. Сохторибахшихусусӣ

Тибқи маълумоти Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи принципи “Равзанаи ягона” ва Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон то 1 апрели соли 2014 дар миқёси ҷумҳурӣ **278 721** адад субъектҳои соҳибкории ба бақайд гирифта шудааст, ки ин нишондод нисбат ба соли 2013, **35 053** адад **ва/ё 14,3** фоиз зиёд гардидааст.

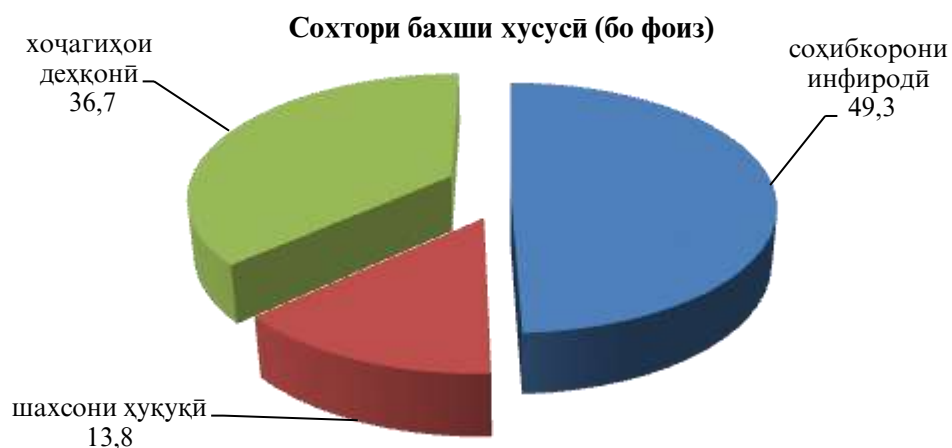
Таблоқи субъектҳои соҳибкорӣ, ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ дар солҳои 2011, 2012, 2013, ва 8-моҳи соли 2014					
Намуди фаъолият	2011	2012	2013	3-моҳи соли 2014	Фарқият
	нафар ё адад	нафар ё адад	нафар ё адад	нафар ё адад	3-моҳи соли 2014 нисбат ба 3-моҳи соли 2013
Патент	70 834	78 339	73 643	77 229	7 645
Шаҳодатнома	28 025	35 610	31 867	31 799	-3 551

Ш.хуқуқӣ	24 545	25 728	31 263	31 507	2 672
Х.деҳқонӣ	75 413	96 764	126 825	138 186	28 287
Ҳамагӣ	198 817	236 441	263 598	278 721	35 053

Сарчашма: маълумоти Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи низоми «Равзанаи ягона» ва Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Афзоиши устувори шумораи субъектҳои соҳибкорӣ дар қаламрави ҷумҳурӣ натиҷаи татбиқи босамари Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» ва ҷорӣ намудани низоми «Равзанаи ягона» барои бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ мебошад.

Ҳамзамон агар бо мақсади таҳлили амиқ бахши хусусиро гурӯҳбандӣ намуда, онро ба соҳибкорони инфиродӣ (шахсони воқеие, ки фаъолияти худро бе ташкили шахси ҳуқуқӣ анҷом медиҳанд), хоҷагиҳои деҳқонӣ ва корхонаҳои хурд ва миёна (шахсони ҳуқуқӣ) ҷудо намоем, афзоиши нобаробари шумораи субъектҳои соҳибкорӣ ба назар мерасад.

Сарчашма: маълумоти Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи низоми «Равзанаи ягона» ва Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Қайд кардан лозим аст, ки 23 сол қабл дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахши хусусӣ хеле ночиз буд, аммо имрӯз зиёда аз 90 фоизи субъектҳои хоҷагидор ба бахши хусусӣ рост меоянд, ки аз онҳо 13,8 фоизро шахсони ҳуқуқӣ, 49,3 фоизро соҳибкорони инфиродӣ ва 36,7 фоизро хоҷагиҳои деҳқонӣ ташкил медиҳанд.

БОБИ 2. ТАҲЛИЛИ ФАЗОИ САРМОЯГУЗОРӢ ВА СОҲИБКОРӢ ДАР МАМЛАКАТ

2.1. Танзими фаъолияти соҳибкорӣ

2.1.1. Бақайдгирии фаъолияти соҳибкорӣ

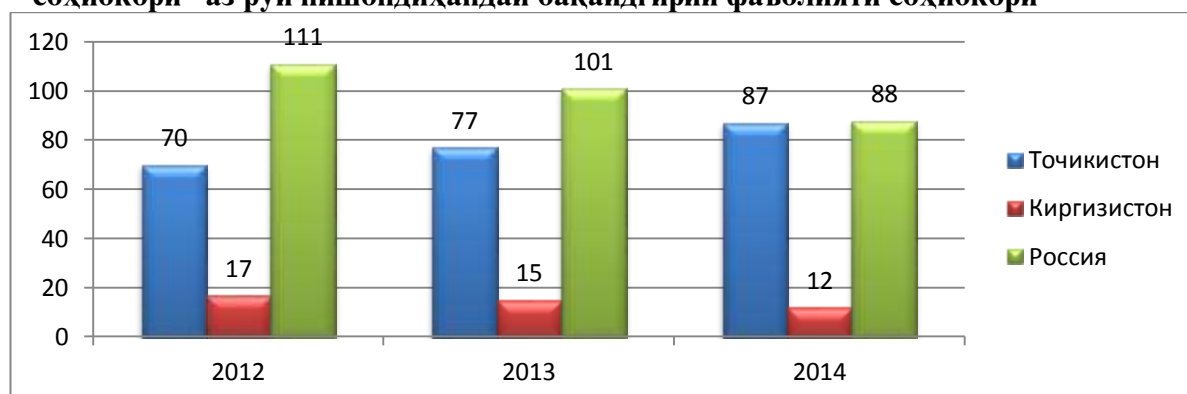
Тибқи қонунгузории бақайдгирии давлатии субъектҳои соҳибкорӣ давомнокии бақайдгирии давлатии таъсисёбӣ то 5 рӯзи корӣ барои шахсони ҳуқуқӣ ва то 3 рӯзи корӣ барои соҳибкорони инфиродӣ бо назардошти мубодилаи маълумот бо дигар мақомоти ба раванди бақайдгирӣ алоқаманд муқаррар карда шудааст.

Инчунин бақайдгирии давлатии субъектҳои соҳибкорӣ тибқи “Равзанаи ягона” дар Кумитаи андоз ва Агентии омор анҷом дода шуда, Агентии суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақа ҳоло ҳам ба он ворид нагардидааст. Ин ба риоя нашудани муҳлати бақайдгирӣ ва паст гардидани самаранокии ислоҳот оварда расонид, ки дар натиҷа мавқеи ҷумҳуриро дар арзёбиҳои байналмилалӣ, аз ҷумла ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ”-и Бонки Ҷаҳонӣ коҳиш дод.

Агар ба рақамҳо рӯ биёрем, дидан мумкин аст, ки мамлакат аз рӯи нишондиҳандаи оғози фаъолияти соҳибкорӣ дар соли 2011 ҷойи 137-умро дар байни 183 мамлакати ҷаҳон ишғол намуда, дар соли 2012 якбора мавқеи худро тавассути ҷорӣ намудани низоми “Равзанаи ягона” баланд намуд ва ҷойи 70-умро ишғол намуд. Аммо мутаассифона чунин як ислоҳоти муҳим мунтазам самарани худро аз даст дода истодааст, ки аз ин пастшавии мавқеи Тоҷикистон дар солҳои 2013 ва 2014 дар ҳисоботи мазкур шаҳодат медиҳанд.

Ҳамин тариқ мамлакат аз рӯи нишондиҳандаи оғози фаъолияти соҳибкорӣ дар соли 2013 ҷойи 77, дар соли 2014 ҷойи 87-умро ишғол менамояд. Барои муқоиса дар Россия, Қазоқистон ва Қирғизистон ислоҳот дар самти мазкур бомуваффақият идома ёфта, мавқеи онҳо аз руи ин нишондиҳанда сол то сол мунтазам баланд шуда истодааст. Масалан, Қирғизистон аз рӯи нишондиҳандаи мазкур дар соли 2012 ҷойи 17-ум, дар соли 2013 ҷойи 15-ум ва дар соли 2014 ҷойи 12-умро ишғол менамояд.

Намудори 6. Мавқеи қиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ” аз рӯи нишондиҳандаи бақайдгирии фаъолияти соҳибкорӣ

Сарчашма: Ҳисоботи Пешбури соҳибкорӣ”-и Бонки Ҷаҳонӣ

Тибқи маълумоти намояндагони бахши хусусӣ баъди пешниҳоди ариза барои бақайдгирӣ ба “Равзани ягона” аризадиханда ҳатман фаъолияти соҳибкории худро бояд бо Кумитаи андоз мувофиқа намояд. Ин талаби Кумитаи андоздар қонунгузориҳои амалкунанда пешбинӣ нашудааст ва он танҳо тибқи қоидаҳои дохилии Кумитаи андоз амалӣ карда мешавад. Аммо, тибқи муқаррарот қонунгузориҳои соҳавӣ ва сохторӣ бояд ба қонунгузориҳои болоистода муҳолифат накунад.

Илова бар ин, хангоми дар муддати то 5 рӯз баъди ариза пешниҳод накардани ҳуҷҷатҳои мавҷуда, соҳибкорон ба маблағи 1200 (як ҳазору дусад сомонӣ) ҷарима карда мешаванд, ҳол он ки раванди мувофиқакунонӣ бо Кумитаи андоз баъзан моҳҳо идома меёбанд. Дар ин маврид соҳибкорон роҳи осонро интихоб карда, ба иқтисодиёти ниҳонӣ рӯ меоранд ва ин боиси ба қайд нагирифтани андозсупорандагон мегардад. Инчунин асоси муайян намудани маблағҳои баланди ҷарима маълум нест.

Дар ин самт идомаи мантиқии ислоҳот ва татбиқи пурраи низоми “Равзани ягона” барои бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ тибқи талаботи қонунгузорӣ зарур мебошад.

Ҷамзамон, мураккаб шудани низоми патентӣ дар марҳилаи бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ мушкилиҳои зиёдро ба бор оварда, боиси кам шудани бақайдгирии фаъолияти соҳибкорӣ ва бидуни патент ва ё шаҳодатнома фаъолият намудани соҳибкорон гардида истодааст.

Илова бар ин, расмиёти бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ аз ҳисоби ворид гардидани талаботи нави дохилидоравӣ аз ҷониби мақомоти марбутаи бақайдгирӣ мураккаб гардида, муҳлати бақайдгирӣ дар баъзе ҳолатҳо хеле тӯл мекашад, ки боиси коҳиш ёфтани шумораи субъектҳои соҳибкории навтаъсис гардида истодааст.

Дар натиҷа дар ҳафт моҳи соли равон танҳо 1 ҳазору 131 адад субъектҳои соҳибкорӣ дар шакли шахси ҳуқуқӣ ба қайд гирифта шуданд, ки нисбат ба ҳамин давраи соли 2013-ум 4 ҳазору 119 адад ё ба андозаи 78 фоиз кам аст.

Илова бар ин, дар ҳафт моҳи соли ҷорӣ 987 адад шахсони ҳуқуқӣ фаъолияти худро қатъ намуданд, ки ин рақам нисбат ба ҳамин давраи соли 2013-ум 532 адад ё ба андозаи 117 фоиз зиёд аст.

2.1.2. Бақайдгирии давлатии қатъи фаъолияти соҳибкорӣ

Масъалаи дигар ин ҷараёни қатъ намудани фаъолияти соҳибкорӣ мебошад, ки тибқи қонун хеле содда пешбинӣ карда шудааст, хусусан агар соҳибкор дар асоси патент ва ё шаҳодатнома фаъолият намояд, ё қарзҳои пардохтнашуда надошта бошад. Аммо дар амал ин расмиёт бо сабабҳои сари вақт баррасӣ нагардидани аризаҳо аз тарафи кормандони мақомоти масъул ба як расмиёти мураккаб ва меҳнатталаб мубаддал гаштааст.

Ин раванд низ бояд мисли бақайдгирӣ дар муддати то 5 рӯз хотима ёбад, зеро талабот нисбати қатъи соҳибкорӣ доманадор гардида, бештар манфиатҳои идоравии Кумитаи андозро ифода мекунад. Ҳолатҳои

хастанд, ки соҳибкор фаъолияташро қатъ карда, ба муҳочират рафтааст, ва баъди бозгашт Кумитаи андоз ба ӯ маблағи қарздории андозашро тариқи ҳуҷчат (патент ё шаҳодатнома) пешниҳод намудааст.

Агар тибқи қонунгузорӣ муҳлати барҳам додани ширкат на кам аз 2 моҳро ташкил диҳад, дар амал ин расмиёт то 4 моҳ ва ҳатто зиёда аз он идома меёбад.

Хусусан, масъалаи талаб намудани ҳуҷчатҳои зарурӣ ва муҳлати баррасии аризаҳо оид ба қатъ намудани фаъолияти соҳибкорӣ боиси нигаронӣ мебошанд. Тавре аз таҳлилҳои бахши хусусӣ ва шарикони рушд маълум гардид, соли 2013-ум 35 фоизи соҳибкороне, ки нияти қатъ намудани фаъолияти соҳибкории худро доштанд, бо мушкилоти муҳлати чамъ овардани ҳуҷчатҳои зарурӣ рӯ ба рӯ гардиданд. Илова бар ин, қариб 15 фоизи соҳибкорон аз руйхати дарози ҳуҷчатҳои зарурӣ, ки 10 номгуӣ маълумотномаҳои гуногун ва дигар ҳуҷчатҳоро дар бар мегирад, шикоят мекунанд. Инчунин соҳибкорон аз муҳлати тулонии беасоси баррасии аризаҳо оид ба қатъ намудани фаъолияти корхонаи соҳибкорӣ, изҳори нигаронӣ менамоянд, ки муҳлати он то як сол ва зиёда аз он идома меёбад.

Аз ин лиҳоз, зарур аст, ки масъалаи соддагардонии расмиёт ва кам кардани муҳлати баррасии аризаҳо вобаста ба қатъ намудани фаъолияти соҳибкорӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шавад.

Ҳалли масъалаи пардохтнопазирӣ барои корхонаи соҳибкорӣ унсури муҳими механизми самараноки муфлисшавии корхонаҳои соҳибкорӣ мебошад, зеро дар натиҷаи он давом додани фаъолияти соҳибкорӣ ва ё қатъ гардидани он муайян карда мешавад.

Тибқи ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ”-и Бонки Ҷаҳонӣ таҷрибаи пешқадами муҳлати расмиёти ҳалли масъалаи пардохтнопазирӣ 3 моҳ, хароҷоти расмиёти муфлисшавӣ 1%-и моликияти корхонаи муфлисшуда ва меъёри ҷуброни талафоти расонидашуда қариб 92,8%-ро (92,8 сент аз 1 доллар) ташкил медиҳанд, ки бо азнавташкилбӣ ва ё фурухта шудани корхонаи соҳибкорӣ ҳамчун корхонаи амалкунанда анҷом меёбад.

Бинобар ин, бояд дар раванди ҳалли масъалаи пардохтнопазирӣ ба анҷом ёфтани он тавассути азнавташкилбӣ ва ё фурухта шудани корхонаи соҳибкорӣ ҳамчун корхонаи амалкунанда мусоидат карда шавад.

Мушкилоти ба роҳ мондани соҳибкории инфиродӣ дар асоси патент

Дар ҷумҳурӣ табақаҳои андозсупорандагони инфиродии мавсимӣ (муваққатӣ), ки дар асоси патент фаъолият менамоянд зиёд буда, ба соҳибкорӣ чалб намудани онҳо барои ҳалли мушкилоти масъалаҳои иҷтимоӣ мусоидат менамояд. Баъзе намуди фаъолият, ки дар номгуӣ фаъолият дар асоси патент дохил нашудаанд, ба қор чалб намудани мутахассисонро дар муҳлати муайян мураккаб гардонид, шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродиро ба амалҳои ғайримаксаднок водор месозанд. Ҳол он ки айни замон дар тамоми кишварҳои тараққикарда

фаъолияти гуногуни иттилоотӣ дар шабакаҳои интернетӣ ба назар расида, дар ҷумҳурии мо низ зиёд шудани чунин фаъолиятҳо дар назар мебошад.

Мутаассифона намуди хизматрасониҳои барномасозӣ, мушовирӣ, тарҷумонӣ, тарроҳӣ, ороишгарӣ ва хизматрасонӣ оид ба технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дар номгӯи намудҳои фаъолияти соҳибкорӣ тибқи патент ба инобат гирифта нашудаанд. Инчунин дар соҳаи кишоварзӣ низ баъзе аз намудҳои хизматрасонӣ ба монанди обҷӣ, захрпошакҳо, агроном (энтимолог) дар номгӯй ба инобат гирифта нашудаанд. Бартараф намудани ин камбудихо имконият медиҳад, ки мутахассисони соҳа дар оғози корҳои мавсимӣ бе мамолият бо тариқи патент ба кор ҷалб карда шуда, қору фаъолияти худро расман ба роҳ монанд.

Таҳлилҳо муайян менамоянд, ки қисми зиёди соҳибкорон аз фаъолияти худ норозигӣ изҳор карда, гаронии маблағи андоз ва мутобиқи даромади ба дастомада андозбандӣ нашудани фаъолияти худро қайд менамоянд. Тавре маълум аст, соҳибкори инфиродии дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда ухдадор мебошанд, ки ба ҳисобгирии даромад ва хароҷотҳои худро тибқи тартиби соддакардашуда, амалӣ намоянд. Аз ин лиҳоз, масъалаи гузаштан аз патент ба шаҳодатнома айна замон дар бисёр ҳолатҳо ба ҳисҳо ва эътирозҳо ба миён меорад ва таҳлили алоҳидаи ҳуқуқиро тақозо менамояд.

Бояд қайд кард, ки тибқи ухдадорихо даромади умумӣ аз фаъолияти соҳибкорӣ тибқи патент дар соли тақвимӣ бояд аз 100,0 ҳазор сомонӣ зиёд набошад. Ин меъёр хеле кам буда, дар ҳолати тақсимооти ин меъёр ба моҳ ва рӯзҳои соли тақвимӣ ба ҳулосае меоем, ки дар ҳақиқат меъёри мазкур ба фаъолият оид ба фурӯши молҳои омехта, ниёзи мардум ва маҳсулоти кишоварзӣ хеле кам мебошад.

Аз ин лиҳоз, бо мақсади бартараф намудани мушкилоти мазкур пешниҳод карда мешавад, ки:

- дар номгӯи намудҳои фаъолияти соҳибкории инфиродие, ки дар асоси патент амалӣ карда мешаванд, намудҳои хизматрасонии барномасозӣ, мушовирӣ, тарҷумон, тарроҳ, мутахассис оид ба технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ, обҷӣ, захрпошакҳо, агроном (энтимолог) илова карда шавад.
- меъёри барои намуди фаъолияти фурӯши молҳои омехта, ниёзи мардум ва маҳсулотҳои кишоварзӣ даромади умумӣ аз фаъолияти соҳибкорӣ тибқи патент дар соли тақвимӣ аз 100,0 ҳазор сомонӣ ба 500,0 ҳазор сомонӣ баланд бардошта шавад.
- тартиби гузариши соҳибкорони инфиродии тибқи патент фаъолияткунанда ба шаҳодатнома ва низоми андозбандӣ тибқи тартиби соддакардашуда бо мақсади муайян ва ҳалли мушкилот мавриди таҳлил қарор дода шавад.

2.1.3. Иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ

Яке аз корҳои асосие, ки ҳангоми оғози фаъолияти соҳибкорӣ анҷом дода мешавад, дастрас намудани иҷозат ва иҷозатномаҳо барои амалӣ намудани ин ё он намуди фаъолият мебошад.

Аз ин рӯ, бо мақсади осон ва содда намудани чараҳои дастрас кардани иҷозат ва иҷозатномаҳо, коҳиш додани шумораи онҳо ва таъмини шаффофият дар ин раванд, аз соли 2008 ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ дар мамлакат оғоз гардида, се соли охир пурра татбиқ гардида истодааст. Як қатор санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ қабул гардиданд, ки дар натиҷаи татбиқи онҳо шумораи иҷозатҳо аз 600 адад то ба 86 адад кам карда шуда, расмиёти дастрас намудани онҳо низ соддатар гардонида шуданд.

Бо мақсади иҷрои нуктаҳои алоҳидаи Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии мамлакат аз соли 2012 ҷиҳати то 50 фоиз кам кардани теъдоди иҷозатҳо ва тавассути низоми электронӣ ба расмият даровардани беш аз 30 фоизи ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ корҳои назаррас ба анҷом расонида шуда истодааст.

Аз ҷониби Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгирии шарикони рушд сомонӣ махсус (www.ijozat.tj) вобаста ба дастрас намудани иҷозатҳо ва иҷозатномаҳо ташкил карда шуда, дар он маълумоти зарурӣ оид ба иҷозатҳо ва тартиби дастрас намудани онҳо инъикос карда шудааст, ки кори соҳибкоронро осон мегардонад.

Ҷиҳати боз ҳам осон ва содда намудани оғози фаъолияти соҳибкорӣ, ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ дар соли 2013 идома ёфта, бо назардошти пешниҳоди соҳибкорон дар ҷаласаи 10-уми Шӯро ва Нақшаи кории Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ, мониторинги иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи низоми иҷозатдиҳӣ» дар 16 мақомоти марказии ҳокимияти давлатӣ ва 68 мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ гузаронида шуд.

Дар натиҷаи санҷиши фаъолияти 13 мақомоти марказии иҷозатдиҳанда маълум шуд, ки аз рӯзи мавриди амал қарор гирифтани Қонун аз ҷониби ин мақомотҳо 7 701 ҳуҷҷати иҷозатдиҳӣ, аз ҷумла 5 999 ҳуҷҷат ба мӯҳлати номаҳдуди амал, 973 ҳуҷҷат ба мӯҳлати амали иҷозатнома ва 2 811 ҳуҷҷат ба дигар мӯҳлат дода шудаанд.

Таҳлилҳо собит сохтанд, ки на ҳамаи мақомоти иҷозатдиҳанда сомонӣ расмӣ ва суроғаи электронии худро доранд, ки ин амал барои татбиқи мақсадҳои қонунгузорию низоми иҷозатдиҳӣ монеаи сунъӣ ба вуҷуд меорад. Ҳамаи ин дар маҷмӯъ бо расмиёти ҳуқуқии аз ҷониби мақомоти давлатӣ муқарраршаванда мушкилоти зиёдро барои соҳибкорон эҷод менамояд.

Бинобар ин мувофиқи мақсад аст, ки мақомоти дигари иҷозатдиҳанда низ барои тариқи электронӣ пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ чораҳои зарурӣ андешанд, ки ин омил бешубҳа ба

рушди соҳибкориву сармоягузорӣ ва коҳиш ёфтани омилҳои коррупсионӣ мусоидат хоҳад кард.

Ҳамзамон, бо мақсади рушди бемайлоии фаъолияти соҳибкорӣ ва самаранок амалӣ намудани фаъолияти иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ, идомаи ислоҳот дар ин самт мувофиқи мақсад доништа мешавад.

Зеро айни замон, иҷозатномаҳо тибқи санади қонунгузорӣ 67 ададро ташкил медиҳанд. Дар ҷумҳурӣ маҷмуан ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномаҳо 187 ададро ташкил медиҳанд, ки боиси рушди босуботи соҳибкорӣ шуда наметавонад.

Бинобар ин, дар ҷаласаи 11-уми Шӯро, бо дарназардошти нуқтаҳои зикргардида, ба Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ супориш дода шуд, ки якҷо бо вазорату идораҳои марбута, бахши хусусӣ ва бо ҷалби шарикони рушд ҷиҳати идомаи ислоҳоти низоми иҷозатномадиҳӣ дар заминаи ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ тадбирҳои зарурӣ андешида, аз натиҷааш дар ҷаласаҳои ояндаи Шӯро ахборот пешниҳод намояд.

Ҳамчунин масъалаи мазкур дар ҷаласаи 12-уми Шӯрои машваратӣ аз 13 декабри соли 2013 мавриди баррасӣ қарор гирифта, ба мақомоти марбута супоришҳои дахлдор дода шуд

Аз ин лиҳоз, зарур аст, ки пайвастагии ислоҳоти номбурдари пайгирӣ шуда, дар заминаи ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ дар давоми солҳои 2015-2018 ислоҳоти низоми иҷозатномадиҳӣ низ тақвият бахшида шавад.

Тавре қаблан қайд карда шуд, ислоҳоти низоми иҷозатдиҳӣ ба анҷом нарасида, мувофиқан то ҳол расмиёти такроршаванда барои гирифтани ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ барои оғози корҳои сохтмонӣ ва ҷудо намудани қитъаи замин барои сохтмон бартараф нашуда, ба сарфи беҳудаи вақт оварда мерасонад.

Мушкилоти асосӣ ҳангоми татбиқи амалии қонунҳои қабулгардида бо сабаби номувофиқатии муқаррароти санаду қонунҳои мавҷуда бо Қонуни ҚТ “Дар бораи низоми иҷозатдиҳӣ”, огоҳ набудани кормандони мақомоти давлатӣ ва ҳам соҳибкорон аз ислоҳоти гузаронидашаванда, махсусан дар минтақаҳо, сатҳи пасти таъминоти моддиву техникаи мақомоти давлатии маҳаллӣ ба миён меоянд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки то ҳол аз соҳибкорон гирифтани иҷозатҳое талаб карда мешавад, ки тибқи қонунгузории нав бекор карда шудаанд. Ҳамзамон тибқи талаботи муқараршудаи дохилиидоравии мақомоти давлатӣ як қатор иҷозатҳои дигар ворид карда шудаанд.

Масъалаи дигар бо танзим нагардидани расмиёти тамдиди муҳлати иҷозатномаҳо вобастагӣ дорад. Дар амал ин расмиёт ба расмиёти гирифтани иҷозатномаи нав монанд мебошад. **Ин ҳолат зарурияти баррасии имконияти соддагардонии расмиёти тамдиди муҳлати иҷозатномаҳо ба миён меорад. Барои корхонаҳое, ки дубора иҷозатномаҳо барои идома додани фаъолияти худ мегиранд, соддагардонии расмиёти мазкур барои он мувофиқи мақсад мебошад, ки сарфи беҳудаи воситаҳои мақомоти иҷозатномадиҳиро бартараф менамояд.**

Инчунин муҳлати амали иҷозатномаҳо, ки на зиёда аз 5 солро ташкил медиҳад, ба хусусиятҳои бахшҳои гуногуни фаъолият мувофиқ намебошад. Хусусан дар бахши саноати истихроҷ ва коркард муҳлати иҷозатномаҳо бояд зиёдтар бошад. Чунки корҳои геологию кашфиёти барои дарёфти захираҳои маъдан ва муайян намудани ҳаҷми онҳо муҳлати зиёда аз 5 сол ва баъзан 10-20 солро ташкил медиҳад. **Аз ин лиҳоз, бо мақсади мусодиат ба рушди саноати истихроҷ ва коркарди захираҳои маъдан, муҳлати амали иҷозатномаҳо бояд аз нав баррасӣ карда шаванд.**

Ҳамзамон танзими номукаммали меъёри марҳилаҳо ва пайдарҳамии гирифтани ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ барои фаъолияти соҳибкорӣ мушкилоти чиддиро ба миён меорад. Танзим нагардидани пешниҳоди ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ имконияти қабули қарорҳои тибқи “назари корманди мақомоти иҷозатдиҳӣ” фароҳам меорад. Ин ҳолат хавфи иловагии зиёд шудани хароҷоти расмиёти иҷозатдиҳиро ба миён меорад, зеро кормандони мақомоти иҷозатдиҳӣ метавонанд як қатор ҳуҷҷатҳои иловагии дигарро талаб намоянд, ки маълумотро оид ба онҳо пешакӣ гирифтани ғайриимкон аст. Дастрас намудани маълумот оид ба муҳлати гирифтани иҷозатҳо, хусусан оид ба арзиши хизматрасонӣ ниҳоят мушкил мебошад, ки ба соҳибкор имконияти баҳодихии арзиши умумии ҳамаи расмиёти заруриро намедиҳад.

Боиси хушнудӣ ва дастгирӣ, ки дар шаҳри Кулоб воситаи тезонидани расмиёти иҷозатдиҳӣ барои оғози корҳои сохтмонӣ дар амал татбиқ шуда истодааст. Аз ҷониби мақомоти ваколатдори маҳаллии иҷозатдиҳӣ рузи ҷумъа барои баррасии аризаҳо оид ба гирифтани иҷозат дар макони муайян муқаррар гардида, намояндагони мақомот дар давоми ду соат тамоми аризаҳоро баррасӣ мекунанд ва иҷозати мувофиқро ба субъектҳои соҳибкорӣ пешниҳод менамоянд. Ин таҷрибаи самаранок расмиёти иҷозатдиҳиро ба қадри назаррас содда гардонидани муҳлати гирифтани ҳамаи иҷозатҳои заруриро барои оғози корҳои сохтмонӣ аз як сол то се моҳ кӯтоҳ намуд.

Аз ин лиҳоз бо мақсади таъмини татбиқи самаранокӣ Қонуни ҚТ “Дар бораи низоми иҷозатдиҳӣ” ва баргараф сохтани мушкилоти ҷойдошта ба ҳам мутобиқ сохтани қонунгузори амалкунандаи низоми иҷозатдиҳӣ бо санадҳои қонунгузори навқабулгардида, омода ва амалигардонии чорабиниҳои паҳн намудани иттилоот оиди ислоҳоти гузаронидашаванда дар минтақаҳо, чи дар байни мақомоти давлатии маҳаллӣ ва чи дар байни соҳибкорон, таъмин намудани мақомоти иҷозатдиҳандаи маҳаллӣ бо техникаи компютерӣ ва дастрасӣ ба шабакаи интернет, ба роҳ мондани бозомӯзии кормандони онҳо чихати истифодаи техникаи муосир зарур мебошад.

Ин тадбирҳо бояд сатҳи огоҳии соҳибкорон ва кормандони мақомоти давлатиро аз ислоҳоти гузаронидашаванда, инчунин дониши онҳоро оид ба ҳуқуқ ва уҳдадорихояшон баланд бардошта, риояи бехтари қонунро аз тарафи кормандони мақомоти ваколатдори давлатӣ таъмин менамояд.

Ҳамзамон истифодаи омӯзишу татбиқи таҷрибаи фаъолияти мақомоти ваколатдори маҳалии иҷозатдиҳии шаҳри Кулоб оид ба гузаронидани вохуриҳои ҳарҳафтагӣ бо мақсади соддагардонӣ ва суръат бахшидан ба расмиёти додани иҷозат барои оғози корҳои сохтмони ширкатҳои соҳибкорӣ мувофиқи мақсад мебошад.

2.1.4. Андозбандии субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ

Бояд қайд намуд, ки аз моҳи январи соли 2013 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Кодекси андоз дар таҳрири нав амал мекунад. Дар маҷмӯъ низоми андоз се марҳалаи инкишофро аз сар гузаронида, низоми чоришудаи андоз пешравию муайяно таҷассум менамояд ва як қатор унсурҳои мусбиро нисбат ба Кодекси андози қаблӣ дар бар мегирад.

- андоз аз фурӯши чакана ва андози ҳадди ақал хориҷ карда шуд, ки дар натиҷа ҳиссаи хароҷотҳои андозии корхона дар ғоидаи бадастовардашуда аз 86 фоиз то ба 68,3 фоиз кам карда шуд;
- меъёри андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард аз соли 2015 ба андозаи 50 фоиз паст карда шуда, аз аввали соли 2017 пурра хориҷ карда мешавад, ки дар натиҷа ҳиссаи хароҷотҳои андозии корхона дар ғоидаи бадастовардашуда аз 68,3 фоиз то ба 35 фоиз баробар мешавад. Бояд қайд кард, ки тибқи таҷрибаи байналмилалӣ меъёри умумии андоз ва ҳиссаи хароҷотҳои андозии корхона дар ғоидаи бадастовардашуда дар ҳудуди 30-35% барои пешбурди соҳибкорӣ мусоид ҳисобида мешавад;
- эълонияи ягонаи андоз аз даромад ва андози иҷтимоӣ ҷорӣ карда шуд;
- расмиёти андозбандӣ ва ҳисоботдиҳӣ, аз ҷумла тавассути ба роҳ мондани эълонияҳои семоҳа барои баъзе андозҳо ба ивази эълонияҳои ҳармоҳа содда гардонида шуд.

Ҳамин тариқ, дар Кодекси андози нав сохтори амалкунандаи андозҳо мукамал гардонида шуд ва номгӯи андозҳо аз 21 то 10 намуд кам карда шуда, аз 1 январи соли 2017 ба 9 намуд расонида мешавад. Илова бар ин, бо мақсади иҷрои муқаррароти Паёми Роҳбари давлат ба Маҷлиси Олӣ шумораи эълонияҳои андоз то 41 фоиз, шумораи ҳисоботҳои андозӣ то 86 фоиз ва шумораи умумии пардохтҳои андозӣ то 43 фоиз кам карда шуданд.

Кодекси андоз дар баробари тартибҳои махсуси имтиёзҳои андозӣ барои бахшҳои алоҳида иқтисодиёт ва категорияҳои муайяни соҳибкорон инчунин имтиёзҳои умумии андозиро дар бар мегирад, ки барои корхонаҳои истехсолкунандаи маҳсулоти озуқа низ татбиқ мешаванд. Ба имтиёзҳои умумии андозӣ озодкунӣ аз пардохти андоз аз даромад ва андоз аз арзиши иловашуда дохил мешаванд.

Аз тарафи дигар, қайд кардан зарур аст, ки Кодекси андоз дар таҳрири нав ниҳоят мураккаб буда, бо миқдори зиёди меъёрҳои иқтибосӣ тавсиф дода мешавад. Тибқи маълумоти коршиноси

байналмилалии соҳа¹ дар Кодекси андоз дар таҳрири нав зиёда аз 200 истинодҳо (отсылочные нормы) ба назар мерасанд. Тибқи маълумоти Кумитаи андоз дар Кодекси андоз дар таҳрири нав шумораи истинодҳо аз 384 адад ба 176 адад кам карда шуд, ки ин миқдор ҳоло ҳам зиёд мебошад.

Меъёрҳои иқтибосии Кодекси андоз ба миқдори зиёди дастурамалҳо аз руи қисматҳои алоҳидаи андозбандӣ, қоидаҳо ва санадҳои дохилийдоравии аз тарафи ҳуди Кумитаи андоз таҳия ва қабулшаванда асос меёбанд, ки барои ба инобат гирифтани манфиатҳои дохилийдоравии мақомоти андоз шароит муҳаё месозанд ва сатҳи шаффофияти маъмурикунонии андозро паст менамояд.

Ҳамзамон миқдори зиёди меъёрҳои иқтибосӣ дар матни Кодекси андоз фаҳмиши муқарароти онро мураккаб намуда, боиси тафсири худсаронаи муқаррароти Кодекси андоз аз тарафи кормандони мақомоти андоз ва сарфи назар гардидани манфиатҳои андозсупорандагон имконият фароҳам меорад. Нодуруст тафсир додани муқаррароти Кодекси андоз ба барзиёд андозбандии соҳибкорон оварда расонида, дар натиҷа тамоми хароҷоти андоз, чун қоида, дар баланд шудани нархи молу хизматрасонӣ инъикос мегардад.

Аз ин лиҳоз зарур аст, ки миқдори меъёрҳои иқтибосӣ дар матни Кодекси андоз кам карда шуда, тафсири муфассал ба Кодекси андоз дар ҳамкорӣ ва бо назардошти хусусиятҳои фаъолияти соҳибкорон, сармоягузoron ва дигар андозсупорандагон таҳия шавад ва дар он ҳамагуна имкониятҳои тафсири худсарона бартараф карда шаванд.

Ҳамзамон дар масъалаи маъмурикунонии андоз ҳоло ҳам камбудихои ҷиддӣ ҷой доранд.

Тибқи таҳлилҳо, субъектҳои соҳибкории хурд даромади умумии солонаи худро махсус аз 500 000 сомонӣ паст нишон медиҳанд, то аз андози низоми соддакардашуда истифода баранд. Зеро барои онҳо супоридани меъёри муқарраргардидаи андоз тибқи низоми соддакардашудаи андоз нисбат ба гузариш ба низоми низоми умумии андозбандӣ ва талаботи мураккаби ҳисоботдиҳӣ осонтар аст.

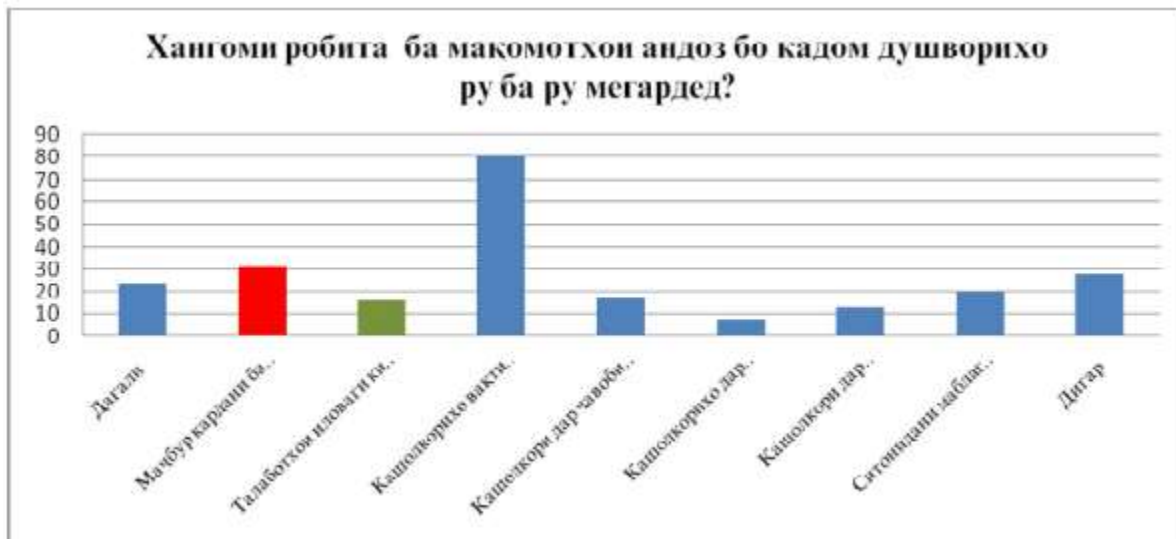
Хусусан барои корхонаҳои истехсоли маҳсулоти хурокворӣ масъалаи маъмурикунонии андоз мушкilotи интиҳоби низоми андозбандиро ба бор меорад. Зеро дар қонунгузорӣ гузариши мавзун аз низоми соддакардашудаи андоз ба низоми умумии андозбандӣ ва баръакс муқаррар нашудааст.

Аз номукамал будани маъмурикунонии андоз натиҷаи таҳлилҳо дар вилояти Хатлон оид ба татбиқи меъёрҳои Кодекси андоз дар соли 2014 шаҳодат медиҳанд.² Дар баробари ҷиҳатҳои мусбии ислоҳоти андоз 43 фоизи соҳибкорон қайд карданд, ки баъди қабули Кодекси андоз дар таҳрири нав миқдори санҷишҳо зиёд гардида, расмиёти қабули

¹Рафкат Хасанов «Оценка воздействия проекта Налогового Кодекса на экономическое развитие Республики Таджикистан» 2012г.

²Ҳисоботи пурсиши таҳлилий дар мавзӯи “Дар амал татбиқ гардидани Кодекси нави андоз дар вилояти Хатлон”. Курғонтеппа: 2014

ҳисоботҳои андоз мураккаб ва тулонӣ шуд. Аз рӯи натиҷаи пурсиши соҳибкорон маълум гашт, ки бо ҷорӣ гаштани қонунгузориҳои нави андоз гарчанде мӯҳлат ва тартиби пешниҳоди эълומияҳо беҳтар гашта бошад ҳам, маълумоти иловагии онҳо зиёд гаштаст. Аз ҷумла соҳибкорон бо мушкилоти вобаста ба кашолкориҳо дар вақти қабули ҳисоботҳо, маҷбур кардан ба пардохтҳои ғайрирасмӣ, дағалӣ, ситонидани маблағ барои варақаҳои эълумияҳои андоз дучор мегарданд.

Сарчашма: Ҳисоботи пурсиши таҳлилӣ дар мавзӯи “Дар амал тадбиқ гардидани Кодекси нави андоз дар вилояти Хатлон”. Қурғонтеппа: 2014

Дар натиҷаи таҳлили иқтисодии қисмҳо ва бандҳои эълумияҳои андоз аз даромад ва иҷтимоиро маълум гардид, ки қисми бисёри он такроршаванда мебошад.

Дар ин замина мутахассисони соҳа аз рӯи маълумоти зарурӣ намунаи ягонаи эълумияи андози даромад ва иҷтимоиро таҳия намуда, барои баррасӣ ба гурӯҳи корӣ пешниҳод намуданд, ки ба ҳаматалаботҳои ҳисоботсупории андоз, дар як варақ мутобиқ буда, метавонад мавриди истифода қарор гирад.³

Илова барин пешниҳод карда мешавад, ки бо мақсади баланд бардоштани донишу малакаи соҳибкорон ва маданияти андозсупорӣ, дар сатҳи вилоятҳо марказҳои дастгирии мушовирии ҳуқуқӣ-иқтисодӣ ва маъмурикунонии андозҳо, ташкил карда шавад.

Бояд қайд кард, ки моддаи 48-и Кодекси андоз дар таҳрир нав баҳисобгирии андозро аз руи ду усул -усули ҳазинавӣ ва усули ҳисобу замкунӣ муқаррар менамояд. Ҳамзамон андозсупорандагон бояд баҳисобгириро бо усули ҳисобу замкунӣ дар соли тақвимӣ пеш барад, агар вай тибқи низоми умумии андоз андозбандӣ карда шавад ва ё мутобиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ барои пешбурди баҳисобгирии муҳосибавӣ тибқи усули қайди дугона вазифадор бошад.

Тибқи таҷрибаи байналмилалӣ усули ҳисобу замкунӣ асосан дар мамлакатҳои пешқадами саноатӣ, ки маркази молиявии ҷаҳонӣ ба ҳисоб

³Ҳисоботи пурсиши таҳлилӣ дар мавзӯи “Дар амал тадбиқ гардидани Кодекси нави андоз дар вилояти Хатлон”. Қурғонтеппа: 2014

рафта, низоми рушдѐфтаи ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдиро соҳиб мебошанд, истифода бурда мешавад. Дар муомилоти пулии ин мамлакатҳо муассисаҳои давлатӣ, корхонаҳои хусусӣ ва ҳатто шаҳрвандон аз қортҳои қарзӣ васеъ истифода намуда, пули нақдро қариб ки истифода намебаранд. Низоми автоматикунонидашудаи ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдии бонки миқдори зиёди амалиётҳои ғайринақдиро дар лаҳзаи башумор амалӣ мегардонанд.

Дар шароити имрӯзаи кишвари мо истифодаи усули мазкур мувофиқи мақсад намебошад, зеро ҷоринамудани воситаҳои низоми ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ (қортҳои пластикӣ ва қарзии бонкӣ) дар муомилоти пулӣ аз соли 2000 инҷониб оғоз гардида, низоми бонкии мамлакат ба сатҳи зарурии рушди худ нарасидааст. Шаҳодати он истифодаи васеи пули нақд дар муомилоти пули дар қиёс бо мамолики Аврупо ва ИМА мебошад.

Истифодаи ин усули баҳисобгирии андоз даромади умумии онҳоро ба таври сунъӣ зиёд нишон дода, дар натиҷа ба барзиёд пардохтани андозҳо оварда мерасонад. Тибқи маълумоти соҳибкорон ҳолатҳои ҷой доштанд, ки маблағи пул тибқи қарордод ҳоло ба ҳазина ворид нашудааст, аммо соҳибкор аз ин маблағ ҳамчун аз даромади худ бояд пешакӣ андоз супорад. Ҳол он ки ҳавфи умуман иҷро нагардидани уҳдадори тибқи қарордод ва ворид нашудани маблағи пул вучуд дорад. Маблағҳои андозии пешакӣ пардохтшуда аз гардиши корхонаи соҳибкорӣ бароварда шуда, имконият намедиханд, ки фаъолияти соҳибкорӣ васеъ карда шавад.

Ҳамзамон соҳибкорон изҳор намуданд, ки ворид гардидани тағйиру иловаҳо ба қонунгузори андоз ба фаъолияти онҳо таъсири манфӣ расонида, ба кам шудани истеҳсоли маҳсулот ва хизматрасонӣ оварда расонид⁴. Дар маҷмӯъ сарбории андозӣ мувофиқи низоми умумии андозбандӣ нисбат ба низоми соддакардашудаи андоз ба қадри назаррас зиёд аст, ки ин ҳолат ба даромаднокии корхонаҳои соҳибкорӣ таъсир расонида, монеаи асосии васеъ намудани фаъолияти онҳо мегардад.

Бинобар ин зарур аст, ки сарбории низоми умумии андозбандӣ сабук карда шуда, гузариши мавзун аз низоми умумӣ ба низоми соддакардашудаи андоз таъмин карда шавад. Аз ҷумла ҳудуди даромади умумии солона тибқи низоми соддакардашуда аз 500 000 сомонӣ то 600 000 сомонӣ баланд бардошта шуда, масъалаи низоми соддакардашудаи дузинагии андоз, яъне муқаррар намудани меъёри 5-6% барои даромади умумии солона ба маблағи 600 000 сомонии аввал ва меъёри нисбатан баландтар барои даромади умумии солонаи аз 600001-800000сомонӣ баррасӣ карда шавад.

Бояд қайд кард, ки меъёри дар Тоҷикистон муқараргардидаи андоз аз арзиши иловашуда дар ҳаҷми 18 фоиз дар муқоиса бо мамлакатҳои ИДМ (ба ғайр аз Россия) ва Аврупо бениҳоят баланд аст. Тавре таҷрибаи байналмилалӣ нишон медиҳад, яке аз омилҳои баланд кардани

⁴Ҳисоботи пурсиши таҳлилӣ дар мавзӯи “Дар амал тадбиқ гардидани Кодекси нави андоз дар вилояти Хатлон”. Қурғонтеппа: 2014

меъёри андоз аз арзиши иловашуда ҳимояи манфиатҳои истеҳсолкунандаи ватанӣ аз тарафи давлат мебошад. Ҳамин далел сиёсати мамлакатҳоеро, ки меъёрҳои баланди андоз аз арзиши иловашударо дастгирӣ менамоянд, асоснок менамояд. Масалан, Россия соҳиби ҳамаи воситаҳои техникӣ ва ашёи хоми барои рушди бахши саноат зарур мебошад. Бинобар ин метавонад меъёри андоз аз арзиши илваошударо дар ҳаҷми 18 фоиз муқаррар намояд.

Меъёри андози иҷтимоӣ 25 фоизи фонди моҳонаи музди меҳнати корхонаро ташкил медиҳад. Тибқи баҳогузориҳои коршиносон сарбории андозии воқеии кордиханда вобаста ба пардохти музди меҳнат қариб 45 фоизро ташкил медиҳад. Ин ҳолат корхонаҳои соҳибкориро водор менамояд, ки як қисми коргарони худро ғайрирасмӣ ба кор қабул намуда, музди меҳнати онҳоро дар муҳосиботи корхона дарҷ нақунанд. Аз ин рӯ, тибқи пешниҳоди ҳуди соҳибкорон барои корхонаҳои соҳибкорие, ки зиёда аз 20 ҷойи корӣ ташкил намудаанд, пешниҳод намудани имтиёзҳои андози иҷтимоӣ мувофиқи мақсад мебошад. Пешниҳод намудани имтиёзҳои андози иҷтимоӣ барои корхонаҳои соҳибкорие, ки зиёда аз 20 ҷойи корӣ ташкил намудаанд, ба ташкили ҷойҳои кории нав мусоидат намуда, пардохти андози иҷтимоиро ба бучат давлат аз ҳисоби зиёд шудани миқдори коргарони расман бақайдгирифташаванда ва васеъ гардидани сарчашмаи андозбандӣ зиёд менамояд.

Инчунин соҳибкорон якҷанд маротиба пешниҳод намуданд, ки меъёри андози иҷтимоӣ аз 25 то 20 фоизи сарчашмаи андоз паст карда шавад. Чунин паст кардани меъёри андози иҷтимоӣ метавонад сарбории андозиро барои корхонаҳо ба қадри назаррас сабук гардонида, ба ҳавасманднамоии берун баровардани ҳиссаи муайяни музди меҳнат аз иқтисодиёти ниҳонӣ ва дар натиҷа зиёд шудани пардохти андози иҷтимоӣ ва андоз аз даромад, афзоиши фоидаи корхонаҳо ва пардохти андоз аз фоида мусоидат намояд.

Ҳамзамон бо назардошти ғамхории Ҳукумати мамлакат аз нафақахурон, пешниҳод карда мешавад, ки сарфаи воситаҳои фонди ҳифзи иҷтимоии аҳоли аз ҳисоби бехтар намудани механизми таъини нафақа, хусусан нафақа аз рӯи маъҷубӣ таъмин карда шавад.

Бояд қайд кард, ки андози иҷтимоӣ баҳсу мунозираҳои зиёдро дар байни коршиносону соҳибкорон ба миён меорад. Аз ҷумла чунин пешниҳод карда мешавад, ки меъёри 25 фоизаи он ба ду қисм ҷудо карда шавад. Як қисм ба бучаи давлат барои ташаккули қисми базавии нафақа ва қисми дуюм ба суратҳисоби шахсии пардохткунанда ҷудо карда шавад. Дар баробари ин пардохткунанда бояд ба иттилоот оид ба суратҳисоби мазкур бидуни ҳуқуқи ихтиёрдории ҳуди суратҳисоб то баромадан ба нафақа дастрасӣ дошта бошад.

Паст кардани меъёри андози иҷтимоӣ ва ҷудо кардани он ба ду қисм метавонад ба ҳалли масъалаи ҷалб ва ҳавасмандагардонии коргарони муваққатӣ мусоидат намояд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар амалияи маъмурикунонии андозбандӣ муҳолифат бо муқаррароти Кодекси андоз зиёд ба чашм мерасад. Мақомоти андоз тавассути таҳия ва қабули санадҳои дохилиидоравие, ки бо муқаррароти Кодекси андоз муҳолиф мебошанд, расмиёти андозбандии соҳибкоронро мураккаб мегардонанд.

Аз ҷумла ба ин муҳолифат талаботи нозирони андоз оид ба шахсан пешниҳод намудани ҳисоботи андозӣ, қабули ҳисоботи андоз аз тарафи роҳбари назорати андоз, талабот оид ба пешпардохти маблағҳои андозӣ ва душвориҳо баргардондани андоз аз арзиши иловашуда аз Кумитаи андоз дохил мешаванд, ки дар фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ мушкилоти зиёд ба бор меоранд.

Тибқи муқаррароти банди 1-уми Моддаи 51 Кодекси андоз оид ба тартиби таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи андоз ҳисоботи андозро андозсупоранда (агенти андоз) ё намояндаи он дар шакли қоғазӣ ё электронӣ бо забони давлатӣ тибқи тартиб ва шаклҳои муқаррарнамудаи Кодекси андоз, тартиб медиҳад.

Аммо тибқи таҳлилҳо корхонаҳои соҳибкорӣ ҳисоботи андозро шахсан худашон пешниҳод менамоянд. Соҳибкорон барои пешниҳод намудани ҳисоботи андоз ба мақомоти маҳалии нозироти андоз рафта, соатҳои дароз роҳбари нозироти андозро мунтазир мешаванд. Тибқи санади дохилиидоравии Кумитаи андози нади Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №9 аз 10 январи соли 2013, ки аз ҷониби Раиси Кумитаи андоз тасдиқ карда шудааст, қабули ҳисоботи андоз аз тарафи раисони мақомоти маҳалии нозироти андоз анҷом дода мешавад. Ин санад ба банди 12 Моддаи 51 Кодекси андоз муҳолифат менамояд.

Баъзан маблағи андоз аз арзиши иловашуда барои корхонаҳои калони соҳибкорӣ, ки бояд баргардонида шавад, 1 млн. доллари ИМА ва аз ин бештарро ташкил медиҳад. Барои корхонаҳои хурд маблағи андоз аз арзиши иловашуда зиёд набошад ҳам, мушкилот дар баргардонидани он ба масъалаҳои пардохтнопазирӣ ва ҳатто муфлисшавӣ оварда мерасонад.

Тибқи таҳлилҳо баъзе асоссиатсияҳои соҳибкорӣ андози соддакардашуда аз даромади умумӣ пардохт менамоянд, ки ин ба талаботи қонунгузорӣ муҳолиф мебошад. Зеро асоссиатсияҳои соҳибкорӣ ташкилоти ғайритиҷоратӣ махсуб меёбанд ва бинобар ин бояд аз дилхоҳ намуди андоз аз ғоида озод бошанд. Чунин амалияи андозбандии асоссиатсияҳои соҳибкорӣ самаранокии фаъолияти онҳоро паст намуда, чун натиҷа ба бахши хусусӣ таъсири манфӣ мерасонад.

Илова бар ин аксарияти соҳибкорон аз минтақаҳои дурдасти мамлакат оид ба кам шудани шумораи баъзе намудҳои пардохтҳои андозӣ ва ҳар семоҳа пешниҳод кардани ҳисоботи андоз тибқи Кодекси андоз дар таҳрири нав маълумот надоранд ва то ҳол ҳар моҳ ҳисоботи андоз пешниҳод менамояд. Аз ҷумла тибқи таҳлилҳо бизнес-асоссиатсияи хоҷагиҳои деҳқонӣ аз имтиёзҳои андози ягона барои кишоварзӣ огоҳ нестанд. Бо вучуди ин тибқи Кодекси андоз дар таҳрири

нав ҳисоботи андоз барои пардохти андози иҷтимоӣ ва андоз аз арзиши иловашуда ҳар моҳ пешниҳод карда мешавад.

Инчунин, дар як бозорҳо агар ду ҳазор соҳибкор фаъолият намояд, мақомоти андоз бо ҳамаи онҳо сару кор мегирад, ки ин ҳам вақт ва ҳам захираҳои кадрӣ зиёдро тақозо дорад. Агар мақомоти андоз бо ҳар як соҳибкор неву бо маъмурияти бозор кор кунад, ин имкон медиҳад, ки иқтисодии кадрӣ мақомоти андоз сарфа гардида, барои афзоиш додани сарчашмаҳои нави андозбандӣ равона карда мешаванд.

Бояд зикр намуд, ки андозбандии соҳаҳои дигари иқтисодиёт, аз ҷумла саноат, кишоварзӣ, сохтмон ва маориф низ таҷдиди назар меҳоянд. Низомии андозбандӣ дар ин соҳаҳои муҳими иқтисодиёт бояд ҷунин ба роҳ монда шавад, ки на танҳо андоз ҷамъоварӣ карда шавад, балки низомии андозбандӣ барои рушди минбаъдаи соҳа мусоидат намояд.

Масалан, соҳаи маориф, яке аз соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёти миллӣ ба шумор меравад ва аз пешравии он рушду нумӯи ҷамъият, миллат ва мамлакат дар маҷмуъ вобаста мебошад. Соҳаи маориф имруз дар тамоми ҷаҳон ҳамқадами замон, пешравиҳои илм ва техника мебошад. Аз ин рӯ моро зарур аст, ба рушди соҳибкорӣ дар ин соҳаи ниҳоят муҳим тавассути ташкили мактабҳо, литсею гимназияҳо ва боғчаҳои хусусӣ мусоидат намоем.

Зеро, ташкили литсею гимназияҳои хусусӣ ба бучаи давлат низ сабукӣ меорад ва ҳар хонандае, ки дар мактабҳои хусусӣ ба таҳсил фаро гирифта мешавад, маблағгузори он аз ҳисоби бучети давлатӣ сарфа карда мешавад.

Инчунин истифодаи имкониятҳои васеи бахши хусусӣ дар ин бахш ба баланд шудани сифати таълим ва музди меҳнати муаллимон шароитҳои мусоид фароҳам меорад.

Бинобар ин зарур аст, ки бо мақсади ҳавасманд намудани бахши хусусӣ ба рушди соҳаи маориф литсей ва гимназияҳои хусусие, ки аз ҷониби соҳибкорони ватанӣ таъсис дода шудаанд, аз андоз аз арзиши иловашуда озод карда шаванд.

Имрӯзҳо кормандони мақомоти андоз санҷишҳои зиёд гузаронида, камбудии зиёдро вобаста ба пурра пардохт накардани андозҳо аз ҷониби соҳибкорон муқаррар намуда истодаанд. Нисбати ҷунин соҳибкорон ҷораҳои маъмурӣ ва ҷазоӣ андешида шуда истодааст ва зарари бучети давлатӣ то ҳадди имкон барқарор карда мешавад.

Як омили муҳим дигарро қайд кардан даркор аст, ки бучети давлатро андозсупорандаҳо ғани мегардонанд ва Кумитаи андоз ҷиҳати иҷрои вазифаҳои худ танҳо ин маблағҳоро ҷамъоварӣ намуда, ба бучети давлат ворид менамояд.

Дар ин радиф, афзоиши ситонидани маҷбурии андозҳо бо тартиби ғайрисудӣ, тариқи ҷавобгарии маъмурӣ ва ситонидани бақияи қарзи андозҳо бо тартиби судӣ боиси нигаронӣ ба шумор рафта, пеш аз ҳама аз он шаҳодат медиҳад, ки қорҳои фаҳмондадиҳӣ вобаста ба фарҳанги

пардохти андоз аз тарафи мақомоти андоз дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда нашудаанд.

Тибқи маълумоти Кумитаи андоз дар нимсолаи аввали соли 2014 ба ҷавобгарии маъмурӣ 11612 нафар андозсупоранда ба ҷавобгарӣ кашида шуда, 47,3 млн. сомонӣ ҷаримаҳои маъмурӣ таъин карда шудаанд ва ба буҷаи давлат 28 млн сомонӣ ворид гардидааст. Мутаассифона сабаб ва шароити содир намудани ҷунин ҳуқуқвайронкуниҳо асоснок карда нашуда, ҷиҳати кам кардани ҳуқуқвайронкуни аз ҷониби мақомоти андоз чораҳои дахлдор дар сатҳи зарурӣ гузаронида нашудааст.

Дар натиҷа айни замон дар ҷумҳурӣ андозсупорандагоне, ки дар қайди расмӣ андоз қарор доранд андозҳои мавҷударо пардохт намуда ва боз ба андозбандии камералии баъзан беасос фаро гирифта мешаванд. Андозсупорандагони бақайдгирифтанишуда бошад, на андозҳоро пурра пардохт менамоянд ва на ба назоратҳои камералии меафтанд. Тибқи маълумоти Кумитаи андоз дар маҳалҳо ҳудуди 17% шахсони ҳуқуқӣ ва 27% соҳибкорони инфиродӣ ба андозбандӣ пурра ва ё умуман фаро гирифта намешаванд, ки ин боиси нигаронии ҷиддӣ мебошад.

Ҳамин тариқ, андозсупорандае, ки андозҳоро пардохт менамояд боз андозбандӣ карда мешавад ва андозсупорандаҳое, ки ба қайд гирифта нашудаанд, дар ҳар ду маврид аз андозбандӣ озод мемонанд. Ин омил боиси паст гардидани ҳавасмандии андозсупорандагони бақайдгирифташудаи масъулиятнок ва мунтазам гузаштани онҳо ба иқтисоди ниҳонӣ мегардад.

Дар асоси маълумоти расида аз ҷониби бахши хусусӣ ҷорӣ намудани ҷаримаҳои гуногун вобаста ба саривақт насупоридани андозҳо яке аз сабабҳои асосии иҷро нагардидани пардохти андозҳо ё ба андозбандӣ фаро гирифта нашудани андозсупорандаҳо мегардад. Ҳамзамон кормандони мақомоти андоз муносибати ғайрирасмиро бо соҳибкорони бақайдгирифтанишуда ба роҳ монда, бар ивази “андозҳои” ғайрирасмӣ, ки на буҷаи давлат, балки ба буҷаи корманди мақомоти андоз пардохт карда мешавад, барои онҳо муҳофизатро таъмин менамоянд.

Аз ин лиҳоз, пешниҳод карда мешавад, ки нисбат ба андозсупорандагоне, ки сари вақт андоз пардохт наменамоянд дар мавриди аввал корҳои фаҳмондадиҳӣ, баъдан огоҳӣ ва силсилаи танбеҳҳо ва дар охир ҷаримаҳои дастрас татбиқ карда шавад.

Зарур аст, ки мақомоти андоз баҳодихии фаъолияти худро аз рӯи ба ҷавобгарӣ кашидани андозсупорандагон зина ба зина хотима бахшида, баҳри поквичдонона аз ҷониби андозсупорандагон пардохт намудани андозҳо заминаи мусоида фароҳам биёранд. Дар ин раванд танҳо ташкил ва баргузор намудани семинарҳо кифоя набуда, фароҳам овардани заминаҳои меъёрию ҳуқуқӣ мувофиқи мақсад мебошад.

Ҳамзамон зарур аст, ки тавассути корҳои фаҳмондадиҳӣ ҷалб намудани соҳибкоре, ки бе патент ва бақайдгирии давлатӣ, яъне ғайрирасмӣ фаъолият менамоянд, зарур мебошад.

Дар маҷмуъ, тибқи натиҷаҳои як қатор тадқиқот, дар маъмурикунонии андоз муносибати маъмурию фармонфармой нисбат ба андозпардохткунандагон боқӣ мондааст, аз ҷумла:

- Истифодаи чораҳои қатъӣ дар муносибат бо андозпардохткунандагоне, ки ба руйхати “андозсупорандагони бемасъулият” дохил карда шудаанд. Кодекси андоз мафҳуми “андозсупорандаи бемасъулият”-ро ворид намуда, тартиб ва маҳакҳои муайянкунандаи онро муқаррар накардааст. Дар натиҷа дилхоҳ маълумот метавонад барои ворид шудани соҳибкорон ба руйхати андозсупорандагони бемасъулият асос ҳисобида шавад.
- Ҳамзамон Кодекси андоз меъёрҳои муайянкунандаи механизми химояи андозсупорандаро аз нофаҳмиҳо ва қарорҳои субъективӣ дар бар намегирад.
- Кодекси андоз дар таҳрири нав принсипи гузаронидани санчишхоро дастгирӣ менамояд, яъне ваколатҳои мақомоти андозро оид ба гузаронидани санчишҳо маҳдуд намекунад. Санчишҳо дар низоми хавфҳо асос наёфта, аз қарори мақомоти андоз вобастагӣ доранд. Маҳакҳои муайяни санчишҳои андозӣ вучуд надоранд. Ҳамзамон аз 1 январи соли 2014 нақшаи гузаронидани санчиши хавфҳо ҷорӣ шуда, дар давоми нимсолаи аввал кушишҳо барои гузаронидани санчишҳо дар асоси баҳодиҳии хавфҳо ба харҷ дода шуданд.

Бинобар ин муайян намудани маҳакҳои гузаронидани санчишҳо бо назардошти ҷорӣ намудани механизми идоракунии хавфҳои андозӣ мувофиқи мақсад мебошад.

Аз тарафи дигар бояд ба инобат гирифт, ки мақсади гузаронидани санчиш танҳо пайдо намудани камбудӣ ва ҷазо додани соҳибкор нест, балки пешгирӣ намудани ҳуқуқвайронкуниҳо пеш аз ба вуқӯъ омадани онҳо мебошад. Дар ин замина, яке аз рисолатҳои муҳими мақомоти андоз ин гузаронидани корҳои васеи фаҳмондадиҳӣ ба соҳибкорон мебошад.

Инчунин дар аксари ҳолатҳо пинҳон кардани маблағи андозҳо бо кӯмаки худи кормандони мақомоти андоз дар ҳамкорӣ бо баъзе соҳибкорон амалӣ карда мешавад. Инчунин мақомоти андоз дар аксар ҳолатҳо ҳавасманд аст, ки маблағҳои зиёд ҳамчун ҷарима ситонида шавад. Зеро тибқи муқаррароти қонунгузори мавҷуда мақомоти андоз ҳуқуқ дорад, ки 50 фоизи маблағҳои ҷаримавино барои эҳтиёҷоти худ истифода барад.

Дар маҷмуъ, агар тамоми расмиёти маъмурикунонии андоз содда карда шуда, як низоми мураттаб ва барои соҳибкорон осон ташаққул ёбад, ҳамаи соҳибкорон хоҳиши аз рӯи талаботи қонун фаъолият намуданро афзалтар медонанд.

Таҷрибаи мамлакатҳои ҷаҳон гувоҳ аст, ки чи қадаре ки низоми маъмурикунонии андоз барои соҳибкорон мусоид бошад, ҳамон қадар

сафи андозсупорандагон аз ҳисоби соҳибкорон зиёд шуда, бучаи давлат ганӣ мегардад ва чамъият ба пешравиҳои назаррас ноил мешавад.

Илова бар ин кормандони нозироти андоз бояд муносибати худро ба соҳибкорон ба кулӣ дигар намоянд. Зарур аст, ки кормандони мақомоти андоз дар баробари амалӣ гардонидани фаъолияти худ муаммоҳову мушкилиҳои соҳибкоронро муайян намуда онҳоро таҳлилу тадқиқ намоянд ва чун худ мутахассис ҳастанд дар ҳамкорӣ бо соҳибкорон роҳҳои бартараф сохтани ин монеаҳоро пешниҳод намоянд. Дар ҳолатҳои дуруст дарк накардани ягон санадҳои қонунгузори андозбандӣ ба онҳо маслиҳат дода ҳамчун машваратчиҳои давлатӣ ба фаъолияти самараноки субъектҳои соҳибкорӣ беғаразона мусоидат намоянд. Зеро маблағҳои андозро соҳибкорон месупоранд ва кормандони мақомоти андоз онро танҳо чамъоварӣ менамоянд. Бинобар ин барои супоридани маблағҳои андоз ба соҳибкорон шароити мусоид муҳаё намудан зарур аст. Бо чунин роҳ дар Перу, яке аз мамлакатҳои сустараққикарда, тавонишанд аксарияти соҳибкорони дар иқтисодиёти ниҳонӣ фаъолияткунандаро ба иқтисодиёти расмӣ бозгардонанд.

2.1.4. Санҷишҳои фаъолияти соҳибкорӣ

Дар самти соддагардонии санҷишҳои фаъолияти шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ низ бо вучуди пешравиҳои назаррас камбудихо ҳоло ҳам зиёданд.

Лозим ба ёдоварист, ки тибқи моддаи 5 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санҷиши фаъолияти субъектҳои хоҷагидор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» мақсади санҷиши фаъолияти субъектҳои хоҷагидор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шаҳрвандон, таъмини риояи шартҳо ва талаботи қонунҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, пешгирӣ ва қатъ намудани ҳуқуқвайронкуниҳо дар фаъолияти субъектҳои хоҷагидор мебошад.

Аммо тавре аз таҳлилҳо бармеояд, санҷишҳои фаъолияти субъектҳои хоҷагидор на ҳама вақт ба мақсади аслии худ хизмат менамоянд.

Ба ҷои муайян намудан ва мусоидат ҷихати бартараф намудани камбудихои ошкоргардида тибқи талаботи қонунгузорӣ, санҷишҳо ҳамчун имконияти талаб намудани пардохти маблағҳои ғайрирасмӣ аз ҷониби нозирон истифода бурда мешаванд.

Баъзан санҷишҳо якдигарро такрор мекунанд. Масалан, санҷиши сифати обро дар заводҳои истеҳсоли мақомоти назорати санитарно-эпидемиологӣ, Тоҷикстандарт ва назорати ҳифзи муҳити зист мегузaronанд.

Тибқи таҳлилҳо дар амал миқдори мақомоти назорати 27 ададро ташкил медиҳанд, агарчанде ки мувофиқи қонунгузорӣ 21 мақомоти назоратӣ фаъолият менамоянд.

Дар Қонуни амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи санҷиши фаъолияти субъектҳои хоҷагидор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”

як қатор ҳолатҳое, пешбинӣ шудаанд, ки санчишҳоро ба низом даровада, дар чаҳорҷубаи муайян маҳдуд менамояд.

Қонуни мазкур воситаҳои ҳимоявиरो ба монанди категорияҳои муайяни объектҳои санчидашаванда бо назардошти сатҳи хавфнокӣ барои ҳаёт ва саломатии аҳоли муқаррар менамояд. Ҳамин тариқ, фосилаи санчишҳо барои объектҳои дорои хавфи баланд, аз ҷумла корхонаҳои истеҳсол ва коркарди маҳсулоти озуқана камтар аз як маротиба дар ду сол, аммо на зиёда аз як маротиба дар шаш моҳро ташкил медиҳад. Руйхати объектҳои санчидашавандаи дорои сатҳи баланди хавфнокӣ аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд тасдиқ ва нашр карда шавад.

Бояд қайд кард, ки айни замон танҳо Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон айни замон санчишҳои худро бо назардошти дараҷаи хавфнокии объектҳои санчидашаванда ба роҳ мондаанд. Ҳол он ки ҳамаи мақомоти назоратӣ дар асоси қонунгузорӣ бояд санчишҳои худро тибқи принсипи мазкур анҷом диҳанд.

Ҳамзамон стандартҳои беҳдошти корхонаҳои коркард ва истеҳсоли маҳсулоти озуқа яз якдигар хеле фарқ меkunанд. Корхонаҳои дорои стандартҳои нисбатан паст дар баробари корхонаҳои дорои стандартҳои баланди беҳдошт бомуваффақият фаъолият менамоянд.

Расмиёти иҷозатдиҳӣ барои оғози корҳои сохтмонӣ бо расмиёти чудо намудани қитъаи замин барои сохтмон бо ҳамдигар мувофиқа нашуда, ба такроршавии расмиёт ва санчишҳо аз тарафи ҳамон як мақомот оварда мерасонад.

Муқаррар нагардидани тартиби расмии ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ боиси ношафофии амалигардонии расмиёт, худсарона талаб намудани ҳуҷҷатҳои иловагӣ аз ҷониби кормандони масъули мақомоти ваколатдори давлатӣ, сарфи беҳудаи вақт ва маблағи соҳибкорон мусоидат менамояд.

Яке аз мушкилоти асосии соҳибкорон бо санчишҳои мақомоти прокуратура алоқаманд мебошад, ки фаъолияти онҳо бар хилофи мақомоти санчишӣ тибқи қонунгузорию санчиши фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ ба низом дароварда намешавад. Барои амалигардонии санчиш ба мақомоти прокуратура ягон иҷозат лозим набуда, онҳо тамоми ҳуқуқҳои заруриро барои ба роҳ мондани фаъолияти мустақилона соҳиб мебошанд. Ҳамзамон дар раванди амалигардонии санчишҳо мақомоти прокуратура инчунин мақомоти санчиширо ҷалб намуда, дар натиҷа санчишҳои такрорӣ гузаронида мешаванд.

Мувофиқи таҳлилҳо соҳибкорон низ аксар вақт ба ҷои бартараф намудани камбудии ошкоргардида ва амалӣ гардонидани фаъолияти соҳибкорӣ тибқи талаботи қонунгузорӣ ба рушди фасод шароит муҳаё менамоянд. Зеро дар фасод на танҳо ришваситон, балки ришвадҳанда низ гунаҳгор ҳисобида мешавад. Ин ҳолат аз маърифати пасти ҳуқуқию иқтисодӣ ва фарҳанги пасти соҳибкорӣ шаҳодат медиҳад.

Ҳамзамон аз фарҳанги пасти соҳибкорӣ пур будани бозорҳо аз маҳсулоти пастсифати воридотӣ, ки ба саломатӣ ва бучаи оилавии шаҳрвандони мамлакат таъсири манфӣ мерасонад, шаҳодат медиҳад.

Соҳибкорон ва сармоягузoron бояд на дар назди худ на танҳо мақсади ба даст овардани фоида дошта бошанд. Соҳибкор ва сармоягузор бояд пеш аз ҳама масъулияти баландро дар назди ҷамъият ва мамлакат дарк намоянд. Зеро муваффақияти фаъолияти соҳибкорӣ аз талабот ва некуаҳволии мизочон, шаҳрвандони ҳамин мамлакат вобастагӣ дорад. Ҳар чи қадаре ки сатҳ ва сифати зиндагии мардуми Тоҷикистон баланд шавад, ҳамон қадар талабот ба маҳсулоти соҳибкорон зиёд мешавад.

Аз ин лиҳоз, зарур аст, ки соҳибкорон сатҳи маърифатнокии ҳуқуқӣ ва соҳибкорӣ ва фарҳанги соҳибкории худро баланд бардоранд. Зеро тибқи таҷрибаи ҷаҳонӣ соҳибкорони бомаърифат қувваи бузурге дар мубориза бо фасод маҳсуб меёбанд.

2.1.5. Таъмини шароити рақобати озод барои бахши хусусӣ

Масъалаи дигар дар фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ ин танзими хизматрасониҳои давлатӣ ва сиёсати зиддимонополий мебошад.

Тибқи таҳлилҳо дар мамлакат 156 корхонаи воҳиди давлатӣ фаъолият менамоянд, ки қисме аз онҳо вазъияти монополияро ба вучуд оварда, вазифаҳои танзимнамоиро иҷро менамоянд. Ин ҳолат ба фаъолияти ширкатҳои соҳибкории хусусӣ монеаҳои гуногунро ба вучуд оварда, самаранокии рақобати озодро халалдор месозанд.

Масалан, аз аввали соли 2014 дар ҷумҳурӣ 16 ширкати суғуртавӣ ба аҳолии кишвар хизматрасониҳои суғуртавино анҷом додаанд, ки аз ин теъдод 2 ширкати суғуртавӣ давлатӣ буда, 14 ширкати боқимонда ширкатҳои хусусӣ ба ҳисоб мераванд. Дар баробари ин, ба ду ширкати давлатии суғуртавӣ қариб 97 фоизи шартномаҳои суғуртавии басташуда ва 51 фоизи маблағҳои ҷалбшудаи ҳаққи суғуртавӣ рост меояд, ки аз сатҳи баланди марказонидашудаи бозори суғурта ва ривочи рақобати номукамал дар он шаҳодат медиҳад.

Зеро, таҷрибаи пешқадами давлатҳои дунё дар ин самт нишон медиҳад, ки амалӣ намудани хизматрасониҳои суғуртаи ҳатмӣ аз ҷониби ширкатҳои хусусии суғуртавӣ барои рушди рақобат дар бозори суғурта, пайдо шудани хизматрасониҳои нави суғуртавӣ, баланд гардидани сифати онҳо ва самаранокии фаъолияти ширкатҳои суғуртавӣ мусоидат менамояд.

Чунин мисолҳо дар соҳаҳои дигари иқтисодиёти ҷумҳурӣ низ зиёданд.

Тибқи таҳлилҳо маълум гардид, ки дар вилояти Суғд корхонаҳои соҳибкорӣ барои содир намудани молҳо бояд тавассути КВД дар қатораҳои боркашонӣ ҷой ишғол намоянд. Ин низом барои корхонаҳои соҳибкории вилояти Суғд хеле ноқулай буда, ба рушди фаъолияти онҳо монеа эҷод менамояд.

Баъзан чунин масъала дар як бахш чой дошта бошад ҳам таъсири манфии худро ба хароҷоти фаъолияти соҳибкорӣ дар тамоми мамлакат мерасонад. Ба сифати мисол КВД Тоҷиктелеком дар бозори хизматрасонии алоқаи Тоҷикистон аз афзалиятҳои мавқеи монополии худ истифода мебарад. Дар натиҷаи танзими ғайрисамараноки зиддимонополӣ дар мамлакат тарифҳои нисбатан баланд ба алоқаи интернет муқаррар гардидаанд, ки рушди соҳаро суст намуда, барои фаъолияти соҳибкорӣ хароҷоти барзиёд зам меамоянд.

Аз ин ру, бояд фаъолияти корхонаҳои воҳиди давлатӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор гирифта, сиёсати мунтазам кам кардани шумораи онҳо ба роҳ монда шавад. Дар ин робита бояд ба масъалаҳои зерин, аз ҷумла:

- бекор намудани ваколатҳои танзимкунандаи корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва ҳуқуқи онҳо ба 2%-и фоидаи корхонаҳои соҳибкории соҳа;
- бекор намудани ҳуқуқи корхонаҳои воҳиди давлатӣ оид ба мониторинг ва талаб намудани ҳисобот аз корхонаҳои дигари хусусӣ дар соҳа ва либерализатсияи қоидаҳои дастрасӣ ба хизматрасониҳои корхонаҳои воҳиди давлатӣ диққати махсус дода шавад.

2.2. Дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ

Бояд қайд намуд, ки яке аз самтҳои ислоҳот оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар кишвар фароҳам овардани дастрасӣ ба захираҳои қарзӣ мебошад.

Солҳои охир дар Тоҷикистон бозори пешниҳоди қарзҳо, аз ҷумла қарзҳои хурд босуръат рушд карда истодааст. Ба ҳолати 1 июли соли 2014 тибқи маълумоти Бонки миллии Тоҷикистон дар Тоҷикистон 17 бонк, 39 фонди қарздиҳии хурд (аз ҷумла 5 фонди қарзидиҳи хурд фаъолият намекунанд), 43 ташкилоти қарздиҳии хурд, 41 ташкилоти ташкилоти амонатии хурд ва як ташкилоти молиявии қарзии ғайрибонкӣ фаъолият менамоянд. Аз номгӯи овардашуда 3 ташкилот дар ҳолати барҳамдиҳӣ қарор доранд.

Ба мушкилоти асосии қарздиҳӣ сатҳи пасти капитализатсияи бонкҳо, хавфи баланди баргардонидани қарзҳо ва беқурбшавӣ, ки хароҷоти бо он вобаста, пеш аз ҳама, ба меъёри фоиз дохил карда мешавад, ба ҳисоб мераванд.

Бо вуҷуди рушди низоми бонкӣ, аз ҷумла маблағгузориҳои хурд фоизи қарзҳои пешниҳодшаванда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳатто нисбат ба мамлакатҳои Иттиҳоди Аврупо, ки меъёри фоизи қарз аз 1,89 то 7,69 фоизро ташкил медиҳанд, хеле баланд мебошанд. Меъёри фоизи қарз дар асъори милли ба ҳисоби миёна 22, 98 фоизро ташкил медиҳад.

Ташкилотҳои маблағгузориҳои дар мамлакат фаъолияткунанда аз мавқеи худ истифода намуда, аз ташкилотҳои байналмилалӣ молиявӣ бо 5-6 фоизи солона маблағ гирифта ба аҳоли ва соҳибкорон бо фоизи

баланд, яъне то 30 фоизи солона ва аз он ҳам зиёд қарз пешниҳод менамоянд.

Тибқи ҳисоби маблағи қарзӣ дар ҳаҷми 100000 доллари ИМА ба муҳлати 2 сол маблағи умумии фоизҳои пардохтшаванда аз рӯи қарз аз 34 то 47 фоизро вобаста ба муҳлати имтиёзноки баргардонидани қарз ташкил медиҳад.

Инчунин гавари амвол аз ҳад зиёд талаб карда мешавад ва то 150 фоизи маблағи қарзро ташкил медиҳад.

Дар чунин ҳолат аксарияти соҳибкорон ва корхонаҳои саноатӣ кӯшиш менамоянд, ки ба қарзи бонкӣ рӯ наоранд, зеро фоизи хизматрасонии он қобили қабул нест ва бо чунин фоизи баланд қарз гирифтани ба истеҳсолот зиён меорад.

Масалан, то имрӯз соҳибкорон бо зиёда аз 600 лоиҳаи сармоягузори худ ба Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ ва сохторҳои марбути он ҷиҳати дастрас намудани қарзҳо ва грантҳо муроҷиат намудаанд. Агар фоизи қарзҳои бонкӣ ва ташкилотҳои маблағгузори хурд мусоид мебуд, ақалан нисфи ин соҳибкорон ба бонкҳо ва ташкилотҳои хурд муроҷиат мекарданд ва маблағ мегирифтанд.

Ҳамзамон дар назди Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон Фонди дастгирии соҳибкорӣ бо мақсади мусоидат ба рушди соҳибкорӣ таъсис ёфтааст, аз ҷумла тавассути пешниҳоди қарзҳои дорои фоизҳои имтиёзнok. Аммо фоизҳои қарзии муассисаи мазкур 12-15 фоизро ташкил медиҳанд, ки аз нигоҳи соҳибкорон баланд мебошанд.

Тибқи таҳлилҳо, яке аз монеаҳои асосии дастрасии соҳибкорон ба воситаҳои қарзии низомии бонкӣ мушкилоти дар амал татбиқшавии ҳуқуқҳои қарздорон дар ҳолати муфлисшавии субъектҳои соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Ин ҳолат бонкҳо ва ташкилоти маблағгузори хурдро аз қарздиҳӣ боз медорад, зеро онҳо мутмаъин нестанд, ки дороиҳои худро дар ҳолати муфлисшавии қарзгирандагон барқарор менамоянд. Тибқи назария сухан оид он меравад, ки агар амволи ғайриманқули бағаравгузошташуда тариқи музояда ба фуруш гузошта нашавад, ҳуқуқи моликият ба он метавонад ба қарздор интиқол дода шавад. Аммо дар амалия нотариусҳо аз бақайдгирии интиқоли ҳуқуқи моликиятро ба амволи ғайриманқули дар бонкҳо бағаравгузошташуда даст мекашанд.

Чунин ҳолат бо истифодаи амволи манқул ба сифати гарав ҳам ҷой дорад. Истифодаи номгуи васеи амволи манқул ба сифати гарав метавонад захираҳои калони қарзҳои дарозмуҳлати низомии бонкии мамлакатро барои дастгирии рушди бахши хусусӣ сафарбар намояд.

Ҳукумати ҷумҳурӣ барои мусоид намудани шароити пешниҳоди гарав ба бонкҳо ва ташкилотҳои маблағгузори хурд Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Оид ба ворид намудани тағйироту иловаҳо ба қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи гавари амволи манқул” қабул намуд, ки дар он ба васеъ намудани дастрасии бахши хусусӣ ба воситаҳои қарзии низомии бонкӣ ва аз байн бурдани номувофиқат байни

қонунгузорӣ оид ба масъалаҳои гарав ва муфлисшавӣ диққати асосӣ дода шудааст.

Бо вучуди ин идомаи ислоҳот бо мақсади баланд бардоштани ҳуқуқҳои қарздорони амволи манқулро багаравгирифта, таъсис додани мақоми нави бақайдгирии гарав ва аз байн бурдани номувофиқат байни қонунгузорӣ оид ба масъалаҳои гарав ва муфлисшавӣ зарур мебошад.

Лозим ба ёдоварист, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2014 аз рӯи нишондиҳандаи “Дастрасӣ ба қарз”-и ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ”-и Бонки Ҷаҳонӣ мавқеи 159-умро ишғол менамояд. Аз ҷумла яке аз зернишондиҳандаҳои нишондиҳандаи “Дастрасӣ ба қарз”-и ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ” дараҷаи татбиқшавии ҳуқуқҳои қонунан муқарраргардидаи қарздорону қарзгирандагон мебошад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи зернишондиҳандаи устувории ҳуқуқҳои қонунан муқарраргардидаи қарздорону қарзгирандагон аз 10 холи имконпазир соҳиби 2 хол мебошад.

Бояд қайд кард, ки коршиносони Бонки Ҷаҳонӣ тавсияҳои худро дар самти баланд бардоштани дараҷаи татбиқшавии ҳуқуқҳои қонунан муқарраргардидаи қарздорону қарзгирандагон барои тақмили қонунгузорӣ пешниҳод намуда, изҳор намуданд, ки дар ҳолати ба инобат гирифтани онҳо Тоҷикистон аз рӯи ин зернишондиҳанда 5 холи иловагиро соҳиб хоҳад шуд.

Аз ин лиҳоз, бо мақсади идомаи мантиқии ислоҳот оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ ва баланд бардоштани нишондиҳандаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳисоботи “Пешбурди соҳибкорӣ” ба инобат гирифтани тавсияҳои коршиносони Бонки Ҷаҳонӣ дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи гарави амволи манқул” зарур доништа мешавад.

Ҳамзамон, ин тағйиру иловаҳо ба устувор гардидани мавқеи байналмилалӣ Тоҷикистон ва ҳамчунин ба баланд шудани баҳодиҳии фазои сармоягузории кишвар дар бахши молиявӣ таъсири мусбӣ хоҳад расонд.

2.2.1. Мушкилоти рушди низоми бонкӣ

Тибқи таҳлилҳои Ассосиатсияи бонкҳои Тоҷикистон муқаррароти алоҳидаи Кодекси андоз дар таҳрир нав низоми мураттаби андозбандии фаъолияти ташкилотҳои молиявиро муқаррар накарда, ба тафсири худсаронаи он аз ҷониби кормандони мақомоти андоз боис мегарданд, ки дар натиҷа ба зиёдшавии беасоси сарбории андозӣ мусоидат менамояд.

Сарбории барзиёди андозӣ, чун қоида, ба баланд шудани меъёри фоизҳои қарзӣ оварда, ба фаъол намудани дастгирии бахши воқеии иқтисодиёт, аз ҷумла соҳибкории хурд ва миёна, тавассути арзон ва дастрас кардани хизматрасониҳои қарзӣ аз тарафи ташкилотҳои молиявӣ монеа мегардад.

Таъсири манфии Кодекси андоз дар таҳрири нав дар амалия чунин зоҳир мешавад:

1. Тартиби ташаккул ва истифодаи захираҳо барои пушонидани фонди талафоти имконпазир дар асоси Дастурамал «Дар бораи тартиби ташаккул ва истифодаи фонди пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қарзҳо», №177 Бонки миллии Тоҷикистон аз 27 июли 2009 (бо тағйири иловаҳо таҳти №107 аз 3 июни соли 2014) амалӣ гардонидани мешавад.

Тибқи Дастурамал «Дар бораи тартиби ташаккул ва истифодаи фонди пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қарзҳо», №177 ва талаботи стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботдиҳии молиявӣ (МСФО) агар фоизҳои қарзӣ баъди гузаштани 30 рӯз аз муҳлати ворид гардидани онҳо баргардонидани нашаванд, ҳисоб намудани онҳо қатъ гардида, минбаъд онҳо ба тариқи ғайринизомӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд. Яъне бонк тибқи онҳо даромад намегирад, зеро ин воситаҳои пулӣ ворид намешаванд.

Тибқи ақидаи мақомоти андоз дар асоси моддаи 145 Кодекси андоз дар таҳрир нав «Лаҳзаи гирифтани даромад ҳангоми истифодаи усули ҳисобу замкунӣ» ҳатто фоизҳои қарзии ба тариқи ғайринизомӣ баҳисобгирифташуда даромад шуморида мешаванд. Ҳол он ки маблағи пулӣ аз чунин фоизҳо дар амал ворид нашуда, эҳтимолияти баргардонидани нашудани онҳо дар муҳлати номуайян вучуд дорад.

Дар ин ҳолат банди 2 моддаи 106 ва моддаи 145 Кодекси андоз дар таҳрир нав ба яқдигар муҳолиф мебошанд. Зеро тибқи банди 2-юми моддаи 106 Кодекси андоз дар таҳрир нав даромади умумӣ аз даромадҳо, подошпулиҳо ва манфиатҳои андозсупоранда дар шакли пулӣ ва моддӣ (ғайримоддӣ), аз ҷумла тамоми воридоте, ки боиси афзоиши дороиҳои софи андозсупоранда мегардад, ба истиснои воридоте, ки аз андоз аз Ҷоида озод аст, иборат мебошад.

Мувофиқи банди 33-юми Дастурамали 177 муқаррар карда мешавад, ки «Агар фоизҳои ҳисобкардашуда тибқи шартҳои шартномаи қарзӣ дар муҳлати муқараршуда аз рӯи қарзҳои қолабӣ пардохт нашаванд, бақияи қарз ҳамчун қарзҳои ғайриқолабӣ тасниф шуда, ҳисобкунии фоизҳо боз 30 рӯзи дигар давом дода мешаванд ва агар онҳо дар ин ҳолат ҳам пардохт нашаванд, ҳисоб кардани фоизҳо дар тавозун қатъ гардида, фоизҳои қаблан ҳисобкардашуда ва давом ёфтани ҳисобкунии фоизҳо ба таври ғайринизомӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд. Дар ин ҳолат ташкилоти қарзӣ бояд қарзҳоро аз гуруҳи ғайриқолабӣ ба гуруҳи шубҳанок гузаронида, вобаста ба фоизҳои ҳисобкардашуда дар ҳисоботи «Ҷоида ва зарар» амалиёти ислоҳкунӣ гузаронад ва ё дар ҳолати нагузаронидани амалиёти ислоҳӣ барои фоизҳои ҳисобшудаи пардохтанашуда ба андозаи 100% Фонд ташаккул диҳад.

Талаботи Дастурамали мазкур чунин маъно дорад, ки таснифи қарз ба гуруҳи шубҳанок ва интиқоли минбаъдаи фоизҳои вориднашаванда ба ҳисобкунии ғайринизомӣ худ асоси тарҳ намудани онҳо аз сарчашмаи андозбандӣ то пардохт намудани онҳо аз тарафи қарздор мегардад.

Аммо ба ин нигоҳ накарда, мақомоти андоз аз ташкилоти молиявӣ талаб менамоянд, ки аз тамоми маблағи фоизҳое, ки бояд пардохта

шаванд, андоз супоранд. Яъне ин чунин маъно дорад, ки ташкилотҳои молиявӣ аз талафоти воқеии худ андоз месупоранд.

Ҳамзамон мақомоти андоз ба талаботи моддаҳои 144 ва 145 Кодекси андоз дар таҳрир нав, ки баҳисобгириро аз руи усули ҳисобу замкунӣ муқаррар менамоянд, таъя намуда, даромади умумии ташкилоти қарзиро ба маблағи ғоизҳои қарзии пардохтнашуда ба таври сунъӣ зиёд менамоянд.

Ин нофаҳмӣ дар натиҷаи он ба миён омадааст, ки тибқи муқаррароти банди 6 моддаи 115-и Кодекси андоз дар таҳрир нав тартиби мушаххаси муайян намудани маблағи тарҳи иҷозатшударо аз даромади умумӣ байни Кумитаи андоз, Бонки миллии Тоҷикистон ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқа нагардидааст.

Аз ин лиҳоз зарур аст, ки Кумитаи андоз якҷо бо Бонки миллии Тоҷикистон ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби мушаххаси муайян намудани маблағи тарҳи иҷозатшударо аз даромади умумӣ мувофиқа намуда, тибқи он тағйиру иловаҳои заруриро ба Кодекси андоз ворид намоянд. Инчунин зарур аст, ки усули кассавии баҳисобгирии даромадҳои ғоизиро аз қарзҳои зиёда аз 30 рӯз ба таъхир афта ба роҳ монда, даромади чунин қарзхоро танҳо дар ҳолати ворид гардидани маблағҳои пулӣ аз рӯи онҳо ба эътибор гирифта шаванд.

Бояд қайд намуд, ки ҳамаи ташкилотҳои молиявӣ қарзии дар худуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ғаъолияткунанда ҳангоми ташкили фонди пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қарзҳо тибқи Дастурамали 177-и Бонки миллии Тоҷикистон амал менамоянд, аммо ҳангоми андозбандии хароҷоти ба ин фонд равонашуда муқаррароти моддаи 115 Кодекси андоз дар таҳрир нав татбиқ мегардад.

Мувофиқи моддаи мазкур бонкҳо, ширкатҳои қарзӣ ва ташкилотҳои амонатии қарзии хурд ба тарҳи 90 ғоизи ҳиссаҷудокуниҳо ба захира барои пушонидани талафҳои эҳтимоли доир ба қарзҳо (минбаъд - захира) мувофиқи қоидаҳои ташаккули ин захира ва таснифи қарзҳои муқаррарнамудаи Бонки миллии Тоҷикистон ҳуқуқ доранд, ба истиснои қарзҳои стандартӣ, қарзҳои, ки барои мақсадҳои лизинг ё таъминоти бегарав, қарзҳои ба ғоидаи тарафҳои бо ҳам алоқаманд ё ин ки тибқи ўҳдадорихои тарафҳои бо ҳам алоқаманд ба шахсони сеюм дода шудаанд. Ҳол он ки чунин маҳдудият ба фарқияти бузург дар баҳисобгирии хароҷот дар бонкҳо меорад.

Ҳамзамон тибқи банди 4-и моддаи мазкур ҳиссаҷудокуниҳо аз рӯи қарзҳои, ки дар захира зиёда аз 2 сол пас аз анҷом ёфтани мӯҳлати пешбининамудаи шартномаи қарзӣ нигоҳ дошта шудаанд, ба даромади бонкҳо, ширкатҳои қарзӣ ва ташкилотҳои амонатии қарзии хурди зикршуда дохил карда мешаванд. Бо муқаррароти ин банд умуман розӣ шудан мумкин нест, зеро дар ин ҳолат ташкили фонди пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қарзҳо маъно надорад.

Аз ин лиҳоз зарур аст, ки ҳиссаҷудокуниҳо аз рӯи қарзҳои, ки дар захира зиёда аз 2 сол пас аз анҷом ёфтани мӯҳлати пешбининамудаи шартномаи қарзӣ нигоҳ дошта шудаанд, ба хароҷоти бонкҳо, ширкатҳои

қарзӣ ва ташкилотҳои амонатии қарзии хурди зикршуда дохил карда шаванд.

Масъалаи дигар ба азнавбаҳодиҳии воситаҳои асъорӣ вобаста мебошад.

Бо назардошти он ки бонкҳо фаъолияти худро дар асъори гуногун амалӣ гардонид, дар тавозуни худ тибқи қоидаҳои стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботдиҳии молиявӣ (МСФО) бақияи суратҳисобҳо дар асъори хориҷиро инъикос менамоянд, онҳо ҳамарӯза бақияҳои асъориро дар суратҳисобҳои тавозун аз нав ҳисоб намуда, эквиваленти миллии бақияҳоро аз рӯи қурби баҳисобгирии бо Бонки миллии Тоҷикистон муқарраркардашуда баробар мекунанд.

Таҳти азнавбаҳодиҳӣ – фарқияти қурби асъорҳо, тағйирёбии эквиваленти миллии асъори хориҷӣ (сомонӣ)-ро вобаста аз тағйирёбии қурби баҳисобгирии асъори хориҷӣ нисбат ба сомонӣ мефаҳманд. Ҳангоми азнавбаҳодиҳии фарқияти қурбҳо натиҷаи ниҳое муайян карда мешавад, ки метавонад манфӣ ва ҳам мусбат бошад.

Дар мавриди тартиби амалкунандаи қурби тағйирёбандаи асъор фарқияти қурби асъори милли ва хориҷӣ ҳар руз ба тарафи мусбат ва ё манфӣ тағйир меёбад. Дар ин ҳолат ҳамчун даромади андозбандишаванда танҳо бақияи мусбии фарқияти қурбҳоро шуморидан зарур аст.

Аммо ба ақидаи мақомоти андоз гардиши ҳарруза фарқияти қурбҳо бояд ҳамчун даромад ва хароҷоти бонк ҳисобида шуда, мувофиқан андозбандӣ карда шавад. Дар ин маврид мақомоти андоз ба муқаррароти зербанди э) банди 24 моддаи 17 Кодекси андоз дар таҳрири нав така менамоянд, ки чунин пешбинӣ мекунад: «Даромад аз манбаъҳои воқеъ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон – ҳар воридот, манфиат дар шакли пул, моддӣ ё ғайримоддӣ ё (бе тарҳ намудан аз онҳо) аз ҳама намудҳои фаъолият, молу мулк (ҳуқуқҳои молумулкӣ) ва асосҳои дигар дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, новобаста ба маҳалли пардохти даромад, аз ҷумла фарқияти мусбии қурби асъори хориҷӣ, аз ҷумла аз харид ва фурӯши асъори хориҷӣ».

Ҳамзамон мақомоти андоз намехоҳанд муқаррароти банди 2-юми моддаи 106 Кодекси андоз дар таҳрири навро ба инобат гиранд, ки чунин пешбинӣ менамояд: «Даромади умумӣ аз даромадҳо, подошпулиҳо ва манфиатҳои андозсупоранда дар шакли пулӣ ва моддӣ (ғайримоддӣ), аз ҷумла тамоми воридоте, ки боиси афзоиши дороиҳои софи андозсупоранда мегардад, ба истиснои воридоте, ки аз андоз аз ғоида озод аст, иборат мебошад». Яъне дар натиҷаи азнавбаҳодии воситаҳои асъорӣ, зиёдшавии дороиҳо ба зиёд шудани уҳдадориҳои бонк оварда мерасонад. Мувофиқан мантиқан чунин шуморидан дуруст мебошад, ки фарқияти мусбии қурбҳо дар натиҷаи баровардани бақияи фарқияти қурби асъори милли ва хориҷӣ аз рӯи дороиҳо ва уҳдадориҳо ба вучуд меояд. Он ба зиёд шудани арзиши софи дороиҳо, ки даромад ҳисобида мешавад ва бояд андозбандӣ карда шавад, оварда мерасонад.

Мушкilotи дигари ташкilotҳои молиявӣ бо низоми амалкунандаи андозбандии дивидендҳо ва фоизҳо алоқаманд мебошад.

Мувофиқи моддаҳои 126 ва 127 Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав фоизҳо ва суди сахмияҳое, ки корхонаҳои резидентӣ мепардозанд бояд аз манбаи пардохт тибқи меъёри 12 фоиза андозбандӣ шаванд.

Нишондиҳандаҳои асосии тавсифдиҳандаи ғаёлнокии иқтисодии банкҳои Тоҷикистон пасивҳо ба ҳисоб мераванд, ки ба онҳо сармои оинномавӣ, даромади эмиссионӣ, инчунин пасандозҳои ҷалбшудаи шахсони воқеию ҳуқуқӣ дохил мешаванд. Онҳо дар натиҷаи мубаддал гардидан ба дороиҳо сарчашмаи асосии даромаднокии ғаёолияти банкҳо ва дастгирии молиявии соҳибкорӣ тавассути пешниҳоди қарзҳо мешаванд.

Меъёрҳои амалкунандаи андозҳо ба дивидендҳо ва фоизҳои пардохтшаванда дар ҳаҷми 12 фоиз барои шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон ниҳоят баланд мебошанд. Аз ин лиҳоз, бо мақсади ҳавасмандгардонии аҳоли ва зиёд намудани пасандозҳо ба низоми банкӣ, инчунин капитализатсияи банкҳо паст кардани меъёри андоз ба фоизҳо ва дивидендҳо то 6 фоиз мувофиқи мақсад шуморида мешавад.

Тадбири мазкур ба баланд шудани ҳавасмандии аҳоли ва сахомон барои ҳамкориҳои зиҷ бо бахши молиявӣ равона карда шудааст. Ҳамзамон паст намудани андоз ба фоизҳо ва дивидендҳои банкҳо ба қисми даромади буҷаи давлат таъсири манфӣ намерасонад, зеро он аз ҳисоби истифодаи маблағҳои мазкур ба сифати қарзҳо ба соҳибкорон ҷуброн карда шуда, ба буҷаи давлат даромад аз ҳисоби андоз ба ғоида дар ҳаҷми меъёри 25 фоиза ворид мегардад.

Илова бар ин тавачҷуҳи хос бояд ба тафсири соддагардонидашудаи муқаррароти қонунгузориҳои андоз аз тарафи мақомоти андоз нисбат ба андоз ба дивидендҳо дода шавад. Бояд қайд намуд, ки мақомоти андоз чунин талабот муқаррар кардаанд, ки андоз аз дивидендҳо бояд аз тамоми маблағи даромади соф ҳисоб ва пардохт карда шавад, новобаста аз он ки кадом қисми он тибқи қарори Маҷлиси умуми сахомон барои пардохт намудани дивидендҳо ҷудо карда шудааст. Чунин талаботи мақомоти андоз бо сабабҳои зерин ғайриқонунӣ мебошад:

- 1) Тибқи моддаи 126 Кодекси андоз дар таҳрири нав муқаррар карда мешавад, ки объекти андозбандӣ ҳамон дивидендҳое ба ҳисоб мераванд, ки пардохта шудаанд.
- 2) Маблағи ғоидаи соф наметавонад объекти андоз аз дивидендҳо бошад, зеро тибқи моддаи 3 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои сахомӣ» (дар таҳрири Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6.10.2008с, №431, 19.05.2009с, № 510, 5.08.2009с, №541, 12.01.2010с, № 585, 29.12. 2010с, №657, 26.12.2011с., №760) «суди (дивиденди)сахмия – қисми даромади софи ҷамъиятисахомӣ, ки байни сахмдорон мутаносибан ба миқдори сахмия тақсим карда мешавад», мебошад.

3) Дивидендҳо метавонанд умуман пардохт нашуда, тибқи қонунгузори амалкунанда ба рушди фаъолияти соҳибкорӣ равона карда шаванд. Ба ғайр аз ин тибқи моддаи 37 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ» муқаррар чунин карда шудааст:

Ҷамъияти саҳомӣ ҳуқуқ надорад дар ҳолатҳои зайл оид ба пардохти суди саҳмияҳо қарор қабул кунад (эълон намояд):

- то пурра пардохтани тамоми сармояи оинномавии ҷамъият;
- то ҳарида гирифтани ҳамаи саҳмияҳо, ки бояд мутобиқи моддаи 78 ҳамин Қонун харидорӣ шаванд;
- агар дар рӯзи қабули чунин қарор ҷамъияти саҳомӣ мутобиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди муфлисӣ дорои аломатҳои муфлисӣ бошад ё агар дар натиҷаи пардохти суди саҳмияҳо аломатҳои зикршуда дар ҷамъияти саҳомӣ ба мушоҳида расанд;
- агар дар рӯзи қабули чунин қарор арзиши дороиисофи ҷамъияти саҳомӣ аз сармояи оинномавӣ ва фонди захиравии он камтар бошад ё ҳаҷми онҳо дар натиҷаи қабули чунин қарор камтар гардад.
- дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Аз ин лиҳоз андозбандии дивидендҳо бояд тибқи талаботи қонунгузорӣ ба роҳ монда шаванд.

2.2.2. Ҷалби маблағҳои интиқоли пулии муҳожирони меҳнатӣ барои рушди бахши хусусӣ

Соҳибкорони инфиродӣ ва корхонаҳои соҳибкории хурду миёна асоси бахши хусусиро дар Тоҷикистон ва 95 фоизи шугли аҳолиро дар ташкилотҳои ғайридавлатӣ таъмин менамоянд. Илова бар ин онҳо вазифаи муҳими иҷтимоӣ, аз ҷумла рушди бахши кишоварзӣ ва таъмини шугли занҳоро амалӣ менамоянд.

Бо вучуди ин соҳибкорони инфиродӣ ва корхонаҳои соҳибкории хурду миёна бо мушкилоти гуногун хангоми пешбурди фаъолият худ ру ба ру мешаванд. Аз ҷумла имкониятҳои маҳдуди дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ яке аз масъалаҳои асосии рушди бахши хусусӣ ба ҳисоб меравад. Фоизҳои қарз баланд буда, талабот оид ба таъмини онҳо ниҳоят мураккаб мебошанд, ки яқчо бо муҳлати нисбатан кӯтоҳ қарзҳои ташкилотҳои молиявӣ қарзиро барои бахши хусусӣ дастнорас мегардонанд.

Ҳукумати мамлакат як қатор тадбирҳоро барои осон намудани дастрасии бахши хусусӣ ба воситаҳои молиявӣ амалӣ намудааст, ки ҳоло ҳам беҳбудиро талаб менамоянд.

Ислоҳоти умумӣ оид ба дастрас намудани воситаҳои молиявӣ метавонанд бо тадбирҳои мушаххас пурра карда шаванд, ки ба истифода

бурдани маблағҳои интиқолҳои пулии муҳочирони меҳнатӣ ба сифати сарчашмаи молиякунонии корхонаҳои соҳибкории хурду миёна ва соҳибкорони инфиродӣ равона карда шудаанд. Маблағҳои интиқолҳои пули муҳочирони меҳнатӣ 50 фоизи ММД-и кишварро ташкил дода, дар ин самт имкониятҳои зиёд фароҳам меоранд.⁵

Тибқи таҷрибаи байналмилалӣ маблағҳои интиқоли пули муҳочирони меҳнатӣ барои аксарияти мамӯлики рӯ ба инкишоф яке аз сарчашмаҳои асосии молиякунонӣ ба ҳисоб мераванд. Аммо ҳамзамон онҳо на ҳама вақт барои маблағгузорӣ ба фаъолияти истеҳсоли ва ё рушди бозори молиявӣ истифода бурда мешаванд.

Дар Тоҷикистон сабаби асосии ин мавҷуд набудани хизматрасониҳои мувофиқ ва сатҳи пасти саводнокии молиявӣ мебошад.

Тибқи маълумоти Бонки миллии Тоҷикистон 94 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ дар мамлакат маблағҳои интиқоли пулиро барои истеъмоли ҳамарӯза, сарф менамоянд. Тибқи маълумоти Агентии Олмон оид ба ҳамокриҳои байналмилалӣ 43 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ танҳо 50 фоизи маблағҳои интиқоли пулӣ ва 23 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ 70 фоизи маблағҳои интиқоли пулиро сарф менамоянд.

98 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ пасандозҳои худро қариб ки дар бонкҳо пасандоз намеkunанд. Зеро 95 фоизи онҳо бо моҳият ва шароити хизматрасониҳои амонатгузори бонкҳо шинос нестанд. Ҳамзамон 83 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ омода ҳастанд, ки як қисми маблағҳои интиқоли пулиро бо фоизи муайян ба бонкҳо пасандоз намоянд.

Дар натиҷаи пурсиш 51 фоизи хоҷагиҳои хонагӣ изҳор намуданд, ки ният доранд, ки маблағҳои интиқоли пулиро барои кушодани фаъолияти нави соҳибкорӣ ва ё васеъ намудани фаъолияти амалкунандаи соҳибкорӣ маблағгузорӣ намоянд.

Ҳамин тариқ, ҳиссаи назарраси маблағҳои интиқоли пули муҳочирони меҳнатӣ метавонад рушди бахши хусусӣ ва фаъолияти сармоягузори хавасманд намоянд. Аммо як қатор омилҳои мавҷуданд, ки ба истифодаи маблағҳои пули муҳочирони меҳнатӣ барои осон намудани дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ ва рушди бахши хусусӣ монеа эҷод менамоянд. Ин мушкилотро ба ду самт ҷудо намудан мумкин аст:

Якум, рушди нокифояи бахши молиявӣ ва эътимоднокии пасти он, сатҳи пасти саводнокии молиявӣ ва фарҳанги пасандознамоии аҳоли.

Дуюм, барои кушодани ва пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ барои муҳочирони меҳнатӣ малакаю дониши соҳибкорӣ ва инчунин дастгириҳои ҳамачони ба азнуқтаиназ арирасонидани хизматрасониҳои машварати рушди фаъолияти соҳибкорӣ лозим мебошад.

Бояд қайд кард, китанҳодунаму дихизматрасониҳо барои интиқоли маблағҳои муҳочирони меҳнатӣ пешниҳод карда мешаванд:

⁵Ҳисоботи гурӯҳи корӣ оид ба беҳтар намудани дастрасӣ ба молиякунонӣ ва истифодаи маблағҳои интиқоли муҳочирони меҳнатӣ. 2014 с.

-тавассути операторҳои интиқоли маблағҳои пулӣ (Western Union, MoneyGram, Мигом, Золотая корона ва ғайра), ки барои он мавҷудияти суратҳисоби бонкӣ зарур набуда, дар минтақаи деҳот дастрас мебошад ва арзиши паст дорад (барои амалиёт ба ҳисоби миёна 7 фоизи маблағи интиқол шаванда). Ин усули интиқол хизматрасониҳои пасандозиро пешбинӣ намекунад.

-тавассути суратҳисоби бонкӣ, ки мавҷудияти суратҳисоби бонкӣ ҳатмӣ буда, дар минтақаи деҳот нисбатан дастрас ва арзиши баланд дорад (барои амалиёт ба ҳисоби миёна 13 фоизи маблағи интиқол шаванда). Тибқи ин усул хизматрасониҳои пасандозиро пешбинӣ карда мешаванд.

Барои муҳоҷирони меҳнатӣ тавассути операторҳои интиқол намудани маблағҳои пулӣ нисбатан қулай мебошад, зеро арзиши паст дошта, дар минтақаи деҳот дастраси ихбор дорад. Аммо мутаассифона ин усули интиқол хизматрасониҳои пасандозиро пешбинӣ намекунад.

Ҷадвали . Тавсифи усулҳои гуногуни интиқоли маблағҳои пулӣ

	зарурияти мавҷудияти суратҳисоби бонкӣ барои интиқоли маблағи пул	зарурияти мавҷудияти суратҳисоби бонкӣ барои гирифтани маблағи пул	фарогирии минтақаи деҳот	хизматрасониҳои пасандозӣ	арзиши хизматрасониҳои интиқоли маблағҳои пулӣ
Операторҳои интиқоли маблағҳои пулӣ	Не	Не	Хуб	Не	Паст
Бонкҳо	Ҳа	Ҳа	Бад	Ҳа	Баланд
Алоқамандии байни операторҳои интиқоли маблағҳои пулӣ ва бонкҳо	Не	Ҳа (агар ҳавасмандӣ барои пасандоз бошад)	Хуб	Ҳа	Паст

Таҷрибаи муваффақи Мексика ва дигар мамлакатҳо нишон медиҳад, ки бо мақсади мусоидат намудан ба ворид шудани маблағҳои интиқоли пулӣ муҳоҷирони меҳнатӣ ба гардиши бонкӣ таҳияи қарорҳои махсуси техникӣ зарур мебошанд, ки суратҳисобҳои бонкҳои ватанӣ бо операторҳои интиқоли маблағҳои пулӣ ба ҳам пайваست намуда, заминаи ягонаи марказондашудаи технологиро дар асоси Бонки марказии мамлакат ташкил намояд.

Дар баробари ин зарур аст, ки номгуӣ васеи хизматрасониҳои пасандозӣ ба муҳоҷирон ва оилаҳои онҳо таҳия ва пешниҳод карда шаванд, аз ҷумла суратҳисобҳои оилавӣ ва байналмилалӣ. Ин имконият медиҳад, ки муҳоҷирон ва оилаҳои онҳо маблағҳои интиқоли пулро бевосита ба суратҳисобҳои бонкӣ ворид намуда, хароҷоти истеъмолии худро кам ва пасандозҳои шонро зиёд намоянд. Захираҳои бо мурури замон дар суратҳисобҳои бонкӣ андухташаванда метавонанд ҳангоми бозгашти

муҳочирон ба ватан барои оғози фаъолияти соҳибкорӣ имконият фароҳам биёранд.

Зарур аст, ки тадбирҳои зарурӣ барои баланд бардоштани саводнокии молиявии муҳочирони меҳнатӣ ва оилаҳои онҳо қабл аз муҳочират андешида шаванд. Аз ҷумла асосҳои маълумоти молиявӣ бояд ба барномаҳои таълимии макотиби олии ворид карда шуда, татбиқи лоиҳаҳои амалкунанда дар самти баланд бардоштани саводнокии молиявӣ идома дода шавад ва миқёси онҳо аз ҳисоби ба лоиҳаҳо ворид намудани ташкилоти молиявии хурд васеъ карда шавад. Зарур аст, ки маводҳои иттилоотӣ ба муҳочирони меҳнатӣ пеш аз сафар ва баъди бозгашт дар фурудгоҳҳо, нуктаҳои наздисарҳадӣ ва дигар нуктаҳои муҳочират паҳн карда шаванд. Ҳангоми гирифтани маблағҳои интиқоли пулӣ оилаҳои муҳочиронро бо имкониятҳои пасандознамоии воситаҳои пулӣ шинос намудан зарур мебошад.

Барои бомуваффақият амалигардони ташаббусҳои баланд бардоштани саводнокии молиявӣ истифодаи коммуникатсияҳо, сомонаҳои интернетӣ, воситаҳои ахбори оммавӣ ва дигар каналҳои иттилоотӣ нақши ҳалкунанда мебозад. Ҳамин тариқ, дар Перу ва ИМА усули нисбатан арзон ва бомуваффақи баланд бардоштани саводнокии молиявии аҳоли тавассути телевизион намоиш додани филмҳо ва роликҳои иттилоотию тарғиботӣ истифода бурда мешавад.

Бо мақсади ҳавасмандгардонии пасандозҳои дарозмуҳлат, ки сарчашмаи асосии сармоягузориҳо ба иқтисодиёти миллӣ ба ҳисоб мераванд, дар таҷрибаи Британияи Кабир, Ирландия, Мексика, Эстония, Колумбия ва дигар мамлакатҳо имтиёзҳои гуногуни андозӣ (озод намудани суратҳисоби амонатгузори аз андоз аз даромади фоизӣ) ба аҳоли ҳангоми нигоҳ доштани пасандозҳои худ дар суратҳисоби бонкӣ пешниҳод карда мешаванд. Ҳамзамон зиёд шудани пасандозҳо дар бонкҳо ва ташкилотҳои молиявии хурд зиёд шуда, иқтидори қарздиҳии (пешниҳоди қарзҳои дарозмуҳлат бо фоизҳои паст) онҳоро таҳким мебахшад. Васеъ намудани миқёси фароғирӣ бо хизматрасониҳои молиявӣ ба рушди умумии бахши молиявӣ суръат бахшида, талаботи асосии корхонаҳои соҳибкороиро қонеъ мегардонад.

Таҷрибаи Ҳиндустон, Словения ва Таиланд нишон медиҳанд, ки бо мақсади таҳким бахшидани бахши молиявӣ танзими давлатӣ бояд тавре ба роҳ монда шавад, ки ба ташкилшавии бонкҳои нав, ба бонкҳо ташаккул додани калонтарин ташкилотҳои молиявии хурд ва ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба бахши молиявӣ тавассути таъсиси сохторҳои нав ва кушодани филиалҳо мусоидат намояд. Ин ҳолат рақобатро дар бахши молиявӣ пурзур намуда, ба рушди босуръати он мусоидат менамояд.

Бо мақсади истифодаи самараноки маблағҳои молиявӣ ва таҷрибаи андухтаи муҳочирони меҳнатӣ барои онҳо, тибқи таҷрибаи Австрия, Чехия, Германия, Венгрия, Италия, Польша ва Словения, ройгон ба роҳ мондани омӯзиши мувофиқи малакаи пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ, расонидани хизматрасониҳои машваратӣ ҳангоми пешбурди баҳисобгирӣ,

андозбандӣ, иҷозатномагирӣ, риояи стандартҳои сифат ва тибқи таҷрибаи Мексика ва Молдова расонидани дастгирии мувофиқи молиявӣ барои оғози фаъолияти соҳибкорӣ мувофиқи мақсад мебошад.

Инчунин таҷдиди назар намудани сиёсати қорӣ муҳочират бо дарназардошти иқтисодии маблағҳои интиқоли пулии муҳочирони меҳнатӣ ва идомаи ислоҳоти институтсионалӣ бо мақсади такмили ваколатҳои Хадамоти амалкунандаи муҳочират мувофиқи мақсад мебошад. Дар давраи миёнамуддат Хадамоти муҳочират ба маркази ягонаи хизматрасонии муҳочирони меҳнатӣ табдил ёфта, хизматрасониҳои бо рушди баҳши хусусӣ вобастаро пешниҳод намояд: омӯзиши малакаи пешбурди соҳибкорӣ, баланд бардоштани иқтисодии онҳо аз ҳисоби саводнокии молиявӣ ва паҳн намудани иттилоот оид ба барномаҳои дастгирии давлатӣ ва шарикони рушд.

2.3. Масъалаҳои таъмини сифат

Барои корхонаҳои истеҳсол ва коркарди маҳсулоти хӯрокворӣ хусусан ба содирот нигаронида шуда масъалаи танзими сифат, беҳатарии маҳсулот ва мутобиқ будани он ба стандартҳои байналмилалӣ хеле муҳим мебошад. Зеро дар бозори хориҷи беҳатарии маҳсулоти хӯрокворӣ талаботи ҳатмӣ мебошад.

Бояд қайд кард ки маҳсулоти дорандаи нишони стандартҳои байналмилалӣ берун аз қаламрави ҷумҳурӣ таваҷҷӯҳи истеъмолкунандаро ба худ ҷалб менамояд ва ин боис мегардад, ки маҳсулоти содиркардашуда дар бозори хориҷӣ мавқеи худро ёфта, ба рақобат тобовар бошад. Ба корхонаҳои истеҳсолкунандаи консерваҳои мевагӣ ва хушкмеваҳо барои баромадан ба хориҷи кишвар (мамлакатҳои иттиҳоди ғумрукӣ ва Аврупо) шаҳодатномаҳои дар ин мамлакатҳо эътирофшавандаи сифат зарур мебошад. Стандартҳои нисбатан васеъ паҳншудаи таъмини сифат ва беҳатарии маҳсулоти хӯрокворӣ, ки дар асоси онҳо шаҳодатномаҳои сифат (сертификати мутобиқат) дода мешавад, стандартҳои байналмилалӣ "НАССР" (низомии таҳлили хатарҳо ва назорат дар нуқтаҳои таҳдидомез) ва ИСО ба шумор мераванд.

Бо ин мақсад Барномаи давлатии сифат барои солҳои 2013-2015 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №512 аз 02.10.2012 қабул гардид. Барномаи мазкур тамоми вазорату идораҳои дахлдорро вазифадор намудааст, ки ҷиҳати татбиқи он чораҳои зарурӣ андешанд.

Яке аз самтҳои муҳими татбиқи Барнома ба рушди соҳибкорӣ, баланд бардоштани сифати маҳсулоти ватанӣ ва рақобатпазирии он тариқи қорӣ намудани стандартҳои байналмилалӣ дар корхонаҳои истеҳсолии маҳсулоти хӯрокворӣ ба ҳисоб меравад.

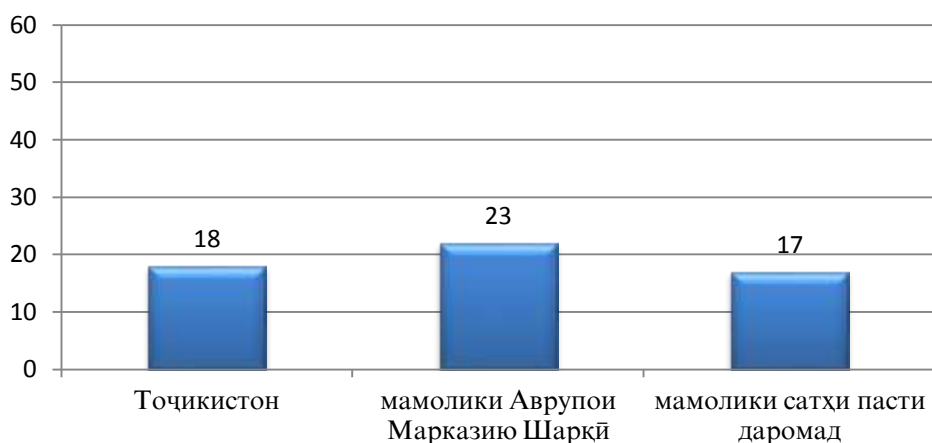
Айни ҳол, дар қаламрави ҷумҳурӣ 50 корхонаи маҳсулоти хӯрокворӣ низомии беҳатарии маҳсулоти хӯрокворӣ дар асоси низомии "НАССР" (низомии таҳлили хатарҳо ва назорат дар нуқтаҳои таҳдидомез) ва 7

корхонаи ватанӣ стандарти байналмилалии ИСО 22000-ро ҷорӣ намудаанд.

Сатҳи пасти ҳавасмандии корхонаҳо барои ҷорӣ намудани стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи таъмини сифат ва бехатарии маҳсулоти хӯрокворӣ бо мушкилоти маблағгузорӣ, омодагии техникӣ ва норасоии мутахассисон алоқаманд мебошад.

Муҳимияти амали намудани ислоҳоти танзими техникиро нишондиҳандаҳои тиҷорати ҷаҳонӣ арзёбӣ менамояд. Зеро 80%-и тиҷорати ҷаҳонӣ дар асоси стандартҳои ҷаҳонӣ ва регламентҳои техникӣ амалӣ карда мешаванд. Тибқи маълумоти таҳлилҳои Корпоратсияи Байналмилалии Молиявӣ дар Тоҷикистон танҳо 18 фоизи корхонаҳои соҳибкорӣ дорони сертификати сифати эътирофшудаи сатҳи байналмилалӣ мебошанд, ки ин нишондиҳанда дар қиёс ба мамлики Аврупои Марказию Шарқӣ нисбатан паст мебошад.

Намудори 12. Ҳиссаи корхонаҳои истеҳсолии дорони сертификати сифати эътирофшудаи сатҳи байналмилалӣ, бо фоиз

Сарчашма: Enterprise Surveys: TAJIKISTAN -2013. <http://www.enterprisesurveys.org>

Айни ҳол, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Регламенти техникӣ «Тамғагузории маҳсулоти хӯрокворӣ» қабул карда шудааст, ки талаботро нисбат ба маҳсулоти хӯрокворӣ вобаста ба тамғагузорӣ муқаррар намудааст. Ҳамзамон, бо мақсади афзун намудани имконоти содироти меваю сабзавоти мамлакат лоиҳаи регламентҳои техникӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон «Маҳсулоти шарбатӣ аз меваҳо ва сабзавот» таҳия гардида, дар баррасии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорад.

Дар ҳамкорӣ бо Комиссияи аврупогии иқтисодии Созмони Миллалӣ Муттаҳид (КАИ СММ) ду стандарт ба ин ташкилоти бонуфуз пешниҳод гардида, ҳамчун стандарти байналмилалӣ қабул карда шудаанд: стандарт барои меваи хурмо ва стандарт барои андозабандии (колибровка)-и зардолу, ки дар таҳия ва мувофиқаи он мутахасссон ва соҳибкорони ватанӣ ширкат варзиданд. Дар асоси стандартҳои мазкур дар оянда соҳибкдороне, ки ба содироти меваи хушк машғуланд метавонанд ба мамоният маҳсулоти худро ба бозорҳои Аврупо содир намоянд.

Бо назардошти дастоварҳои назаррас дар татбиқи таҷрибаи байналмилалӣ танзими техникӣ хусусан ҷиҳати коркарди маҳсулоти хӯрокворӣ дар мамлакат низоми наву кӯҳна амал менамояд, ки ин таъсири манфии худро ба рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ ва роҳ ёфтани он ба бозори хориҷӣ мерасонад.

2.4. Шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ

Бояд қайд кард, ки дар мамлакат бо қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ” тадбирҳо оид ба татбиқи амалии он андешида шуда истодаанд. Аз ҷумла ҷаласаи аввали Шурои шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ баргузор гардида, лоиҳаҳо бо назардошти талаботи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ таҳия шуда истодаанд. Ҳамзамон қадамҳои аввалин ҷиҳати татбиқи лоиҳаҳои иҷтимоӣ дар баҳши сохтмон бо назардошти талаботи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ гузошта шуда истодаанд.

Агар ба таҷрибаи кишварҳои гуногуни олам назар кунем, шарикӣ байни давлат ва баҳши хусусӣ дар соҳаҳои мухталифи иқтисодӣ, аз ҷумла истехсол ва коркарди қувваи барқ, хоҷагии манзилию коммуналӣ, таъмини об ва ирригация, коркард ва нобуд сохтани партовҳо, тандурустӣ ва маориф, нақлиёт, сохтмон ва истифодаи роҳҳои автомобилгард, роҳи оҳан, тунелҳо, роҳҳои зеризаминӣ ва инфрасохтори онҳо, истифодаи қазри замин ва дигар соҳаҳои ҳаётан муҳим истифода бурда мешавад.

Лозим ба ёдоварист, ки дар таҷрибаи ҷаҳонӣ шаклҳои мухталифи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ самаранок истифода бурда мешаванд. Барои мисол, дар доираи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ дар Болгария ба маблағи 1,4 миллиард доллари амрикоӣ нерӯгоҳи барқи гармии (ангиштӣ) “Маритса Ист-1” бо иқтидори 670 МВт таҷдид ва барқарор карда шуд. Дар Чехия ва Хорватия бошад мувофиқан ба маблағи 92 миллион ва 35 миллион евро беморхонаи минтақавӣ ва мактабу варзишгоҳ сохта ба истифода дода шудаанд. Ё худ дар Фаронса гардиши солонаи маблағҳо дар доираи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ зиёда аз 1 миллиард евро ташкил медиҳад.

Иштироки баҳши хусусӣ дар рушди ин соҳаҳо барои ташкили ҳамкориҳои созандаи байни мақомоти давлатӣ ва баҳши хусусӣ, баланд бардоштани самаранокии истифодаи амволи давлатӣ, рушди иқтидори сармоягузорӣ ва инноватсионӣ имконият фароҳам оварда, дар маҷмуъ ба баланд бардоштани иқтидори иқтисодии мамлакат таконе хоҳад бахшид.

Аммо бо вучуди дастовардҳои назаррас дар самти ташкили заминаи меърию ҳуқуқии шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷалби баҳши хусусӣ ба баҳшҳои дигар, аз ҷумла расонидани хизматрасониҳои давлатӣ ғайриимкон мебошад. Зеро механизми онро қонунгузори амалкунанда муқаррар накардааст, ки ин ба таҷрибаи байналмилалӣ ва механизми шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ муҳолиф мебошад.

Ҳамзамон дар қонун имтиёзҳои воқеӣ барои баҳши хусусӣ, ки метавонанд афзоиши сармоягузориҳоро дар самти мазкур ҳавасманд намоянд, пешбинӣ нашудаанд. Аз ин рӯ зарурият ба тақмили қонунгузори шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ пеш меояд.

Беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар минтақаҳо ба мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар маҳалҳо вобастагӣ дорад, зеро сармоягузoron ва соҳибкорон бо лоиҳаҳои худ маҳз ба назди онҳо меоянд.

Имрӯз шӯроҳои минтақавӣ оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар назди раисони Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, ноҳияи Фархор, шаҳрҳои Кӯлоб, Истаравшан, Исфара, Панҷакент ва водии Рашт таъсис дода шуда, фаъолияти пурсамар намуда истодаанд. Мақсади асосии шӯроҳои минтақавӣ фароҳам овардани шароити мусоид барои фаъолияти соҳибкорӣ ва ҷалби бештари сармоя ба иқтисодиёти шаҳру ноҳияҳо мебошад, ки ҳамзамон ба неқӯаҳволии сокинон, ғани гардонидани бучети маҳаллӣ ва ҷумҳуриявӣ ва таҳкими ҳамкориҳои давлат ва баҳши хусусӣ равона карда мешавад.

Бинобар ин ҳамчун идомаи мантиқии ислоҳот дар ин самт ташкили рейтингӣ миллии фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар минтақаҳои кишвар мувофиқи мақсад мебошад. Аз рӯи моҳият ин як механизми баҳогузори вазъи фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ, татбиқи ислоҳоти ба рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ равонашуда дар ҳар як минтақаи алоҳидаи мамлакат мебошад, ки аз фикру андеша ва баҳодиҳии соҳибкорону сармоягузoronи фаъолияткунандаи минтақа асос меёбад. Аммо рейтингӣ миллии фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ набояд танҳо низомии баҳогузорӣ бошад. Он бояд воситаи воқеан самаранокӣ гузаронидани ислоҳоти маҷмӯӣ дар сатҳи миллии ва минтақавӣ шуда, ба паҳн гардидани таҷрибаи бомуваффақияти идоракунӣ мусоидат намояд.

Ҳамзамон, пеш аз гузаронидани баҳогузори рейтингӣ андешидани тадбирҳои мушаххас ҷиҳати ҳавасмандгардонии минтақаҳо барои беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ зарур мебошад.

Аз ҷумла, бо мақсади рушди соҳибкории истеҳсолӣ зарур аст, ки дар атрофи шаҳрҳои калони ҷумҳурӣ минтақаҳои саноатӣ тавассути пешниҳод намудани қитъаҳои замин ва муҳайё намудани шароитҳои муосири истеҳсолӣ, аз кабили барқ, об, роҳ ва дигар инфрасохтори зарурӣ ташкил карда шаванд. Дар ин замина, соҳибкоро, ки мехоҳанд ба истеҳсоли маҳсулот машғул шаванд, аз ин минтақа масоҳати зарурии заминро дастрас менамоянд ва ба бунёди корхонаи истеҳсолӣ машғул мешаванд.

Ин имконият медиҳад, ки соҳибкорон як қатор мушкилиҳои дастрас намудани замин, пайвастшавӣ ба шабакаи барқ, об ва дигар монетаҳоро бе мушкилӣ гузаранд.

2.5. Масъалаи ҷалби сармоягузориҳо

Дар самти чалби сармоя ва Ҳимояи сармоягузoron низ заминаи меъёрию ҳуқуқии зарурӣ фароҳам оварда шудааст. Аз ҷумла қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи сармоягузорӣ”, “Дар бораи созишномаҳои сармоягузорӣ”, “Дар бораи шарикии давлат ва бахши хусусӣ”, “Дар бораи Созишнома оид ба тақсими маҳсулот”, “Дар бораи консессия”, Консепсияи сиёсати давлатии ҷалб ва Ҳимояи сармоягузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ қабул ва мавриди иҷро қарор доранд.

Вале бо мақсади боз ҳам мусоид намудани шароити сармоягузорӣ дар Тоҷикистон, қонунгузории амалкунанда дар ин самт таҷдиди назарро тақозо мекунад. Масалан, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи сармоягузорӣ” характери умумӣ дошта, механизмҳои конкретии риояи ҳуқуқ ва кафолати сармоягузoronро инъикос намекунад.

Дар қонунгузорӣ вобаста ба танзими фаъолияти сармоягузорӣ ҷиҳати ҷалби бештари сармоягузориҳо, як қатор имтиёзҳо ва ҳавасмандкуниҳо муқаррар карда шудаанд. Асосан ин имтиёзҳо дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёти ҷумҳурӣ, аз қабали кишоварзӣ, истифодаи қарри замин, коркарди ниҳонии маҳсулот, энергетика ва дигар соҳаҳо пешбинӣ шудаанд.

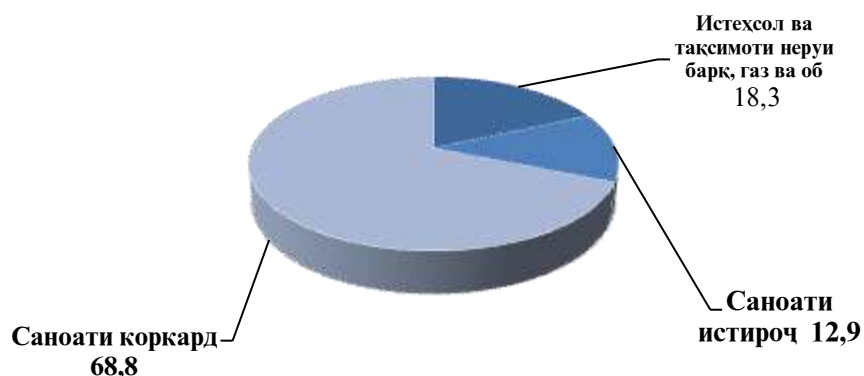
Ҳавасмандкуниҳо дар шаклҳои имтиёзҳои гумрукӣ, андозӣ, молиявӣ, танзимкунӣ ва грантҳои алоҳида пешниҳод карда мешаванд.

Вале, дар ин самт низ як қатор камбудҳои ҷой дошта, механизми мукаммали пешниҳоди имтиёзҳои сармоягузорӣ таҳия нагардидааст, ки сардди роҳи ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба мамлакат мегардад. Аз ҷумла дар Кодекси андоз имтиёзҳои андозӣ барои сармоягузороне муқаррар карда шудааст, ки маблағҳои пулиро дар ҳаҷми муайян сармоягузорӣ мекунанд. Ҳол он ки сармоя дилхоҳ арзишҳо ва дороиҳои моддӣ ғайримоддӣ буда, сармоягузориҳо метавонанд дар шакли ғайрипулӣ, яъне таҷҳизот ва технологияҳои муосир низ ҷалб карда шаванд. Ин ҳолат ҷалби сармоягузориҳои хориҷиро маҳдуд намуда, ба воридоти таҷҳизот ва технологияҳои муосир монеа мегардад.

Фазои сармоягузорӣ дар бахшҳои саноат

Тибқи омили расмӣ дар сохтори соҳавии саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳиссаи бахши саноати истироҷ 12,9 фоиз, саноати коркард - 68,8 фоиз ва истеҳсол ва тақсимооти неруи барқ, газ ва об 18,3 фоизро ташкил медиҳад. Ҳамзамон бахши истеҳсолот ва коркарди маҳсулоти хурокворӣ ҳамчун ҷузъи таркибии соҳаи саноати коркард 34,9 фоизро ташкил медиҳад.

Намудори 13. Сохтори соҳавии саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012с.)

Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҚТ. Нашрияи омили «Саноати ҚТ 2013»

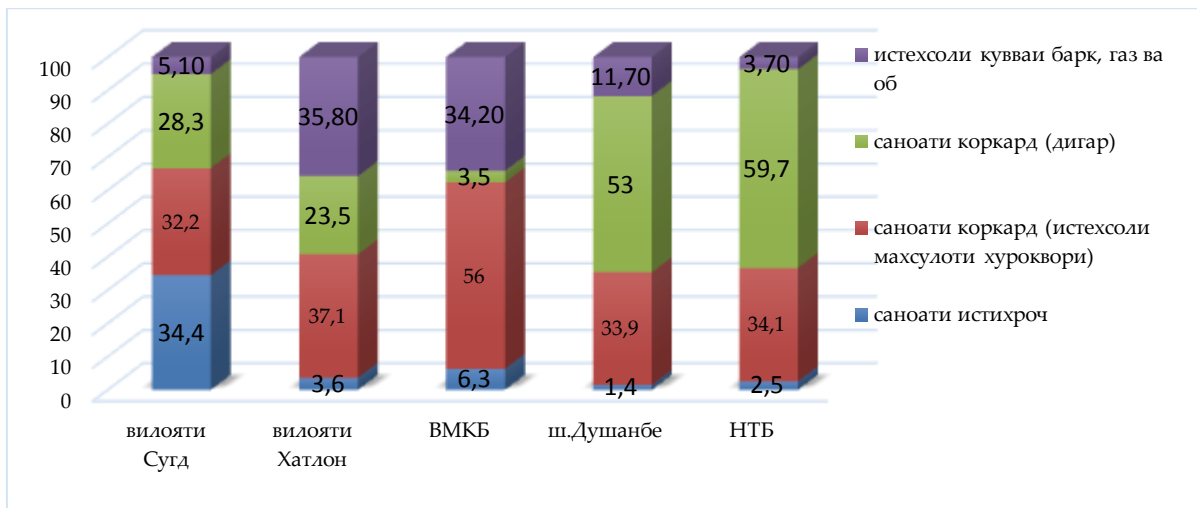
Қайд кардан зарур аст, ки дар маҷмуъ дар соли 2013 камшавии ҳиссаи саноати коркард дар сохтори соҳавии саноат ба 2,2 фоиз нисбат ба соли 2012 ба назар мерасад. Дар соли 2014 бошад афзоиши дар миқёси ҷумхури афзоиши коркарди маҳсулоти хуруковри ба назар мерасад, ки ҳиссаи он дар давоми ду соли охир ба 3,8 фоиз зиёд гардид⁶.

Тибқи таҷрибаи ҷаҳонӣ яке аз соҳаҳои барои сармоягузориҳо ҷолиб дар ҳама давраи замони саноати коркард ва истеҳсоли маҳсулоти хуруковри мебошад, зеро корхонаҳои бо истеҳсоли маҳсулоти хуруковри ва нушоқиҳо машғул нисбат ба дигар бахшҳои саноат ба зухуроти бӯҳрон нисбатан устувор мебошанд. Даромадҳои устувори ин бахш, ки бо тағйироти на он қадар зиёди талаботи истеъмолӣ вобаста мебошанд, имконияти тоб оварданро ба давраҳои тулонии таназзули иқтисодӣ фароҳам меоранд. Бахши саноати коркард ва истеҳсоли маҳсулоти хуруковри ҳамзамон аз нигоҳи таъмини амнияти озуқавори соҳаи муҳими иқтисодии миллӣ ба ҳисоб меравад.

Таҳлили Кодекси андози амалкунанда нишон медиҳад, ки бо вучуди аҳамияти калон ва ҷолибияти баланди сармоягузориҳои бахши истеҳсоли маҳсулоти хуруковри имтиёзҳои сармоягузори ба корхонаҳои истеҳсол ва коркарди маҳсулоти хуруковри пешбинӣ нагардидаанд. Дар натиҷа фазаи сармоягузори дар ин бахш номусоид баҳогузори шуда, ҳиссаи он дар сохтори минтақавии истеҳсолоти саноатӣ ва ММД-и мамлакат хеле ночиз аст. Ин ҳолат вобастагии кишварро аз воридоти маҳсулоти хуруковри боз ҳам зиёд менамояд.

Намудори 7. Сохтори минтақавии истеҳсолоти саноатӣ

⁶ Агентии омили назди Президенти ҚТ. Нашрияи омили «Саноати ҚТ 2013»

Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҚТ. Нашрияи омили «Саноати ҚТ 2013»

Ҳол он ки муосирнамоӣ, рушди устувори ин бахш ва ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ сифат ҷавобгуй намудани маҳсулоти хуроқворӣ сармоягузориҳои зиёдро талаб менамояд.

Ҳамин тариқ, механизми номукаммали пешниҳоди имтиёзҳои сармоягузори бахши корқард ва истеҳсоли маҳсулоти хуроқвориро барои ҷалби сармоягузориҳои ғайриҷолиб гардонидаст. Тибқи маълумоти омили расмӣ дар соли 2013 танҳо 0,8 фоизи тамоми сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба мамлакат воридшуда ба бахши мазкур рост меоянд, ки ин ҳолат ба тамоюли ҷаҳонӣ афзоиши сармоягузориҳои ба ин бахш муҳолиф мебошад. Тибқи таҳлилҳои дар сохтори бахши корқард ва истеҳсоли маҳсулоти хуроқворӣ танҳо истеҳсолоти нушоқиҳои ғайриспиртӣ барои сармоягузориҳои хориҷӣ ҷолиб ба ҳисоб меравад, ки аз ин афзоиши истеҳсоли маҳсулоти он давоми 6 соли охир шаҳодат медиҳад. Бахши мазкур тамоми талаботи бозори ватаниро бо маҳсулоти худ қонеъ мегардонад, ки инро оид ба дигар бахшҳои аз воридот вобаста гуфтан мумкин нест.

Ҷадвали 7. Маълумот оид ба сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ дар ҚТ ба корхонаҳои корқард ва истеҳсоли маҳсулоти хуроқворӣ (соли 2012)

Иқтисоди фалғолиғи Намунаҳои	Воридшавии сармоягузориҳои дар давраи ҳисоботи (ҳазор доллари ИМА)				Маблағи сармоягузориҳои дар охири давраи ҳисоботи (ҳазор доллари ИМА)			
	Сармоягузориҳои мустақим		Дигар сармоягузориҳо		Сармоягузориҳои мустақим		Дигар сармоягузориҳо	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Ҳамагӣ дар ҚТ	391355,0	2291401,4	354952,4	1818807,2	2073144,0	2534312,3	1815298,9	2064330,2
<i>Аз ҷумла:</i>								

коркард ва истехсоли маҳсулоти хурокворӣ	2471,2	20433,1	0,00	1700,00	16 224,4	16513,8	6073,4	1700,00
--	--------	---------	------	---------	----------	---------	--------	---------

Сарчашма: Агентии омили назди Президенти ҚТ. Наширияи омили «Саноати ҚТ 2013»

Таҳлилҳо нишон дода истодаанд, ки суръати афзоиши бахши саноат ва вазни қиёсии он дар сохтори ММД-и кишвар солҳои охир коҳиш ёфтааст. Дар натиҷаи чунин тамоюл суръати рушди маҷмуи маҳсулоти дохилӣ (ММД) дар давоми соли ҷорӣ паст шуда, моҳи май - 0,8, июнь -0,8 ва моҳи июль – 0,5 банди фоизиро ташкил дод.

Дар баробари ин тарози манфии гардиши савдои хориҷии кишвар сол аз сол зиёд шуда, таносуби ҳаҷми воридот нисбат ба содирот зиёда аз чор маротиба тафовут дорад. Танҳо дар се соли охир тарози манфӣқариб 80 фоиз зиёд шудааст (дар соли 2012 – 1090 млн. доллар ва дар соли 2014 – 1850,1 млн. доллар). Ҳамзамон тибқи маълумоти Вазорати рушди иқтисод ва савдо дар шашмоҳаи якуми соли ҷорӣ аз 1112 корхонаи саноатии ҳисоботдиҳанда дар ин давра 246 корхона ва ё 22 фоизи онҳо аз фаъолият бозмонданд, ки маҳз аз ҷониби ҳамин корхонаҳои зикргардида дар давраи додашудаи соли гузашта ба маблағи умумии 142,7 млн. сомони маҳсулот истехсол гардида буд.

Чунин ҳолат боиси нигарони буда, масъалаи муайян намудани сабабҳои аз фаъолият бозмондан ва дастгирӣ намудани корхонаҳои ватаниро ба миён мегузорад.

Бояд қайд кард, ки тибқи принципҳои СУС, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба аъзогии он қабул карда шудааст, усулҳои механизмҳои дастгирӣ барои соҳаҳои дахлдори иқтисодиёти миллӣ пешбини шудаанд. Аз ҷумла тибқи банди 4 замиаи II Созишнома оид ба кишоварзӣ (Мараккеш, 15 апрели соли 1994) бо номи «Сабади сабз» дастгирии бахши кишоварзӣ пешбини карда мешавад.

Ҳамзамон як қатор усулҳои дастгирӣ низ вуҷуд доранд, ки берун аз меъёрҳои СУС қарор дошта, аз ҷониби кишварҳои пешқадам ҳамаруза истифода бурда мешаванд. Аз ҷумла, дастгирии молиистехсолкунандагони ватани тариқи имтиёзҳои андозӣ, кафолати давлатӣ барои суғуртаи содирот, истифодаи самараноки механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, таъсиси ассосиатсияҳои иттифоқҳои истехсолкунандагон аз руи намуди мол вағайра.

Мавриди тазаққур аст, ки тибқи Кодекси Андоз дар таҳрири нав имтиёзҳои андозӣ танҳо барои корхонаҳои навтаъсиси истехсоли пешбинӣ гардида, корхонаҳои фаъолияткунанда истехсоли сарфи назар гардидаанд. Ҳол он, ки таҷҳизот ва технологияҳои истехсолии аксарияти корхонаҳои фаъолияткунанда кӯҳна буда, маҳсулоти онҳо ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ сифат ҷавобгӯ нест.

Илова бар ин барои корхонаҳои истехсолкунандаи маҳсулоти озуқа пардохти андоз аз даромад дар баробари соҳибкдороне, ки бо воридоти молҳо ба мамлакат машғуланд, ҳатмӣ мебошад.

Аз ин лиҳоз, барои ҳавасманд гардонидани муосирнамоии техникиву технологии корхонаҳои истеҳсолии фаъолияткунанда кам кардани сарчашмаи андозбандии корхонаҳо ба маблағи воситаҳои ба самтҳои зерин равонашуда мувофиқи мақсад мебошад:

-азнавмучаҳҳазгардонии технологии истеҳсолот, хариди таҷҳизоти технологии нав, таъминоти барномавӣ;

-васеъ намудани истеҳсолот дар шакли сохтмони нав, таҷдиди бино ва иншооти таъиноти истеҳсолӣ, ташкили ҷойҳои корӣ;

-пардохти қарзҳои бо мақсади азнавмучаҳҳазгардонии технологии истеҳсолот гирифташуда, пардохти арзиши объекти лизинг бо тарҳи истеҳлок.

Тибқи муқаррароти Моддаи 109 Кодекси андоз дар таҳрири нав меъёри андоз барои фаъолият оид ба истеҳсоли молҳо дар ҳаҷми 15 фоиз, вале на кам аз 1 фоизи даромади умумӣ ва барои дигар намудҳои фаъолият дар ҳаҷми 25 фоиз, вале на кам аз 1 фоизи даромади умумӣ муқаррар карда шудааст. Ҳамзамон дар Кодекси андоз дар таҳрири нав тартиби муайян намудани самти истеҳсолӣ доштани корхонаҳои соҳибкорӣ ва расмиёти гузариши корхонаҳои соҳибкорӣ аз як намуди фаъолият ба намуди дигар дар Кодекси андоз муқаррар нашудааст, ки масъалаи шаффофияти пасти андозбандии корхонаҳои соҳибкориро аз тарафи мақомоти андоз ба миён меорад.

Бинобар ин зарур аст, ки тартиби муайян намудани самти истеҳсолӣ доштани корхонаҳои соҳибкорӣ ва расмиёти гузариши корхонаҳои соҳибкорӣ аз як намуди фаъолият ба намуди дигар бевосита дар ҳуди Кодекси андоз муқаррар карда шавад.

Имтиёзҳои андозие, ки тибқи Кодекси андоз дар таҳрири нав барои корхонаҳои навтаъсис, ки ба силсилаи пурраи коркарди нахи пахта ба маҳсулоти ниҳой (аз калобаи пахта то маҳсулоти пахтагини дӯзандагӣ) машғул мебошанд, бо назардошти имкониятҳои соҳибкории хурду миёна татбиқ шуда наметавонанд. Зеро барои субъектҳои соҳибкории хурду миёна ба пуррагӣ фаро гирифтани силсилаи пурраи коркарди нахи пахта то ба маҳсулоти ниҳой аз имкон берун буда, танҳо барои корхонаҳои калон аз ҳисоби ба роҳ мондани истеҳсолоти васеъ ва самарайи микёс қобили имкон мебошад.

Ҳамзамон тибқи таҷрибаи муваффақи байналмилалӣ рушди истеҳсолот махсусгардонии корхонаҳои соҳибкории хурду миёна дар яке аз марҳалаҳои коркарди ашёи хом ва истеҳсоли маҳсулоти ниҳой самаранокии баланди истеҳсолотро таъмин менамояд. Дар мамлакатҳои пешқадами саноатӣ корхонаҳои хурду миёна (корхонаҳои истеҳсоли ресмон, матоъ, рангубори матоъ, истеҳсоли маҳсулоти дузандагии пахтагӣ, фуруши молҳои тайёр) дар марҳалаи муайяни коркард ва истеҳсоли маҳсулот махсусгардонӣ шуда, байни ҳамдигар дар доираи кластерҳои соҳавӣ муносибатҳои шартномавии иқтисодӣ ҷиҳати ташкили силсилаи пурраи истеҳсоли маҳсулоти ниҳой ва шабакаҳои фуруши онро ба роҳ мемонанд.

Бинобар ин бо мақсади мусоидат ба рушди коркарди нахи пахта ва истеҳсоли маҳсулоти дузандагӣ кифоя аст, ки барои корхонаҳои истеҳсолии машғул бо яке аз марҳалаҳои коркарди нахи пахта ва ӯ истеҳсоли маҳсулоти дузандагӣ имтиёзҳои андозӣ пешниҳод карда шаванд.

Тибқи таҳлилҳо қисми зиёди соҳибкорон аз имтиёзҳои Кодекси нави андоз барои соҳибкорони истеҳсоли бархурдор нестанд⁷.

Сабаби бархурдор набудани соҳибкорон аз ин гуна имтиёзҳои андозӣ (моддаи 313, қисми 10-и КАҚТ) пеш аз ҳама паст будани савияи дониши андозии андозсупорандагон бошад, аз дигар ҷиҳат ин механизми мурракаби барасмиятдарории ҳуҷҷатгузорӣ мебошад.

Илова бар ин тибқи Дастурамал оид ба андозбандии корхонаҳои навтаъсисдодашуда, ки бо Фармоиши Кумитаи андози ҚТ (аз 23.04.2013сол, №11-ф) бо мувофиқаи Вазорати молияи ҚТ (01.07.2013 сол, №3-12а /18) ва дар Вазорати адлияи ҚТ (01.08.2013 сол, №517) ба қайд гирифта шудааст, барои бархурдор шудани имтиёзҳои андозӣ корхонаҳои коркарди саноатии пӯст, пашм, абрешими хом ва дигар ашёи хоми соҳаи кишоварзӣ ба маҳсулоти ниҳойбояд ба қайди махсус (алоҳида) гирифта шаванд ва аз ҷониби корхона ӯ ҷамъият ҳуҷҷатҳои зеринро пешниҳод намояд:

- муроҷиати хатии корхонаи навтаъсис барои ба қайд гирифтани он;
- номгуӣ корхонаҳои навтаъсис –гирандаи имтиёзи андоз, муҳлати додани имтиёзҳо ва санаи оғози мӯҳлати имтиёз бо қарори дахлдори ХҚТ, ки дар он муайян карда мешавад;
- хулосаи Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мӯҳлати сохтмону ба истифода додани корхонаи навтаъсис.

Кумитаи андоз нусхаи хулосаи Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба нозироти андози дахлдор барои истифодабарӣ расол менамояд.

Аз ин рӯ, зарур аст, ки бо мақсади ҳавасмандгардонӣ ва сарфа намудани вақти соҳибкорон (корхонаҳои хурд) барои барасмиятдарории ҳуҷҷатгузорӣ ва бақайдгирии корхонаҳои навтаъсис, ки ба коркарди пӯст, пашм, абрешими хом ва дигар ашёи хоми соҳаи кишоварзӣ ба маҳсулоти ниҳоймашғул мешаванд, ба моддаи 313-и Кодекси андози ҚТ тағйирот ворид карда шаванд ва дар Қарорҳои ХҚТ мушаххас барои ин корхонаҳо хулосаи Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мӯҳлати сохтмону ба истифода додан бекор карда шаванд ва бақайдгирии (баҳисобгирии) махсус дар Кумитаи андоз нею, дар маҳали бақайдгирии андозсупоранда анҷом дода шаванд.

Бо мақсади муайян намудани тартиби бақайдгирӣ ва муайян намудани ҳолати (статуси) корхонаи навтаъсис тибқи моддаи 313-и Кодекси андози ҚТ (корхона ӯ ҷамъият) бояд ҳамчун шахси ҳуқуқӣ

⁷Ҳисоботи пурсиши таҳлилий дар мавзӯи “Дар амал тадбиқ гардидани Кодекси нави андоз дар вилояти Хатлон”. Қурғонтеппа.:2014

фаъолияташро ба роҳ монад, вале мутаассифона нисбати соҳибкоре, ки тибқи Шаҳодатнома фаъолият мекунад ва дар қаламрави шаҳру ноҳияҳо ба чамбоварии пӯст ва пашм машғуланд муқаррарот пешбинӣ нашудааст.

Тибқи маълумоти таҳлили Дар ҳудуди вилоят дар давоми соли 2013-ум, 234-адад корхонаҳои хурди саноати ҳамчун ЧДММ таъсис дода шудаанд ва бо сабаби мушкил будани ҳуччатгузорӣ (хулосаи Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон) аз имтиёзҳои андозии тибқи моддаи 313-и Кодекси андоз бархӯрдор нагаштаанд. **Бинобар ин дар қонунгузори амалкунанда (моддаи 313-и Кодекси андозии ҶТ) тартиби бақайдгирии корхонаҳои нави истехсоли, барои бархӯрдор шудани имтиёзҳои андозӣ содда карда шавад.**

Бо мақсади бо имтиёзҳои андозӣ фаро гирифтани коркарди пурраи хамаи намудҳои ашёи хомии соҳаи кишоварзӣ то ба маҳсулоти ниҳой дар моддаи 313, қисми 10-и Кодекси андозии ҶТ номгуии онҳо дар иборати «дигар ашёи хомии соҳаи кишоварзӣ» мушаххас муайян карда шавад.

Ҳамзамон пешниҳоди чунин имтиёзҳои андозӣ барои коркарди дубораи партовҳои истехсоли маҳсулоти ниҳой аз онҳо мувофиқи мақсад мебошад.

Инчунин пешниҳод карда мешавад, ки дар сатҳи вилоятҳои Комиссияи доимоамалкунанда аз ҳисоби мутахассисони мақомоти (омор, андоз, раёсати сармоягузорӣ ва иттиҳодияҳои соҳибкорон) ваколатдор оид ба муайян ва тасдиқ намудани корхонаҳои истехсолие, ки тибқи талаботи Кодекси андоз ба имтиёзҳо бархӯрдор мешаванд, ташкил карда шавад.

Таъсири иқтисодию иҷтимоӣ ба рушди маҳал, аз ҷониби корхонаҳои наваъсисии истехсоли имрузҳо фақат дар самти таъсис додани ҷойҳои нави корӣ дида мешавад, вале дар самти зиёд гаштани содироти маҳсулот назаррас нест.

Таҷрибаи мамлакатҳои минтақаи Осиёи Марказӣ нишон медиҳад, ки барои мусоидат ба содироти маҳсулоти тайёри корхонаҳои истехсоли меъёри андоз аз даромад бояд кам карда шавад, аз ҷумла:

- барои корхонаҳое, ки ҳиссаи содироти молҳои истехсоли хусусиашон, ба истиснои молҳои ашёи хомӣ, аз 15 то 30 фоизро дар ҳаҷми умумии фурӯш ташкил медиҳад, меъёри муқарраргардидаи андоз аз даромад (фоида) ба 30 фоиз кам карда шавад;
- барои корхонаҳое, ки ҳиссаи содироти молҳои истехсоли хусусиашон, ба истиснои молҳои ашёи хомӣ, аз 30 фоиз ва зиёда аз онро дар ҳаҷми умумии фурӯш ташкил медиҳад, меъёри муқарраргардидаи андоз аз даромад (фоида) ба 50 фоиз кам карда шавад.

Тавре қаблан қайд карда шуд, соҳибкорони мамлакат дар сохтмони мактабҳо, роҳҳо ва дигар объектҳои инфрасохтори иҷтимоӣ фаъолона ширкат меварзанданд, ки ин боиси дастгирии мебошад. Аз ин ру бо мақсади ҳавасманд намудани сармоягузориҳо ба инфрасохтори иҷтимоии мамлакат зарур аст, ки барои субъектҳои фаъолияти

соҳибкори имтиёзҳо дар шакли тарҳҳо аз манбаи андозбандӣ ба маблағи сармоягузориҳои амалигардида муқаррар карда шаванд.

Бояд қайд кард, ки дар соли 2013 дар миқёси ҷумҳурӣ имтиёзҳои гумрукӣ ҳамагӣ дар маблағи 2 млрд. 336 млн. сомони пешниҳод гардидаанд, ки 12 фоизи ин имтиёзҳо ба баҳши хусусӣ рост меоянд. Ин албатта нокифоя мебошад ва чун натиҷа дар ҳиссаи ками баҳши хусусӣ дар истеҳсолоти саноатӣ ва сохтмон (6,9 фоиз ва 4,4 фоизи ММД мувофиқан) таҷассум меёбад.

Ҳамин тариқ, дар натиҷаи номукамал будани қонунгузорӣ, камбудии инфрасохторӣ ва дигар омилҳо, захираҳои табиӣ кишвар барои беҳтар гардонидани зиндагии аҳоли ба таври кофӣ истифода бурда намешаванд.

Мувофиқи қонунгузори мамлакат воридоти таҷҳизоти технологӣ аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ тибқи рӯйхати тасдиқшуда (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 март соли 2013) озод карда мешавад. Ба рӯйхати мазкур таҷҳизоти истеҳсолии саноати хурокворӣ дохил шуда, имтиёзҳои андозӣ гуруҳи молии 8438 Номгуи гумрукии фаъолияти иқтисодии беруна, аз ҷумла таҷҳизоти истеҳсоли маҳсулоти нонӣ, саноати қаннодӣ ва шакар, истеҳсолоти оби чав, коркарди мева, чормағз ва сабзавотро фаро мегирад.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки рӯйхати мазкур ниҳоят маҳуд буда, дар маҷмӯъ танҳо 20 фоизи номгуи таҷҳизот ва технологияҳои ба мамлакат воридшавандаро дар бар мегирад ва дар натиҷа воридоти аксари техника ва технологияҳо ва қисмҳои эҳтиётии онҳо бо ситонидани андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ фаро гирифта мешаванд. Аз ҷумла қайд кардан зарур аст, ки ҳангоми таҳияи рӯйхати таҷҳизоти техникӣ ва технологияе, ки барои озод намудан аз андоз аз арзиши иловашуда пешниҳод шудаанд, иқтидор ва имкониятҳои афзалиятноки рушди сохтори соҳавии иқтисодиёти миллӣ ба инобат гирифта нашудааст.

Ҳамзамон корхонаҳои истеҳсоли бо мушкилоти ворид намудани қисмҳои эҳтиётӣ барои таҷҳизоти технологияи қаблан воридшуда, ки бо назардошти қатъи мунтазами қувваи барқ таҳти хавфи зиёд қарор дорад, дучор мегарданд.

Ин ҳолат ба иқтисодиёти миллӣ зарари ҷиддӣ меорад, зеро арзиши даврагии техникаю технологияҳо ва маҳсулот ё хизматрасоние, ки тавассути онҳо истеҳсол карда мешавад, гарон менамояд.

Илова бар ин, пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ воридоти якқаратаи маблағ ба бучет буда, воридоти техникаю таҷҳизот бошад, афзалиятҳои зиёди иқтисодӣ доранд. Аз ҷумла, ба рушди истеҳсолоти рақобатпазири ватанӣ, кам кардани шиддати бекорӣ, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, пайдо шудани сарчашмаҳои нисбатан васеи андозбандӣ барои давраҳои оянда мусоидат намуда, диверсификатсияи истеҳсолот ва содироти маҳсулоти тайёрро тавсеа мебахшад.

Бинобар ин зарур аст, ки воридоти ҳама намуди техника, таҷҳизот, воситаҳои техникӣ, технологияҳо, дастгоҳҳо ва ҳамчунин қисмҳои такмилӣ ва эҳтиётии онҳо, ки таъиноти асосиашон афзоиши истехсолоти мавҷуда ё истехсоли молу маҳсулоти нав мебошанд, пурра аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва бочҳои гумрукӣ озод карда шаванд.

Соҳибкорон масъалаҳои баҳсталабро ҳангоми эълomiaкунони воридоти таҷҳизоти технологие, ки маҷмӯи ягонаи технологиро ташкил медиҳад, аммо тахвили он қисм ба қисм амалӣ гардида, қисмҳои таҷҳизот ба мавқеи молии гуногун ва гуруҳҳои номгӯи гумрукӣ дохил мешаванд, қайд мекунанд.

Илова бар ин тибқи тағйиру иловаҳо ба Кодекси гумрукӣ арзиши таъминоти барномавӣ ба арзиши гумрукӣ дохил карда намешавад, агар арзиши таъминоти барномавӣ аз арзиши таҷҳизоти таъиноти он алоҳида нишон дода шуда бошад, ки ин барои соҳибкорон ҳангоми воридоти маҳсулоти барномавӣ мушкилӣ эҷод менамояд.

Қонунгузори гумрукӣ пардохти гумрукиро барои барасмиятдарории молҳо ва воситаҳои нақлиёт тибқи Қарори Ҳукумати мамлакат аз 3 майи соли 2011 аз руи принсипи гуногунтаркибӣ муқаррар менамояд. Дар ин ҳолат чи қадаре, ки арзиши мол ва воситаҳои нақлиётӣ зиёд бошад, меъёри пардохтҳои гумрукӣ ҳамон қадар баланд мешавад. Ҳолон ки таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки пардохтҳои гумрукӣ новобаста аз арзиши мол бояд ягона бошанд. Зеро барасмиятдарории гумрукӣ расонидани хизматрасонии муқарраршударо аз ҷониби нозири гумрукӣ, ки барои ҳама гуна амалиёт новобаста аз ҳаҷм ва арзиши он баробар вақт сарф менамояд, пешбинӣ менамояд.

Аз ибтидои истиқлолият то имрӯз дар раванди ислоҳоти моликияти давлатӣ аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқи барномаҳо ва нақшаҳои қабулгардида татбиқи амалии як қатор чорабиниҳои стратегӣ гузаронида шуда, дар натиҷа тибқи талаботи қонунгузорӣ зиёда аз дувоздаҳ ҳазор иншоотҳои давлатӣ, аз ҷумла 1345 адад корхонаҳои миёнаю калон ба бахши хусусӣ дода шуданд.

Аз миқдори умумии иншоотҳои хусусигардида ба соҳаҳои кишоварзӣ 2963 адад, хизмати маишӣ 2419 адад, савдо 1972 адад, хӯроки умумӣ 727 адад, сохтмон 551 адад, саноат ва энергетика 566 адад, нақлиёт ва алоқа 483 адад иншоотҳо рост меоянд.

Новобаста аз иҷро гардидани вазифаҳои гузошташуда дар баъзе мавридҳо дигаргунсозии шакли моликият натиҷаи дилхоҳ надодааст, ки сабаби асосии чунин ҳолат ин пеш аз ҳама ба шароити нави иқтисодӣ мувофиқ нагардидани механизми хоҷагидорӣ мебошад.

Аз ин лиҳоз, дар баробари дигаргуншавии шакли моликият ҳалли доираи васеи масъалаҳо дар сатҳҳои макроиқтисодӣ ва микроиқтисодӣ зарур мебошад.

Инчунин қабл аз хусусигардонии корхонаҳои истехсолии давлатӣ бояд нақшаҳои сармоягузорӣ ва истехсолии харидорони довтолаб пурра омӯхта шаванд.

Бинобар ин, барои таъмини фаъолияти босамари корхонаҳои истеҳсолии чумхурӣ қорӣ намудани механизми хоҷагидорӣ муносиб ба талаботҳои муосир мувофиқи мақсад мебошад.

Тавре Президенти кишвар дар Паёми имсолаи худ ба Маҷлиси Олии мамлакат иброз дошт, бо назардошти тамоюлҳои рушди ҷаҳони муосир зарур аст, ки ислохотро доир ба тавсеаи соҳибкориву бахши хусусӣ идома дода, иҷрои хуччатҳои қабулгардида таъмин карда шаванд ва дар хусуси боз ҳам беҳтар намудани фазои сармоягузориву рушди бахши хусусӣ чораҳои зарурии иловагӣ андешида шаванд.

Инчунин, бо мақсади беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ, ҷалби сармоя ва дастгирии бахши хусусӣ, инчунин пурзӯр намудани кафолату уҳдадорихои сармоягузoron зарур аст, ки бо назардошти риояи стандартҳои байналмилалӣ оид ба тақмили низоми қонунгузорӣ ва механизмҳои байналмилалии кафолати сармоя ва созишномаҳои сармоягузорӣ тадбирҳои заруриро роҳандозӣ карда шавад.

Яке аз роҳҳои мусоидат ба ҷалби васеи сармоя ба иқтисодиёти мамлакат, ташкили низоми “Равзанаи ягона” барои ҷалби сармоягузориҳо мебошад, ки дар аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон самараи назарраси худро нишон додааст.

Тибқи тадқиқотҳои байналмилалӣ, ки фаъолияти мақомоти давлатиро оид ба ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар асоси низоми “Равзанаи ягона” дар мамлакатҳои гуногуни ҷаҳон мавриди омӯзиш қарор додаанд, ба ҳар як доллари ба ташкили чунин мақомот маблағгузоришуда 189 доллар сармоягузориҳои мустақими нав рост меояд.

Низоми “Равзанаи ягона” барои сармоягузoron дар доираи мақомоти миллӣ оид ба ҷалби сармоягузориҳо дар зиёда аз 100 мамлақати ҷаҳон ба роҳ монда шуда, фаъолияти пурсамар менамоянд. Фаъолияти аксарияти онҳо ба сармоягузороне, ки намояндагони соҳибкорӣ хурд ва миёна мебошанд, равона карда шудаанд.

Ин низом барои сармоягузoron анҷом додани маҷмӯи хизматрасониҳои зарурии давлатиро дар як марказ пешбинӣ менамояд, ки он бояд имконияти қабул, пешниҳоди хуччатҳо ва баррасии онҳоро дар намуди электронӣ, инчунин дастрасии мунтазами сармоягузoronро ба иттилоот оид ба ҳолати коркарди хуччатҳои супоридашуда ва қарорҳои идоракунии тибқи онҳо қабулгардида таъмин намояд.

Савол ба миён меояд, ки чунин мақомот чи гуна фаъолият мекунад ва барои чи зарур аст? Масалан, ширкатҳои азиме, ки нияти сармоягузорӣ намуданро ба иқтисодиёти мамлақати хориҷӣ доранд, метавонанд маблағҳои зиёдро барои таҳлили имкониятҳои сармоягузории худ ба мамлақати сармоягузоришаванда, омӯзиши қонунгузории миллӣ, вохурӣ бо мансабдорон, дидани мавзӯҳои сармоягузории имконпазир сарф намоянд. Лоихаҳои маблағшон калон одатан чунин хароҷотро асоснок карда метавонанд.

Аммо ба души соҳибкорон ва сармоягузорони хурду миёна чунин хароҷот бори гарон мешавад. Илова бар ин сармоягузoron вақти зиёдро

барои дарёфти иттилооти зарурӣ дар як қатор вазорату идораҳое, ки самти фаъолиятшон бевосита бо ҷалби сармоягузoron алоқаманд нест, сарф менамоянд.

Масалан, яке аз сармоягузoronи хориҷӣ, Раиси Ширкати генералии тиҷорати ал-Заҳим ва Малхотра Фейсал Абдулазиз ал-Заҳим дар татбиқи лоиҳаи сохтмони меҳмонхонаи «Шератон» дар Душанбе бо мушкилӣ дучор мегардад, ки метавонад анҷоми корҳои баистифодадиҳии меҳмонхонаро дар муҳлати муқарраршуда ба таъхир андозад.

Бояд қайд намуд, ки лоиҳаи сохтмони меҳмонхонаи Шератон яке аз аввалин сармоягузориҳои давлати Қувайт дар Тоҷикистон буда, он бояд бе мушкили назаррас ба анҷом расонида шавад, то ин ки назари сармоягузoronи Қувайтиро ба Тоҷикистон ба самти манфӣ тағйир надиҳад. Илова бар ин, меҳмонхонаи Шератон яке аз иншооти муҳим барои баргузори саммити навбати Созмони Ҳамкориҳои Шанхай (СҲШ - ШОС), ки дар шаҳри Душанбе дар моҳи сентябр ба нақша гирифта шудааст, ба ҳисоб меравад.

Бо мақсади ҳалли мушкили худ ин сармоягузор ба якҷанд вазорату идораҳо, аз ҷумла дафтари Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳокимияти маҳалии шаҳри Душанбе, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муроҷиат менамоянд, аммо ба мушкилоти худ ҳал намеёбад. Баъд аз ин ба Сафири Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давлати Қувайт Зубайдулло Зубайдов мактуб навишта, машварат мепурсад, ки барои ҳалли мушкилоти худ ба кучо муроҷиат намояд. Вобаста ба ин Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давлати Қувайт ба Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мактуб фиристода, мушкилоти Ширкати генералии тиҷорати ал-Заҳим ва Малхотра ҷиҳати татбиқи лоиҳаи сохтмони меҳмонхонаи «Шератон» дар Душанбе баррасӣ менамояд. Дар навбати худ Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мактуб навишта, барои ҳалли мушкилоти ширкати мазкур мусоидат мепурсад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ин мақсад ба Вазорати рушди иқтисод ва савдои, Вазорати молия, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ, Хадамоти Гумрук ва Кумитаи надоз супориши медиҳад, ки мушкилоти сармоягузори хориҷӣ баррасӣ гардида, ҷиҳати ҳалли он тадбирҳо андешида шаванд.

Оид ба мушкилоти сармоягузoronи хориҷӣ дар мамлакати мо мисолҳои зиёд овардан мумкин аст, ки онҳо симои сармоягузории Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар арсаи байналмилалӣ коста мегардонанд.

Аз ҷумла, Вазорати корҳои хориҷии Амрико дар як гузориши нави худ изҳор менамояд, ки то ба имрӯз меъёрҳои арзёбии пешниҳодҳои сармоягузорӣ муайян нашуда, сармоягузори эҳтимолӣ бояд аз нигоҳи тақрибан ҳамаи мақомоти марбутани давлатӣ гузарад. Ҳоло он ки сармоягузор метавонист, танҳо бо ниҳоде кор кунад, ки масъули сармоягузориҳо мебошад.

Дар натиҷаи мавҷудияти чунин мушкилот ҷиҳати ҷалби сармоягузориҳо маблағҳои зиёде, ки метавонистанд ба иқтисодиёти

ватанамон барои бунёди корхонаҳои нави истеҳсоли сармоягузори карда шаванд, аз даст мераванд ва ба мамлакатҳои дигари ҳамсоя, ки бо таваҷҷӯҳи хос бо сармоягузори ҳамкориҳои самаранок ба роҳ мемонанд, сармоягузори карда мешаванд.

Дар чунин шароит бо мақсади ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ва баҳисобгирии он беҳтар намудани фазои сармоягузори дар мамлакат, аз ҷумла таъмини муколамаи озод ва ҳамкориҳои тарафайни байни соҳибкорон ва давлат тавассути ташкили низоми «Равзанаи ягона» барои сармоягузори ба мақсад мувофиқ мебошад.

Таъсиси низоми «Равзанаи ягона» барои ҷалби сармоягузориҳо метавонад барои ҷалби бештари сармоягузориҳои хориҷӣ ба соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии мамлакат нақши муҳим бозида, диққати маҳсури ба коркарди маҳсулоти пешқадами технологӣ, мусоидат ба рушд ва интиқоли технологияҳои нав, муосирнамоӣ (модернизатсия), баланд бардоштани иқтидори истеҳсоли ва рақобатпазирии сохторҳои истеҳсоли соҳаҳои гуногуни саноат равона созад.

Низоми «Равзанаи ягона» барои ҷалби сармоягузориҳо метавонад ба амалигардонии чунин мақсадҳо мусоидат намояд:

-тарғиб намудани Тоҷикистон ҳамчун мамлакати дорои фазои мусоиди сармоягузори;

-ташкили фаъолият ҷиҳати паҳн намудани маълумот оид ба бартариятҳои рақобатии Тоҷикистон ва мусоидат ба ҷалби сармояи ватанӣ ва хориҷӣ;

-дастгирии иттилоотию машваратӣ оид ба масъалаҳои молиявӣ, ҳуқуқӣ ва андозӣ ҳангоми амалигардонии лоиҳаҳои сармоягузори дар ҳама марҳилаҳои фаъолияти сармоягузори соҳибкорон. Ба сармоягузори имконпазир машварат додан оид ба роҳҳои самараноки истифодаи маҷмуи имтиёзҳои, ки мамлакат барои онҳо пешниҳод менамояд;

-таъмини босуръат гузаронидани расмиҳои маъмури, мусоидат ба сармоягузори имконпазир барои ба роҳ мондани робита бо сохторҳои давлатӣ ва гирифтани ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ, ки барои амалигардонии лоиҳаи сармоягузори, зарур мебошанд;

-дастгирӣ дар муайян намудани макони ҷойгир намудани фаъолияти соҳибкорӣ, амалигардонии хизматрасониҳои баъдилоиҳавӣ, ки ба устувор намудани мавқеи сармоягузори воқеӣ ва дастгирии рушди фаъолияти онҳо ба сатҳи нисбатан баланд равона карда шудааст;

-гузаронидани экспертизаи техникӣ ва молиявӣ иқтисодӣ;

-дарёфти шароити ватанӣ ва воситаҳои иловагӣ барои амалигардонии лоиҳаи сармоягузори.

Бо назардошти он, ки низоми «Равзанаи ягона» барои сармоягузори анҷом додани маҷмуи хизматрасониҳои зарурии давлатиро дар як марказ пешбинӣ менамояд, он бояд имконияти қабул, пешниҳоди ҳуҷжатҳо ва баррасии онҳоро дар намуди электронӣ, инчунин дастрасии мунтазами сармоягузорино ба иттилоот оид ба ҳолати

коркарди хуччатҳои супоридашуда ва қарорҳои идоракунии тибқи онҳо қабулгардида таъмин намояд.

Бинобар ин, низоми «Равзанаи ягона» барои сармоягузoron бояд хати ягонаи телефонӣ ва сомонаи интернетиро соҳиб бошад, ки робитаи бевоситаро бо сармоягузoron таъмин карда тавонад. Дар сомонаи равзанаи ягона бояд маълумоти зарурӣ оид ба фазои сармоягузории мамлакат, сохтори соҳавии иқтисодиёти миллӣ, имкониятҳо ва имтиёзҳо ҳангоми сармоягузорӣ ба соҳаҳои иқтисодиёт бо се забон (тоҷикӣ, русӣ, англисӣ) ҷойгир карда шаванд. Дар сомона инчунин нақшаи бунёди объектҳои инфрасохторӣ, ки номгуӣ барномаҳои мақсаднок, нақшаҳои сармоягузории монополияҳои табиӣ, маълумот оид ба арзиши корҳо ва мӯҳлати ба истифода додани объектҳоро дар бар мегирад, ҷойгир карда шуда, ба он бояд доимо маълумоти нав ворид карда шавад.

Ҳангоми мурочиат намудан ба мақомот барои ҷалби сармоягузориҳо қормандони он бояд ба сармоягузoron дар интиҳоби лоиҳаи мувофиқи сармоягузорӣ ва шарҳи муфассали қонунгузории миллӣ вобаста ба лоиҳа машварат диҳанд. Инчунин қормандони мақомот барои ҷалби сармоягузориҳо бояд лоиҳаро дар ҳама марҳалаҳо роҳандозӣ намуда, қорро бо мақомоти марказӣ ва маҳаллии ҳокимият осон намоянд. Инчунин расмиёти интиҳоби лоиҳаҳои сармоягузорӣ, тартиби пешниҳоди қафолати давлатӣ ва муҳлати қабули қарорҳо вобаста ба амалигардонии онҳо содда қардан лозим аст.

Дар аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон ҷунин хизматрасонӣ барои сармоягузoron ройгон буда, фаъолияти мақомотро дар доираи низоми равзанаи ягона давлат маблағгузорӣ менамояд, ки минбаъд хароҷоти худро ба маротиб бештар аз ҳисоби ташкили ҷойҳои нави қорӣ ва андозҳо аз қорхонаҳои амалқунанда руйпӯш менамоянд.

Дар қоробари мамлакатҳои тараққикарда фаъолияти мақомот барои ҷалби сармоягузорӣ дар мамлакатҳои рӯ ба инқишоф низ имкониятҳои васеи ҷалби сармояи қоричиро фароҳам меоранд. Мувофиқи ҳисоботи Бонки Ҷаҳонӣ «Таҷрибаи беҳтарини ҷалби сармоягузорӣ-2011» дар ҷаҳон беҳтарин агентҳои қорои ҷалби сармоягузорӣ агентҳои Малайзия (MIDA), Британияи Қабир (UK Trade and Investment), Шотландия (Scottish Enterprise/SDI), Қоста-Рика (CINDE) и Қолумбия (Invest in Bogota) эътироф гардиданд.

Дар ин самт баъзе мамлакатҳои рӯ ба инқишоф тавонистанд дар мӯҳлати кӯтоҳ ба муваффақиятҳои назаррас ноил шаванд. Масалан, тибқи ҳисоботи Бонки Ҷаҳонӣ оид ба фаъолияти агентҳои сармоягузорӣ дар тамоми ҷаҳон (Global Investment Promotion Benchmarking 2009), яке аз мамлакатҳои босуръат рушдёфтаистода Никарагуа мебошад, ки Агентии PRONicaragua-ро дар соли 2002 дар заминаи шарикии давлат ва баҳши хусусӣ ташкил намуд. Дар давраи солҳои 2002-2006, вақте ки Бонки Ҷаҳонӣ аввалин бор самаранокии ҷалби сармоягузориҳоро ба Никарагуа мавриди тадқиқот қарор дод, сармоягузориҳои мустақими қоричӣ дар як сол ба ҳисоби миёна 246 млн. доллари ИМА-ро ташкил доданд. Дар натиҷаи тадқиқоти дигари соли 2009 муайян гардид, ки

нишондиҳандаи миёнасолна ду маротиба зиёд шуда ба 488 млн. доллари ИМА баробар шуд. Ҳамзамон сармоягузориҳои аз тарафи агентии PRONicaragua ҷалбшуда на ба дастгирии соҳибкории бомуваффақият амалкунанда, балки ба ташкили корхонаҳои нав равона карда шуданд.

Бояд қайд намуд, ки агентии Никарагуа новобаста аз қонунгузорию танзимкунанда бевосита ба Президенти мамлакат тобеъ буда, ба шӯрои мудирони он намояндагони бахши хусусӣ дохил карда шудаанд. Дар агентии мазкур 25 корманди штатие, ки забони хоричиро медонанд ва таҷрибаи бои кориро дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодӣ соҳиб мебошанд, фаъолият менамоянд.

Дар мамлакатҳои рӯ ба инкишоф роҳбари агентии фаъолиятшон бомуваффақият одатан шахсони муҳим дар низоми ҳокимият мебошанд. Масалан, роҳбари Агентии Туркия барои ҷалби сармоягузориҳо моҳе ду маротиба оид ба фаъолияти сохтор бевосита ба сарвазири мамлакат ҳисобот медиҳад.

Бонки Ҷаҳонӣ панҷ шакли ташкилии мақомотро оид ба сармоягузориҳо ҷудо менамояд. Чунин мақомот метавонад ҷузъи сохтори вазорат, ҷузъи дастгоҳи ҳукумат ва ё ҷузъи маъмурияти президент, вазорати алоҳида ва ё агентии мустақил бошад.

Дар баробари ин, тавре таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, самаранокии аз ҳама баландро агентии бо сохторҳои давлатӣ дар фаъолияти тарафайн қарордошта соҳиб мебошанд.

Ҳамзамон Бонки Ҷаҳонӣ қайд мекунад, ки модели агентие, ки бевосита тобеи ягон вазорат аст, номатлуб мебошад. Зеро сармоягузoron мехоҳанд бо сохтори мустақиле ҳамкорӣ намоянд, ки дар он мутахассисони варзида бо таҷрибаи бои соҳибкории хусусӣ фаъолият менамоянд. Чунин мутахассисон барои ҳамкорӣ намудан бо сармоягузoron назар ба хизматчиёни давлатӣ бештар мувофиқанд.

Тибқи ақидаи коршиносони Бонки Ҷаҳонӣ омӯзиши таҷрибаи байналмилалӣ аз дигар мамлакатҳои ру ба инкишофе, ки ташкили чунин агентӣ ба афзоиши ҷалби СМХ мусоидат намуд, ба мақсад мувофиқ мебошад.

Масалан, дар Федератсияи Россия асосан агентии минтақавии сармоягузорӣ ҳамкориро бо сармоягузорони хоричӣ амалӣ мегардонанд, ки айни замон шумораи онҳо 54 ададро ташкил медиҳад. Аммо муваффақияти назаррасро дар ҷалби сармоягузориҳо танҳо он минтақаҳои (вилояти Калуга, Тоттористон) ноил гардиданд, ки агентии онҳо ба сармоягузорони хоричӣ таваччуҳи хоса зоҳир намуда, тибқи низоми “Равзанаи ягона” маҷмӯи хизматрасониҳои машваратӣ иттилоотиро ба сармоягузорони хоричӣ аз як марказ пешниҳод мекунад. Агентии сармоягузорию ин минтақаҳо расмиёти маъмурии вобаста ба лоиҳаҳои сармоягузориро дар ҳамаи марҳилаҳо роҳандозӣ намуда, монетаҳои маъмуриро бартараф месозанд.

Аз ҷумла дар вилояти Калуга, ки яке аз минтақаҳои сусттаракқикарда ва дотатсионии Россия ба ҳисоб мерафт, дар ҳудуди

паркҳои саноатӣ 140 лоиҳаи сармоягузорӣ дар ҷараёни татбиқ қарор дошта, 17 истеҳсолоти нав фаъолияти худро оғоз намуд. Дар маҷмӯъ корхонаҳои хурд ва миёнаи минтақа қариб 20 ҳазор ҷойҳои нави корӣ ташкил намуданд.

Тибқи маълумоти намоёндагони ҳокимияти вилояти Калуга ба 1 рубли ба ташкили инфрасохтори паркҳои саноатӣ маблағгузоришуда 12 рубл сармоягузориҳои мустаким рост меояд. Даромадҳои андозӣ аз сармоягузориҳои соли 2006 то соли 2013 қариб 46 млрд рубро ташкил намудааст, ки аз онҳо қариб 20 млрд. рубл ба буҷети вилоят ва боқимонда ба буҷети федералӣ ворид гардиданд. Агар хароҷоти ба ташкили инфрасохтори паркҳои саноатӣ қариб 15 млрд. рубро ташкил карда бошанд, имрӯз онҳо аллақай пурра ҷуброн гардидаанд).

Дар шароити мавҷуд набудани агентии миллии оид ба ҷалби сармоягузориҳо, тибқи ақидаи коршиносони Бонки Ҷаҳонӣ, яқин аст, ки мамлакатҳо барои ҷалби сармоягузориҳо рақобат мекунанд. Бинобар ин ташкили Агентии миллии оид ба ҷалби сармоягузориҳо тибқи низоми Равзанаи ягона дар мамлакат метавонад масъалаи бартараф намудани монеаҳои маъмурӣ ва дигар монеаҳои рақобати номукамалро барои ҷалб намудани сармоягузориҳо ҳал намуда, дар ин раванд нақши роҳандозиро иҷро намояд.

Бо назардошти нуқтаҳои қайдгардида, бо мақсади дар як марказ муттаҳид намудани маҷмӯи хизматрасониҳои машваратӣ иттилоотӣ ба ширкатҳои соҳибкорӣ ватанию хориҷӣ ва соддаву осон намудани ҷараёни сармоягузорӣ ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ, зарурати ба роҳ мондани низоми “Равзанаи ягона” барои сармоягузориҳои муҳим арзёбӣ мегардад.

Таҷрибаи мамлакатҳо нишон медиҳад, ки аз ҳисоби ҳамкорӣ самаранок бо сармоягузориҳои ва соҳибкдорон, дастгирии лоиҳаҳои саноатӣ ва аз ҷиҳати технологӣ баланд суръати баланди рушди иқтисодӣ дар минтақа ва муосирнамоии базаи истеҳсолӣ, самаранокӣ ва ҳосилнокии меҳнат таъмин карда мешавад. Бо чунин роҳ дар Федератсияи Россия ва Қазоқистон соҳаҳои саноати мошинсозӣ, хурокворӣ ва металлургия муосир кунонида шуданд.

Дарк кардан зарур аст, ки барои мамлакат нишон додани суръати баланди рушди устувори иқтисодӣ амалигардониҳои яқиндор лоиҳаҳои калони сармоягузорӣ кофӣ нест. Зарур аст, ки инқилоби воқеии технологӣ, муосирнамоии ҷиддии технологӣ ва техникаи корхонаҳои фаъолияткунандаи истеҳсолии ватанӣ ба амал оварда шавад.

Дар шароити рақобати шадиди бозорӣ моро зарур аст, ки тавассути ташаккул додани саноати миллии рақобатпазиру самаранок, навсозии техникаву технологияи корхонаҳои саноатӣ, фароҳам овардани шароити мусоид барои соҳибкорӣ истеҳсолӣ коркарди харчи пурраи ашёи хоми ватаниро мунтазам таъмин кунем.

Вобаста ба ин, Президенти кишвар дар паёми имсолаи худ ба Маҷлиси Олии кишвар пешниҳод намуд, ки солҳои 2014-2020 давраи дастгирии соҳибкорӣ истеҳсолӣ ва рушди саноат дар самти коркарди ашёи хоми ватанӣ эълон карда шавад.

Тавре таҷрибаи ҷаҳонӣ шаҳодат медиҳад, яке аз роҳҳои самарноки ноил гардидан ба рушди саноатии иқтисодии милли дар асоси ҷорӣ намудани техника, технологияҳои пешқадам ва инноватсияҳо ташкили кластерҳо (муттаҳиднамоии истехсолкунандагон, коркардкунандагон, фурӯшандагон, содиротчиён, таъминкунандагони ашёи хом ва ғайра) ба ҳисоб меравад. Хусусан дар марҳилаи баромадан аз бӯҳрони иқтисодӣ, ҳангоме, ки дигар усулҳои анъанавии диверсификатсияи иқтисодӣ самарои лозимӣ намедиҳанд, модели кластери ташкили соҳибкорӣ ҳамчун воситаи мувофиқи муосирнамоии иқтисодӣ ба худ ҳамто надорад. Вобастагии тарафайни байни равандҳои кластеризатсия, баланд шудани рақобатпазирӣ ва рушди фаъолияти инноватсионӣ зухуроти нави иқтисодие мебошад, ки имконияти тоб оварданро ба фишори рақобати глобалӣ ва ҷавобгӯ буданро ба талаботи рушди миллию минтақавӣ таъмин менамояд.

Коршиносон кластерро ҳамчун гурӯҳи марказонидашудаи ширкатҳои ба ҳамдигар алоқаманду аз ҷиҳати ҷуғрофӣ наздик ва дигар ташкилотҳои бо онҳо вобастаро, ки дар соҳаи муайян фаъолият намуда якдигарро пурра менамоянд ва бартариятҳои рақобатии ширкатҳои алоҳида ва кластерро дар маҷмӯъ пурзур мекунанд, тавсиф медиҳанд.

Кластерҳо ҳамчун комплексҳои афзалиятноки байнисоҳавӣ сатҳи баланди ҳамгироиро таъмин намуда, рушди саноатии иқтисодӣро муайян менамоянд. Модели кластери рушди иқтисодӣ ин пеш аз ҳама технологияи муосири идоракунӣ мебошад, ки ба баланд бардоштани рақобатпазирии соҳаҳои алоҳида, минтақа ва ҳамчунин мамлакат дар маҷмӯъ мусоидат менамояд.

Нуктаи назараи кластери рушди иқтисодӣ чунин маъно дорад, ки як соҳа наметавонад дар алоҳидагӣ аз дигар соҳаҳо арзёбӣ гардид ва бояд ҳамчун қисми маҷмӯи соҳаҳои ба ҳамдигар алоқаманд омӯхта шавад. Ташаккули соҳаи бунёдӣ ҳамчун омил рушди дигар соҳаҳо – таъминкунандагон ва истеъмолкунандагон, доираи ҳадамот, баромад намуда кластери фаъолияти иқтисодиро ташкил медиҳанд. Унсурҳои муҳими кластерҳо корхонаҳои калон, ки молу ҳадамоти асосии кластери мазкурро ташкил медиҳанд, корхонаҳои хурду миёнаи аз ҷиҳати технологӣ баланд, ки ба сифати таъминкунандагони ашёи хом, таҷҳизот, ҳадамоти васлнамой ва махсусгардонидашуда барои корхонаҳои калон баромад мекунанд, корхонаҳои инфрасохторӣ, паркҳои технологӣ, донишгоҳҳо, ташкилоти ҷамъиятӣ (палатаҳои тижоратии саноатӣ, ассоциатсияҳои соҳавӣ ва альянсҳо) ба ҳисоб мераванд.

Таҷрибаи ҷаҳонӣ шаҳодат медиҳад, ки дар давоми ду даҳсолаи охир раванди ташаккули кластерҳо фаъолон авҷ гирифтааст. Дар маҷмӯъ, тибқи баҳогузори коршиносон, дар замони муосир кластерҳо 50%-и иқтисодии мамлакатҳои пешқадамро фаро гирифтааст.

Дар ИМА дар доираи кластерҳо зиёда аз нисфи корхонаҳо фаъолият намуда ҳиссаи онҳо дар ММД зиёда аз 60 %-ро ташкил медиҳад. Дар мамлаки Иттиҳоди Аврупо зиёда аз 2000 кластер амал мекунад, ки дар онҳо 38%-и қувваи корӣ машғул мебошад.

Кластерҳо ба пуррагӣ соҳаи саноати чунин мамлакатҳои Иттиҳоди Аврупоро ба монанди Дания, Финляндия, Норвегия, ва Шветсия фаро гирифта асоси сиёсати иқтисодии онҳоро ташкил медиҳад. Аз 31 давлати аврупоӣ 26 давлат барномаҳои миллии кластериро таҳия намуда ба роҳ мондаанд.

Барои муайян намудани аҳамияти рушди кластерҳои истеҳсоли барои иқтисодиёти Аврупоӣ Меморандуми кластери аврупоиро низ метавон ба сифати мисол номбар намуд, ки дар Конфронси аврупоӣ бахшида ба кластерҳо ва инноватсияҳо дар Стокгоlm 22-23 январи соли 2008 муаррифӣ гардид. Меморандум ба роҳҳои ҳавасмандгардонии инноватсияҳо дар давлатҳои Аврупо тавассути рушди кластерҳо бахшида шуда буд.

Раванди ташаккули кластерҳо ҳамчунин дар Осиёи Ҷанубу Шарқӣ, аз ҷумла Хитой, Сингапур (нефтехимия), Ҷопон (автомобилсозӣ) ва дигар мамлакатҳо фаъолона суръат мегирад. Имрӯз дар Хитой зиёда аз 60 минтақаи махсус-кластерҳо ташкил шудаанд, ки дар онҳо 30 ҳазор корхона бо 3,5 млн. нафар кормандон фаъолият намуда ба онҳо ба маблағи зиёда 200 млрд. доллари ИМА дар як сол фуруши маҳсулот рост меояд.

Дар мамлакатҳои ҷаҳон нуктаи назари кластери рушди иқтисодиёт дар сатҳи давлатӣ фаъолона амалӣ карда мешавад. Рушди кластерҳо унсури ҷудонопазири сиёсати инноватсионии давлат ба ҳисоб меравад.

Баланд бардоштани рақобатпазирӣ тавассути ташаббусҳои кластерӣ ба унсури асосии стратегияҳои рушди аксарияти мамлакатҳо мубаддал гардидааст. Таҳлили зиёда аз 500 ташаббуси кластерӣ, ки дар давоми 10 соли охир дар 20 мамлакатҳои ҷаҳон гузаронида шудааст, нишон медиҳад, ки рақобатпазирӣ баланди ин мамлакатҳо дар мавқеи устувори кластерҳои онҳо – унсури пешбарандаи рақобатпазирӣ асос меёбад.

Ба роҳ мондани сиёсати кластерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад ба сифати яке аз мақсадҳои афзалиятноки Стратегияи миллии Рушд баромад намуда гузаришро ба иқтисодиёти инноватсионӣ, ки дар техника ва технологияҳои пешқадам, донишҳои нав асос меёбад таъмин намояд. Дар марҳалаи ибтидоӣ сиёсати кластерӣ ба васеъ намудани бартариятҳои рақобатии иқтисодиёти миллии дар чунин соҳаҳои анъанавӣ ба монанди энергетика, соҳаи аграрӣ, истихроҷ ва коркарди захираҳои табиӣ мусоидат намуда ҳамзамон шароитҳои мусоидро барои ташаккули кластерҳои инноватсионии аз ҷиҳати технологӣ баланд дар минтақаҳои дорои инфрасохтори зарурӣ фароҳам меорад. Тавассути кластерҳо метавон гузаришро ба иқтисодиёти рақобатпазир дар асоси технологияҳои муосир ва инноватсияҳо таъмин кунад.

Бояд қайд намуд, ки дар марҳалаи шомил гардидани Тоҷикистон ба Созмони Ҷаҳонии Савдо ва низоми байналмилалӣ тичорат зарурияти ба роҳ мондани кластерҳои иқтисодӣ боз ҳам зиёд мешавад. Зеро кластерҳо ба рушди инноватсионии соҳаҳои иқтисодиёти миллии, истеҳсоли маҳсулоти тайёри дорои сифати баланди мутобиқ ба стандартҳои ҷаҳонӣ ва қобили рақобат такони ҷиддӣ бахшида, инчунин

ба зиёд шудани гардиши савдои хориҷӣ, ғоидаовар гардидани истеҳсоли молҳои ватаниӣ ба содирот нигаронидашуда, болоравии маърифатнокии соҳибкорони ватанӣ ва афзоиши сармоягузори хориҷӣ мусоидат менамоянд.

Одатан сиёсати кластерӣ ҳамчун алтернативаи чорабиниҳои дастгирии корхонаҳо ва ё соҳаҳои алоҳидаи ватанӣ дар доираи сиёсати анъанавии саноатӣ амалӣ гардонида мешавад.

Ҷузъи ҷудонашавандаи таъминоти инфрасохтори стратегияи кластерӣ ташкили бизнес-инкубаторҳо, технопаркҳо, минтақаҳои озод ва махсуси иқтисодӣ мебошанд, ки моҳиятан катализатори ташкилҳои кластерҳои саноатӣ мебошанд.

Дар чунин мамлакатҳо ба монанди Венгрия, Полша, Словения ва Чехия рушди ташаббусҳои кластерӣ тавассути низоми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ нисбатан самаранок амалӣ гардида бо ин роҳ дар рейтингҳои рақобатпазирии глобалии Форуми Ҷаҳонии Иқтисодӣ мавқеи баландро дар қатори 30 мамлакати рақобатпазирӣ ҷаҳон таъмин намуд.

Чорабиниҳо оид ба ташкил ва рушди кластерҳо солҳои охир ҳамчунин дар мамлакатҳои ИДМ, аз ҷумла Беларус, Қазоқистон ва Россия истифода шуда истодааст.

Доҳилшавии ширкатҳо ба кластер мақоми онҳоро баланд бардошта ба зиёд шудани тавачҷӯҳ нисбати мамлакат ва ширкатҳои он аз тарафи агентҳои молиявӣ, баланд шудани нуфузи байналмилалӣ ва машҳур гардидани тамғаи тиҷоратии онҳо мусоидат менамояд, ки ин ба ҷалби боз ҳам бештари сармоягузориҳо ба мамлакат мусоидат менамояд.

Дар заминаи нуқтаҳои қайдгардида, бо мақсади ҷалби бештари сармояи хориҷӣ ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ, рушди соҳаҳои саноат ва вусъат бахшидани содироти маҳсулоти тайёр ба хориҷи кишвар, ба роҳ мондани сиёсати кластерӣ дар Тоҷикистон аз манфиат ҳолӣ намебошад.

Аз ин лиҳоз, пешниҳоди масъалаи мазкур барои баррасӣ дар яке аз ҷаласаҳои Шӯрои машваратӣ мувофиқи мақсад аст.

2.5.2. Рушди соҳибкорӣ дар бахши кишоварзӣ

Бахши кишоварзӣ яке аз бахшҳои муҳими иқтисодиёти миллӣ мебошад, ки ба он аз зиёда аз 60 Ҷоизи шугли аҳоли ва қариб 20 Ҷоизи Маҷмуи Маҳсулоти Доҳилии кишвар рост меояд. Пахта 60 Ҷоизи тамоми маҳсулоти хоҷагии қишлоқро ташкил намуда, содироти он 15 Ҷоизи тамоми даромади асбӯриро аз содирот таъмин менамояд. Аммо бо вучуди рушди нокифояи саноати коркарди пахта, он дар намуди ашёи хом содир карда мешавад, ки иқтисодиёти мамлакатро ба тағйироти нархҳои ҷаҳонӣ ҳассос мегардонад.

Ба ғайр аз наҳи пахта, 95 Ҷоизи содироти маҳсулоти кишоварзиро меваю сабзавот ташкил медиҳад. Аз ҷумла хушкмева ва пиёз 80 Ҷоизи тамоми содироти маҳсулоти кишоварзиро ташкил медиҳанд. Дар соли 2013 содироти хушкмева зиёда аз 40 млн. доллари ИМА-ро ташкил дод.

Тоҷикистон 2 фоизи содироти ҷаҳонии хушкмеvaro таъмин намуда, дар ҷаҳон аз руи ин нишондиҳанда ҷои 11-умро ишғол менамояд.⁸

Бояд қайд кард, ки 76 фоизи аҳолии камбизоати мамлакат дар деҳот умр ба сар бурда, даромади онҳо аз ғаёолияти кишоварзӣ ва муҳочирати меҳнатӣ вобастагии зиёд дорад. Дар баҳши кишоварзӣ 40 фоизи аҳолии деҳот ғаёолият менамояд, аз ҷумла 23 фоизи онҳоро коргарони хоҷагиҳои оилавии деҳқонӣ ташкил медиҳанд, ки ба ҷавонони синни 15-25 сола 35 фоиз ва занон 41 фоизи коргарони хоҷагиҳои оилавии деҳқонӣ рост меояд. 20 фоизи аҳолии деҳот бо хизматрасониҳо ба хоҷагиҳои деҳқонӣ машғул буда, зиёда аз 38 фоизи аҳолии аз ҷиҳати иқтисоди ғаёоли деҳот берун аз баҳши кишоварзӣ ғаёолият менамоянд. Ҳамзамон 10 фоизи аҳолии деҳоти мамлакат ҷойи кор надорад ва ё дар ҷустуҷӯи он аст.

Дар натиҷаи ислоҳоти назарраси Ҳукумати мамлакат дар баҳши кишоварзӣ суръати рушди он дар солҳои 2000-2003 11,3 фоизро ташкил дода, дар солҳои 2008 -2011 ба 5,3 фоиз баробар шуд. Рушди назарраси кишоварзӣ ва афзоиши якбораи интиқоли маблағҳои пулии муҳочирон ба пастшавии сатҳи камбизоатӣ дар деҳот аз 74 фоиз дар соли 2003 то 35,6 фоиз дар соли 2013 мусоидат намуд.

Дар баробари ин сатҳи ҳосилнокии замин ва меҳнат дар баҳши кишоварзӣ нисбат ба мамлакатҳои минтақаи Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ ҳоло ҳам пасттарин мебошанд. Аз соли 2008 инҷониб ҳосили ғалладона нисбат ба мамлакатҳои ҳамсоя зиёд шуд, вале аз мамолики Аврупо пасттар аст. Саршумори чорво зиёд шуда бошад ҳам, бо вучуди кам будани ҷарогоҳҳо, хуроки нокифоя ва шароити номусоиди нигоҳдорию парвариши чорво истехсоли маҳсулоти шири ҳатто назар ба мамлакатҳои ҳамсоя камтар аст.

Дар натиҷа ҳосилнокии пасти кишоварзӣ ба сатҳи даромад ва камбизоатӣ дар деҳот ва тавозуни номуътадили тичорати берунаи мамлакат таъсири манфӣ мерасонад. Даромади рузафзуни дохилӣ бо даромади баланди муҳочирони меҳнатӣ алоқаманд буда, ба афзоиши воридоти маҳсулоти кишоварзӣ мусоидат менамояд. Кам шудани даромад аз содирот бо кам шудани парвариши пахта ва тағйирёбии нархи он вобаста мебошанд.

Ҳамзамон ҳаҷми коркард ва истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва ҳосилнокии он паст мебошад ва ба рақобати маҳсулоти воридшаванда дар бозори дохилӣ тоб оварда наметавонад.

Аз ин лиҳоз, барои паст кардани сатҳи камбизоатӣ ба рушди кишоварзӣ ва ғаёолияти хоҷагиҳои деҳқонӣ, ташкили ҷойҳои кории нав, баланд шудани музди меҳнат ва муҳочирати меҳнатӣ мусоидат намудан зарур мебошад.

Бо дарназардошти он, ки қисми зиёди аҳолии кишвар дар минтақаҳо ва деҳоти кишвар зиндагӣ намуда, ба кишоварзӣ машғуланд,

⁸ Афзоиши ҳаҷми содироти Тоҷикистон дар мисоли комплекси агросаноатӣ. Ҳисоботи гурӯҳи корӣ оид ба байналмилалӣшавии корхонаҳои соҳибқорони хурду миёнаи комплекси агросаноатӣ дар Тоҷикистон. 2014.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳши кишоварзиро самти афзалиятноки сиёсати иқтисодии худ қарор додааст ва вобаста ба ин, дастгирии истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ ва соҳибқорӣ кишоварзиро бо роҳҳои мавҷуда амалӣ менамояд, ки яке аз ин роҳҳо низоми соддакардашудаи андозбандӣ мебошад.

Дар ин замина, қайд кардан зарур аст, ки низоми амалкунандаи андоз бо дарназардошти дастгирии истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ, аз ҷумла хочагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)-и ҷумҳурӣ муқаррар карда шудааст. Ин низом ба шароитҳои кунунии хочагидорӣ кишоварзӣ, аз ҷумла арзиши баланди маводи сӯхт ва равшанҳои молиданӣ, захрхимикатҳо ва нуриҳои минералӣ, кӯҳнаю фарсуда шудани қисми асосии техникаи кишоварзӣ, гаронии қиёсии хизматрасониҳои лизингӣ чиҳати воридоти техника, технология, дастгоҳҳо ва таҷҳизоти коркарди агротехникии кишоварзӣ, фоизи баланди қарзҳои низоми бонкии ҷумҳурӣ ва ғайра то андозае мувофиқ аст.

Ҳамзамон, қайд кардан зарур аст, ки таи солҳои охир, бо сабаби тадричан паст рафтани ҳосилнокии заминҳои кишоварзӣ ва ба заминҳои партов мубаддал гаштани як қисми онҳо дар саросари ҷумҳурӣ, махсусан дар вилоятҳои Суғду Хатлон, ҷолибияти сармоягузори баҳши кишоварзӣ коҳиш ёфтааст.

Мушкилоти дигар андозбандии дукаратаи воридоти маҳсулоти истеҳсоли кишоварзӣ ба монанди нуриҳо ва тухмиҳо мебошад, ки як маротиба ҳангоми воридот аз онҳо боҷи гумрукӣ ва бори дигар ҳангоми фуруш ба деҳқонон андоз аз арзиши иловашуда ситонида мешавад. Дар натиҷа маҳсулоти кишоварзӣ бо арзиши баланд истеҳсол шуда, ҳатто аз маҳсулоти воридотӣ қимматтар мешаванд.

Ҳамзамон андозбандии дукарата сабаби ба тариқи қочоқ ба мамлакат ворид шудани миқдори зиёди нуриҳо ва тухмиҳо гардида, сифати ин маҳсулоти воридотӣ назорат карда намешавад. Дар натиҷа нуриҳои ва тухмиҳои пастсифат ба паст шудани ҳосилнокии маҳсулоти кишоварзӣ оварда мерасонад.

Тибқи банди 3 моддаи 302 Кодекси андоз оид ба заминҳои кишти обӣ, ки амалан барои парвариши пахта истифода мешаванд, меъёри андози ягона дар ҳаҷми нисфи меъёр, яъне пардохти 50%-и меъёри андози ягона муқаррар карда мешавад. Ин ҳолат рақобати носолиро ба вучуд оварда, омили боздорандаи кишти дигар зироатҳои, ки метавонанд амнияти озуқаро дар мамлакат таъмин намоянд, мешавад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бо мунтазам ворид гардидани тағйироту иловаҳои яктарафа баррасигардида ба қонунгузори андозӣ шароити бақайдгирии субъектҳои соҳибқорӣ мушкил гардид. Аз ҷумла, тибқи маълумоти хочагиҳои деҳқонӣ ва фермерӣ, онҳо акнун дар мақомоти андоз дигар на ҳамчун хочагиҳои деҳқонӣ, балки ҳамчун соҳибқори инфиродӣ ба қайд гирифта мешаванд. Ин ҳолат андозбандии соҳаро хеле гарон ва намудҳои андозро зиёд намудааст. Маъмурикунонии андозҳо низ барои хочагиҳои деҳқонӣ мураккаб шудааст. Ин ҳолат ба сари деҳқони оддӣ мушкилиҳои зиёд оварда,

сабаби аз деҳқонӣ даст кашидани шумораи зиёди деҳқонон ва ба муҳочират рафтан ва ё фаъолияти ғайриқонуниро ба роҳ мондани онҳо гардида истодааст.

Бояд қайд кард, ки андозбандии хоҷагиҳои об на аз даромади умумӣ, балки аз ҳаҷми оби барои истифодабардагон чудо шуда тибқи санади объёри (нақшабандӣ) ҳисоб карда мешавад. Дар чунини ҳолат андозсупоранда уҳдадор мешавад, ки аз даромаде, ки ҳоло ба даст наовардааст андоз супорад ва қисми зиёди маблағи чамъоваришударо барои пардохти андоз аз арзиши иловашуда пардохт намояд ва қисмҳои дигари хароҷоти буҷаи ташкилот, ки барои пешбурди самараноки корхона ба нақша гирифта шудааст, амалӣ гардонидани наметавонад.

Сабабҳои асосии пайдоиши қарзҳои андозии хоҷагиҳои об дар шаҳру ноҳияҳо, суғур будани рафти пардохти ҳаққи хизматрасонӣ аз тарафи истифодабарандагони об аз сабаби дуруст ба роҳ намондани фаъолияти роҳбарияти хоҷагиҳои об ва ассосиатсияҳои истифодабарандагони оби шаҳру ноҳияҳо мебошад.

Ҳамин тариқ, ислоҳот оид ба ташкили ассосиатсияҳои истифодабарандагони об ба охир расонида нашудааст, ки як қатор мушкилоти дигарро ба миён овард:

1. хоҷагиҳои обии вилояту ноҳияҳо дар баробари ассосиатсияҳои истифодабарандагони об як вазифаро иҷро менамоянд;
2. тақсимооти ваколатҳо оид ба нигоҳдории иншоотҳои ирригатсионӣ ба танзим дароварда нашудааст. Яъне агар захбурҳо аз ҳудуди заминҳои хоҷагиҳои деҳқонӣ гузаранд, мақомоти ваколатдор масъулияти нигоҳдории онро ба зиммаи хоҷагиҳои деҳқонӣ мегузоранд. Ҳол он ки хоҷагиҳои деҳқонӣ барои нигоҳдории захбурҳо воситаҳои зарурӣ надоранд, ки ин мушкилоти норасоии захираҳои обиро дар мавсими объёри ба миён меорад.

Масъалаи дигаре, ки дар натиҷаи ислоҳоти татбиқшудаи мазкур ба миён омадааст, пешбинӣ нагардидани механизми фаъолияти тарафайни ассосиатсияҳои истифодабарандагони об бо истифодабарандагон ва мақомоти ҳокимияти маҳалӣ мебошад.

Дигар мушкилоти бахши кишоварзӣ бо он алоқаманд мебошад, ки қариб 50 фоизи коргарони бахши кишоварзӣ соҳиби маълумоти миёна буда, 20 фоизи он маълумоти аз миёна боло доранд, ки сабаби ҳосилнокии пасти меҳнат, даромади паст ва сатҳи баланди бекорӣ дар деҳот мегардад. Дар натиҷа таҳассуси пасти коргарони бахши кишоварзӣ иқтисодии истеҳсолии хоҷагиҳои деҳқониро паст намуда, сабаби паст будани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ мегардад.

Бахши кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷиҳати техникӣ ва технологӣ аз мамлакатҳои агросаноатии пешқадам ва ҳатто аз аксарияти мамлакатҳои ИДМ низ хеле қафо мондааст. Сабаби асосии ҷорӣ нагардидани инноватсияҳо барои рушди устувори бахши кишоварзӣ ва дар заминаи он бунёди комплекси пешқадами агросаноатӣ бо сатҳи

пасти мучаҳҳазгардонию техникую технологӣ ва таҳассуси пасти коргарони ин бахш алоқаманд мебошад.

Таҷрибаи муваффақи мамлакатҳои пешқадами ҷаҳон гувоҳ аст, ки дар паҳн намудани навоариҳои технологияи пешқадами кишоварзӣ хадамоти агроконсалтингӣ нақши назаррас мебозанд. Вазифаи асосии онҳо интиқоли агротехнологияҳои пешқадам ва иттилооти нодири дар амал санҷидашудаи кишоварзӣ, ки дар натиҷаи корҳои илмию тадқиқотӣ, илмию методӣ ва амалӣ ба даст оварда шудаанд, мебошад. Вазифаи муҳими хадамоти агроконсалтингӣ инчунин ба кишоварзон омӯзонидани қонунгузорию СУС ва татбиқи амалии тадбирҳои ҷимоявӣ мебошад.

Тавассути хадамоти агроконсалтингӣ дар хоҷагиҳои кишоварзӣ ва корхонаҳои коркарду истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ технологияҳои иттилоотӣ, таҷҳизоти кишоварзии муосир ва каммасраф ҷорӣ гардида, парвариши навъҳои баландҳосили растаниҳо ва зотҳои сермаҳсули ҷорво, истеҳсол ва истифодаи ғизои аз ҷиҳати биологӣ ғайб ва дорувории нав барои ҷорво, усулҳои пешқадами мубориза бо бемориҳои растанию ҳайвонот ба роҳ монда шудаанд.

Бояд қайд кард, ки хадамоти агроконсалтингӣ дар мамлакатҳои Аврупо, ИМА ва ҳағто Россия ҳануз аз ибтидои асри ХХ ба роҳ монда шуда, имрӯз дар аксарияти мамлакатҳои ИДМ бомуваффақият ғайолият менамоянд. Дар аксарияти мамлакатҳои Аврупои Ғарбӣ, ИМА ва Россия агроконсалтинг ҳамчун ихтисос ба низоми таълимии макотиби олий ворид гардида, донишҷӯён дар ин замина ҳамчун мутахассисони ояндаи ин хадамот омӯзонидани мешаванд.

Хадамоти агроконсалтингӣ дар зиёда аз 65 минтақа ва 265 ноҳияҳои Россия, аз қабилҳои Тотористон, Бошқирдистон, вилоятҳои Краснодар, Ростов ва як қатор вилоятҳои дигар ба ҷорӣ гардидани технологияҳои муосир дар кишоварзӣ ва таҷдиду муосирнамоии фермаҳо бо таҷҳизот ва технологияҳои мусори нигоҳдорӣ, ғизодиҳӣ, инчунин ҷорӣ намудани кишоварзии каммасраф мусоидат намуд. Дар натиҷа дар минтақаҳои мазкур комплексҳои кишоварзии сатҳи ҷаҳонӣ сохта ба истифода дода шудаанд. Хадамоти агроконсалтингӣ дар минтақаи деҳот ба кишоварзон номгӯи васеи хизматрасонию дар бахши кишоварзии каммасраф, истеҳсоли хуроки ҷорво, ҷорводорӣ ширӣ ва идоракунии самараноки ғайолияти соҳибкорӣ пешниҳод менамоянд.

Зеро, ҳамаруза бо ғайолияти меҳнатталаби худ машғул шуда, кишоварзон наметавонанд ҳамзамон аз навоариҳои технологияи кишоварзӣ, маводҳои муосири ветеринарӣ ва навъҳои серҳосили зироатҳо огоҳ бошанд. Мушовирони хадамоти агроконсалтингӣ мунтазам ба хоҷагиҳои деҳқонӣ ташриф оварда, ба онҳо тавсияҳои мушаххаси касбиро оид ба тақмили истеҳсолот медиҳанд ва роҳбарону коргаронро бо дастовардҳои технологӣ шинос менамоянд.

Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мамлакатаи аграрӣ бо мақсади таъмини рушди устувори кишоварзӣ ва комплекси агросаноатӣ дар заминаи дастовардҳои техникаву технологияҳои инноватсионӣ ба роҳ

мондан ва дастгирии давлатии фаъолияти хадамоти агроконсалтингӣ хеле муҳим арзёбӣ мегардад. Ҳамзамон зарур аст, ки тибқи таҷрибаи мамлакатҳои Аврупои Шарқию Марказӣ дар марҳалаи аввал чунин хадамот хизматрасониҳои худро ба хоҷагиҳои деҳқонӣ ва корхонаҳои истеҳсоли маҳсулоти хурукворӣ ба таври ройгон ба роҳ монда, аз тарафи давлат ва шарикони рушди Тоҷикистон маблағгузорӣ карда шаванд.

Дар самти мазкур воситаҳои мақсаднок ба чорӣ гардидани технологияҳои инноватсионии каммасраф, баланд бардоштани самаранокии истеҳсолоти хоҷагиҳои деҳқонӣ ва паст кардани арзиши аслии маҳсулоти истеҳсолшаванда равона карда шаванд. Маҳз бо ин роҳ Тоҷикистон метавонад худро дар ояндаи наздик бо маҳсулоти баландсифати хурукворӣ таъмин намуда, вобастагии бозор дохилиро аз воридот кам кунад. Ҳамзамон бо баланд шудани сифат ва афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти хурукворӣ рақобатпазирии баланди он дар бозорҳои хориҷӣ таъмин гардида, ба васеъ гардидани иқтисодии содиротии мамлакат мусоидат менамояд. Бо мурури рушди бахши кишоварзӣ хадамоти консалтингӣ метавонанд дар асоси тичоратӣ ба роҳ монда шаванд.

Ҳамин тариқ, барои мамлакат марҳалаи дуҷуми ислоҳоти бахши кишоварзӣ зарур мебошад, ки имкониятҳои васеи ислоҳоти замин ва хоҷагиҳои деҳқонӣ татбиқ карда шаванд. Дар ин радиф рушди минбаъдаи бақайдгирии замин, кадастри замин ва ҳимояи ҳуқуқҳо ба замин, беҳтар намудани идоракунии Агроинвестбанк ва рушди воситаҳои бонкии маблағгузори кишоварзӣ, барқарорнамоии шабакаҳои объектиномӣ ва ташкили сохтори институтсионалии танзим ва таъмини захираҳои обӣ, муосирнамоии инфрасохтори кишоварзӣ бо мақсади беҳтарнамудани дастрасӣ ба бозор ва мукамалгардонии хизматрасониҳои иҷтимоӣ барои фаъолияти самараноки агробизнес, ташкили сохтори мувофиқ барои ҷалби сармоягузориҳо ба бахши тухмпарварӣ, амалигардонии фаъоли стратегияи назорати бемориҳо ва ба роҳ мондани хизматрасониҳои хусусии ветеринарӣ, ташкили хадамоти агроконсалтингӣ, баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ оид ба ислоҳоти он мувофиқи мақсад мебошад.

Мувофиқа нашудан ва ғайрисамаранокии аксарияти ислоҳоти татбиқшаванда дар самти дастгирии соҳибкорӣ бо он алоқаманд мебошад, ки дар марҳалаи таҳияи онҳо мушкилоти соҳибкорӣ то охир омехта ва таҳлил карда намешаванд.

Аксар мақомоти давлатӣ бо тартиби яктарафа ислоҳотро таҳия намуда, бо назардошти манфиатҳои идоравии худ онҳоро пешниҳод менамоянд.

Иштироки бахши соҳибкорӣ дар таҳияи ислоҳот хусусияти ғайрирасмӣ дошта, танҳо дар ҳолати мувофиқ будан бо манфиатҳои мақомоти татбиқкунанда ба инобат гирифта мешаванд.

Дар таҷрибаи ҷаҳонӣ шаклҳои гуногуни иштироки расмӣ иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар раванди таҳия ва пешниҳоди ташаббусҳои конунгузорӣ васеъ паҳн шудаанд. Яке аз чунин механизмҳо экспертизаи

хатмии лоиҳаҳои нисбатан муҳими қонунҳо мебошад. Дар таҷрибаи фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар мамлакат иштирок дар фаъолияти гурӯҳҳои қорӣи ҳукуматӣ оид ба таҳияи барномаҳои стратегӣ ва санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ васеъ паҳн шудааст, ки он хусусияти ғайрисистемавӣ дорад.

Аз ин рӯ, тибқи таҷрибаи муваффақи байналмилалӣ барои пайгирии ислоҳот дар ҳама сатҳҳо аз лаҳзаи таҳия то лаҳзаи ба тасвиб расидани лоиҳаҳои санадҳои меъёрию ҳуқуқӣи дахлдор вобаста ба ислоҳоти омодашаванда ва таъмини самаранокии он дар сохтори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсиси Палатаи миллии соҳибкорон мувофиқи мақсад мебошад.

2.6. Масъалаҳои рушди тиҷорати беруна

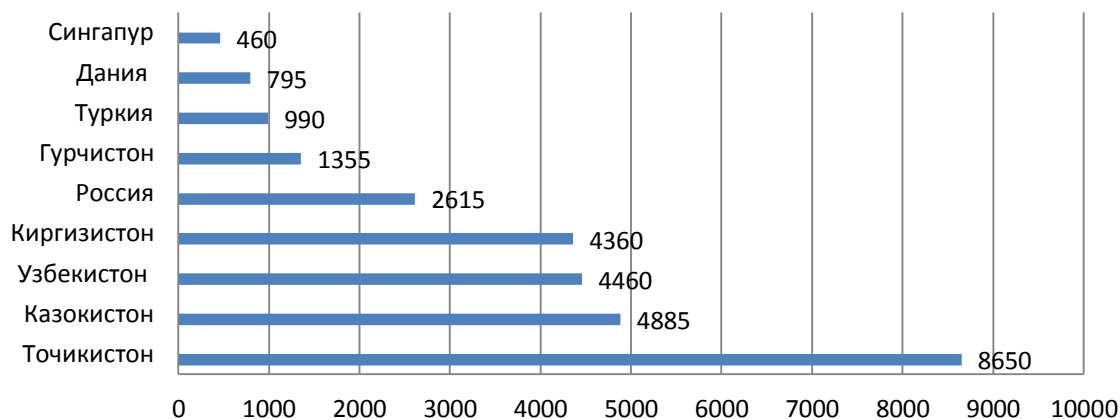
Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мамлакате, ки ба бандарҳои баҳрӣ дастрасӣ надошта, имкониятҳои маҳдуди инфрасохтори нақлиётиро соҳиб мебошад, масъалаи соддагардонии расмиёти тиҷорати беруна хеле муҳим мебошад.

Муҳимияти масъала хусусан ҳангоми арзёбии нишондиҳандаҳои расмиёти тиҷорати берунаи мамлакат тибқи ҳисоботи “Пешбурди соҳибқорӣ” аён мегардад, ки дар он мамлакат байни 189 мамлақати ҷаҳон мавқеи 188-умро ишғол менамояд. Мавқеи мамлакат дар баҳогузори мазкур соли 2012 якбора ба 10 нишондиҳанда паст шуда, дар давоми се соли охир дар сатҳи паст боқӣ монд.

Ҳангоми баррасии нишондиҳандаҳои алоҳидаи баҳогузори мазкур маълум шуд, ки ислоҳоти татбиқшудаи соли 2011 оид ба ихтисор шудани миқдори ҳуҷҷатҳои содиротию воридотӣ дар ҳисобот арзёбӣ нашудаанд.

Ҳамзамон дар давоми як сол миқдори ҳуҷҷатҳои барои содирот зарур аз 10 то 12 ҳуҷҷат зиёд шуда, хароҷоти содироти молҳо дар давоми ду сол ду маротиба зиёд шуда, 71 рузро талаб менамояд (дар соли 2012 хароҷоти содироти як контейнери мол 3850 доллари ИМА ва дар соли 2014 8650 доллари ИМА-ро ташкил медиҳад). Ин ҳолат имкониятҳои содироти маҳсулоти тару тозаи хоҷагии қишлоқро маҳдуд менамояд. Чунин ҳолат дар воридоти молҳо низ ҷой дорад: хароҷоти воридоти як контейнери мол дар соли 2012 4550 доллари ИМА ва дар соли 2014 10250 доллари ИМА-ро ташкил медиҳад.

Харочоти содирот (доллари ИМА барои 1 контейнер)

Сарчашма: World Bank (2014), Doing Business Website, www.doingbusiness.org

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ислоҳот дар самти тиҷорати беруна ҳоло анҷоми мантиқии худро наёфтаанд. Масалан, тибқи талаботи СУС июли соли 2012 иҷозатнома барои вориду содир намудани маҳсулоти спиритӣ бекор карда шуд. Аммо дар баробари ин низоми квотакунонии содироту воридоти он бекор карда нашуд, ки номувозанитиро ҳангоми вориду содир намудани маҳсулоти мазкур ба миён меорад.

Бо вучуди рушди бозори ватании хизматрасонии нақлиётӣ содиргарону воридгарон ҳоло ҳам ҳангоми таҳвили борҳо ба нақлиёти автомобилӣ хориҷӣ рӯ меоранд, зеро таҳвилгарони хориҷӣ барои хизматрасониҳои худ нархи нисбатан паст мегузоранд.

Арзиши таҳвили борҳои содиротӣ ба қадри назаррас паст мебошад, зеро хароҷоти таҳвилгарон қисман аз ҳисоби воридоти маҳсулот ба Тоҷикистон рупуш карда мешавад. Бо назардошти афзоиши воридот дар бозор талаботи калон ба нақлиёти холии автомобилӣ таҳвилгарони байналмилалӣ, ки аз Тоҷикистон бармегарданд, ба назар мерасад.

Таҳлилҳо инчунин нишон медиҳанд, ки таъсири назаррасро ба арзиши таҳвил боз як қатор омилҳо, аз ҷумла арзиши ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ барои ҳуқуқи вуруду судур ва транзит, низоми андозбандӣ, гирифтани равидид ва ғайра мерасонанд. Масалан, хароҷоти таҳвилгари ватанӣ, ба ғайр аз хароҷоти нигоҳдории воситаи нақлиёт ва сузишворӣ ба Хитой иборат аст аз:

- арзиши равидид (100 доллари ИМА -15 руз)
- арзиши ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳӣ
- маблағи суғурта (китобчаи гумрукӣ) дар Хитой (тақрибан 2000 доллари ИМА барои 1 сол)
- арзиши патент (хармоҳа)
- хароҷоти пардохти андоз.

Дар баробари ин таҳвилгарони хитойӣ дар мамлақати худ аз пардохти андоз озод карда шуда, барои ворид шудан ба Тоҷикистон равидиди хизматиро ройгон мегиранд.

Ба арзиши таҳвил ҳамчунин хароҷоти варақаҳои иҷозатдиҳӣ ҳангоми вуруду судур дохил мешаванд. Тибқи тадқиқотҳои гузаронидашуда арзиши варақаҳои иҷозатдиҳӣ дар Тоҷикистон барои

тахвилгарони хориҷӣ нисбат ба тахвилгарони ватанӣ дар дигар мамолики хориҷӣ паст мебошад. Харочоти вуруду судур дар Тоҷикистон 150/75 доллар мебошад, ҳол он ки дар як қатор мамлакатҳо 200/100 доллари ИМА-ро ташкил медиҳад ва дар дигар мамлакатҳо аз 300 доллари ИМА баланд мебошад.

ХУЛОСА

Ҳамин тариқ, ҳуҷҷати мазкур дар асоси таҳлилҳо вазъ, масъалаҳои асосӣ ва дурнамои рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорию дар Тоҷикистон дар бар мегирад. Дар он масъалаҳои танзими фаъолияти соҳибкорӣ, дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ, таъмини сифат,

имкониятҳои татбиқи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ, масъалаҳои ҷалби сармоягузориҳо ба соҳаҳои иқтисодии миллӣ ва рушди тиҷорати беруна марвиди таҳлил ва тадқиқ қарор дода шуда, нисбат ба баргараф намудани мушкилоти мавҷуда тавсияҳои мушаххас пешниҳод карда шудаанд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон имкониятҳои васеъ ва иқтисодии бузурги рушд соҳибкорӣ ва сармоягузориҳоро дар баҳшҳои гуногун, аз ҷумла инфрасохтор, энергетика, саноат, фаъолияти бонкӣ, молия ва кишоварзӣ соҳиб аст, ки ҳоло дар сатҳи нокифоя истифода мешаванд.

Ҳамзамон Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистондар сиёсати иқтисодиву иҷтимоии худ, ки яке аз самтҳои афзалиятноки он ҷалби бештари сармоягузориҳо ва рушди соҳибкорӣ тавассути беҳтар намудани фазаи соҳибкориву сармоягузорӣ ва мутобиқ намудани онҳо ба меъёрҳои байналмилалӣ ба шумор меравад, устувор мебошад.

Зеро, тавассути соҳибкорӣ, пеш аз ҳама, шуғли аҳоли, истеҳсолоти миллии молу хизматрасонӣ, баландшавии сатҳу сифати зиндагии мардум, инчунин рушди сифатии сохтори соҳавии иқтисодии миллӣ ва суръати баланду устувори рушди иқтисодӣ таъмин карда мешавад.

Аз нақши назарраси баҳши хусусӣ дар иқтисодии Тоҷикистон чунин нишондиҳандаҳои оморӣ шаҳодат медиҳанд, аз ҷумла соли гузашта ҳаҷми Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилӣ дар Тоҷикистон 40,5 млрд. сомониро ташкил намуд, ки аз ин миқдор зиёда аз 25 млрд. сомонӣ ё 63,8 фоизи он ба баҳши хусусӣ рост меояд.

Бояд гуфт, ки саҳми баҳши хусусӣ дар Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилӣ дар давоми ҳашт соли охир мунтазам зиёд шуда, аз 42,3 фоиз дар соли 2006 то 63,8 фоиз дар соли 2013 афзудааст.

Дар соли 2013 аз ҳисоби пардохтҳои андоз ба бучаи давлат ба маблағи 8 миллиарду 526,7 миллион сомонӣ ворид гардидааст, ки аз он 6 миллиарду 762 миллион сомонӣ ё 79,3 фоизи он ба баҳши хусусӣ рост меояд.

Танҳодар соли гузашта аз ҷониби баҳши хусусӣ 1055 иншооти гуногун сохта ба истифода дода шуд, ки дар заминаи он 12 189 ҷойҳои нави корӣ ташкил ёфт. Дар давоми 6 моҳи аввали соли ҷорӣ аз ҷониби соҳибкорон 318 иншоот ба истифода дода шуда, 2 555 ҷойҳои нави корӣ ташкил ёфт, ки ин нисбат ба соли гузашта 14 фоиз зиёдтар мебошад.

Дар ин замина, саҳми баҳши хусусӣ дар таъмини ҷойҳои корӣ назаррас буда, дар он 64,5 фоизи аҳолии фаъоли иқтисодӣ машғул мебошанд.

Дар соли 2014 аз шумораи умумии соҳибкорони бақайдгирифташуда 57,6 фоизашон дар баҳши воқеӣ (истеҳсоли мол ва маҳсулот) ва 42,4 фоизи онҳо дар баҳши хизматрасонӣ фаъолият менамоянд.

Саҳми соҳибкорон дар самти дастгирии иҷтимоии оилаҳои камбизоат, баргарафсозии оқибатҳои офатҳои табиӣ, сохтмони манзилҳои зист, ташкили туйҳои дастаҷамъона ва хатнасури фарзандони оилаҳои камбизоат ва бепарастор низ назаррас буда, дар давоми солҳои

2011-2014 аз ҷониби онҳо қариб 5,5 ҳазор ҷуфти домодию арусӣ хонадор гардида, зиёда аз 36 ҳазор фарзандони оилаҳои камбизоат хатнасур карда шуданд.

Итминон карда мешавад, ки дарки амиқи ҳамаи ин омилҳо метавонад таваҷҷуҳи хосеро, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди соҳибкорӣ ва баҳши хусусӣ зоҳир менамояд, ифода намояд.

Қайд намудан кифоя аст, ки 23 сол қабл дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳши хусусӣ хеле ночиз буд, аммо имрӯз зиёда аз 90 фоизи субъектҳои хоҷагидор ба баҳши хусусӣ рост меоянд, ки аз онҳо 13,8 фоизро шахсони ҳуқуқӣ, 49,3 фоизро соҳибкорони инфиродӣ ва 36,7 фоизро хоҷагиҳои деҳқонӣ ташкил медиҳанд.